

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI-HARRICH BÉLA

T A R T A L O M

É R T E K E Z É S E K

FÖLDES BÉLA: Társadalmi statisztika	261
NINO FALCHI: Új szociális Európa	264
KÁRPÁTI GÉZA: Kárpátalja időszerű kérdései	267
CSERGŐ KÁROLY: Az egyke-probléma.....	277

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Az Országos Szociálpolitikai Intézet két szociális képzőtanfolyamának első termése	284
Az önálló kézművesiparosság öregségi biztosítása (<i>Bodó József</i>)	285
A gyári munkásnők kiegyenlítő tornájáról (<i>Orosz Dezsőné</i>)	288
Népi munka a magyar falusi asszony érdekében (<i>Illés Mária</i>)	290

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

Az Országos Stefánia Szövetség első negyedszázada	292
A Magyar Szövetkezeti Asszonyliga	293
Olasz ipari munkások Németországban	293
A katonai szolgálatra behívott ipari munkások helyzete Olaszországban.....	293
Kollektív szerződések és döntőbírói határozatok Bulgáriában.....	293
Testületi titkárok tanfolyamai Romániában	293
A katonai szolgálatra behívottak munkabérpótléka Svájcban	293
A németalföldi és belgiumi szociális biztosítás	294
Nemzeti munkaszolgálat Svédországban	294
A munkabérek mozgó skálája Norvégiában	295
Az érdekképviseleti egység törvénye Spanyolországban.....	295
A mezőgazdasági munkások családi segélye Spanyolországban.....	295
A munkaügyi békéltetés fejlődése az Egyesült Államokban	296
Külföldi származású munkások alkalmazása és beolvasztásuk érdekében tett intézkedések Brazíliában	296
A családvédelem Brazíliában	296

K Ö N Y V S Z E M L E ¹

<i>Pór Ödön</i> könyve a fasizmus gazdasági rendszeréről, (<i>Östör András.</i>) – <i>Augusto de Marsanich:</i> Tömegek civilizációja. (<i>N. Falchi.</i>) – <i>Valkó László:</i> Az új magyar szociálpolitika. Budapest, 1940. A „Magyar Társaság” kiadása. (<i>Ifj. Erő'di-Harrach Béla.</i>).....	297–299
--	---------

SZOCIÁLIS SZEMLE

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1940. IX. 1.

I. ÉVF. 7. SZÁM

TÁRSADALMI STATISZTIKA

ÍRTA:

FÖLDES BÉLA

A társadalmi statisztika iránt való tájékozódás szükségességét ma már a legszélesebb rétegek érzik. Minden újságolvasó figyelemmel kíséri az árindex, a létfenntartási költségek, a munkanélküliek számának stb. alakulását. Minden komolyabb üzleti jelentés felsorakoztatja a társadalmi statisztika megfelelő adatait; minden komolyabb parlamenti felszólaló rámutat a megfelelő társadalomstatisztikai tényekre. Ugyanez áll minden komolyabb újságcikkre, minden komolyabb egyesületi felszólalásra, továbbá orvosi, rendőri, közgazgatási stb. jelentésre. Fontos tehát, hogy a statisztikai hivatalok a társadalomstatisztikai adatokat minél szélesebb alapon gyűjtsék és bocsássák rendelkezésre.

Nem szorul bizonyításra, hogy a társadalompolitika a társadalmi statisztika felderítő munkája nélkül alig képzelhető el. A társadalmi statisztika és annak rendszeres kiépítése feltétele az észszerű, öntudatos, alapos szociálpolitikának.

A társadalmi statisztika az embereket társadalmi kapcsolataikon belül vizsgálja, társadalmi szempont szerint csoportosítja a jelenségeket, vizsgálva a társadalmi mozzanat befolyását. A társadalmi szempontot pedig a legtöbb jelenségre ki lehet terjeszteni: születésekre, halálozásokra, házasságkötésekre, fogyasztásra, jövedelem- és vagyonalakulásra, bűnügyre stb. A társadalmi rétegződés leginkább a következő tényeken nyugszik: vagyon, illetve jövedelem, foglalkozás, műveltség. Lehet esetleg más szempontok szerint is osztályozni, pl. faj, felekezet, születés, állampolgárság, urbanitás stb. szerint. Az utóbbi azonban már a zavaros osztályozási szempontokhoz tartozik, mert pl. a falu földrajzi, közigazgatási típus, de nem tiszta társadalmi típus. A tár-

sadalmi statisztika majdnem kizárólag a vagyonból, illetve jövedelemből, a foglalkozásból és a műveltségéből indul ki.

A társadalmi statisztika általában eléggé gazdag és a magyar statisztika is rendelkezik kiváló munkákkal. A háztartási statisztika a háztartási költségvetésekkel és különösen a munkásság viszonyainak ismertetésével veszi kezdetét, azonkívül foglalkozik egyes foglalkozási ágak viszonyainak ismertetésével. Műveltség szerint különösen az egyetemi hallgatók viszonyainak ismertetése említendő, amely érdekes betekintést enged sok irányban. Nagyon fontos a katonai kar életviszonyainak, a tanári kar életviszonyainak tanulmányozása. Különös figyelemben részesül napjainkban a nők háztartáson kívüli foglalkozásának és azzal kapcsolatban életviszonyainak kutatása, ami ugyan nem különös társadalmi réteg, de társadalmi jelenség. A társadalmi statisztika kiépítése követeli, hogy minden jelenségnél, amelynél a társadalmi mozzanat szereplése nyilvánvaló, ez figyelembe vétessék, pl. a normális házasságkötés, házasságon kívüli születés, gyermekhalandóság, bizonyos kórcsoportok, iskoláztatás, adóztatás stb. Igaz, hogy a társadalmi mozzanat néha az adatokban nem eléggé jut kifejezésre, el van burkolva, de ott is esetleg a nemzetiségen, felekezeten, lakóhelyen át némileg megfogható. Nehézséget okoz az a körülmény is, hogy a társadalmi helyzet nem valami állandó jelleg, hanem gyakran változik. Aki tegnap proletár volt, lehet ma plutokrata és megfordítva; aki ma kiscgazda, lehet később munkás és megfordítva; aki ma köztársasági elnök, lehetett fiatal korban rikkancs és a ma megállapított halálok lehet következménye egy gyermekkorban fellépett kóranyagnak.

A társadalmi helyzet sűrű változása folytán a tünetek összefolynak és nehezen szigetelhetők el, a statisztikai kép tehát ilyenkor zavaros, mint a rossz fénykép.

Az állami élet mai korszakában különösen a munkásság gazdasági és kulturális emelése lévén az egyik elsőrendű feladat, természetes, hogy a társadalmi statisztikának főleg az az ága részesül gondos ápolásban, amely a munkás és a munkásügy viszonyaival, jelenségeivel foglalkozik. Jellemző e tekintetben mindenesetre az, hogy egyes államokban, különösen az Északamerikai Egyesült Államokban, külön munkastatisztikai hivatalok keletkeztek, amelyek közleményeikben gazdag anyagot nyújtanak. A munkastatisztikával és annak továbbfejlesztésével a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatal is behatóan foglalkozik. Időről-időre tanácskozássra hívja össze a munkastatisztikai hivatalok vezetőit és az ott hozott határozatok a munkastatisztika, elsősorban pedig a nemzetközi munkastatisztika fontos problémáira vonatkoznak. A Nemzetközi Munkaügyi Hivatal által kiadott Nemzetközi Szociálpolitikai Évkönyv idevonatkozó adatai közül a nemzetközi szakszervezeti mozgalommal foglalkozók a legértékesebbek. Még több helyet szentel a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal a munkaügyi statisztikának havi szemléjében, amely az alkalmazásban lévő munkásokról, a munkanélküliekről, a munkaórákról stb. összehasonlító nemzetközi adatokat közöl havonként. Felesleges megjegyezni, hogy a munkaügyi statisztika a társadalmi szervezetek és a munkásügyet kutató tudósok részéről is szorgalmas ápolásban részesül. Sőt a kezdeményezés éppen az utóbbiak által indított meg, amire nézve elég Vanderlint, Edén, Leplay, Ducpétiaux, Engel munkáira figyelmeztetni. De ezek mind, vagy legalább többnyire magánúton gyűjtött adatok alapján dolgoztak. Az első, aki külön munkastatisztikai hivatal szervezését ajánlotta, mégpedig a XIX. század elején, - 1813 - a híres angol szocialista és szociálpolitikus: Róbert Owen volt.

A munkaügyi statisztika főbb adatai: munkabér, munkaidő, munkateljesítmény, képzettség, szakszervezetek, sztrájkok, születések, munkanélküliség stb.

Nem szükséges megjegyezni, hogy a tulajdonképpen társadalmi statisztika mellett, a statisztika más ágai is gyakran nyújtanak a társadalmi viszonyok ismeretére adatokat, így az árstatisztika, az iskolai statisztika, a bűnügyi statisztika, a zálogházi statisztika, a színházak, a mozik statisztikája, az elmekór, az öngyilkosságok, válások, csődök stb. statisztikája.

A társadalmi statisztikának külön vizsgálódási tárgya az osztályonkívüliek csoportja is, amely - sajnos - a mai társadalomban elég népes. Ide tartozik elsősorban a munkanélküliek nagy serege, ide

tartoznak a prostitúció papnői, a csavargók, a bűntettek stb. A társadalmi statisztika iparkodik e csoportokról is képet nyújtani. A társadalomnak erről az árnyoldaláról különösen a rendőri, bűnügyi statisztikájában, a munkanélküliek statisztikájában kell felvilágosítást nyújtani.

A világháború után súlyos helyzetbe került középosztály helyzetének ismerete is nagyfontosságú. A középosztály, amelyet különösen jólét, műveltség, magasabb természetű munka jellemez, volt elsősorban vesztese a világháborúnak, mert mindhárom előnye: jóléte, műveltsége és így magasabb munkateljesítményre való lehetősége csökkent. Azonban a középosztály viszonyainak statisztikai megfigyelése nehézségeket okoz, mert maga az osztályozás ingadozó. Azután ez az osztály az, amely állandó hullámszárnak van kitéve. Hozzájárul, hogy a műveltségben a középosztályhoz tartozó egyének nagy része jövedelem szempontjából már inkább a munkásosztályhoz tartozik, míg a munkásosztály magasabb rétegei munkateljesítmény tekintetében inkább már a középosztályhoz tartoznak. Itt leginkább az adóstatisztikában, azután egyes foglalkozások vizsgálatában, a lakásstatisztikájában stb. kell megbízhatóbb támpontokat keresni.

Nagyon nagy fontossággal bírnak a társadalmi statisztikának azok a vizsgálódásai, amelyek a társadalmi tényezők befolyását a halandóságra, a házasságkötésekre, a születésekre kutatják, tehát az emberi élet legfontosabb demográfiai jelenségeire. A gyermeklétszám, a halálok, a házassulás kora, a legitimitás, az öngyilkosság stb. funkciói a társadalmi helyzetnek. Malthus vizsgálódásai oly meglátásokra adtak alkalmat, amelyek a társadalmi kutatók előtt jóformán ismeretlenek voltak, vagy legalább nem olyan mértékben értékeltettek, amint azt megérdemelték.

A társadalmi statisztikának egyik értékes, bár kevésbé művelt ága a múlt társadalmi viszonyainak ismertetése. Milyen tanulságos például King adata, hogy az angol forradalom idején az Angliában élő 880.000 családból 440.000 hetenként kétszer evett húst, a többi 440.000 pedig soha. Vagy Macaulay adata, hogy a nemzet nagy része nem is evett búza kenyeret, hanem rozsból, árpából, zabból élt. Vagy a gyermekek sűrű alkalmazása abban az időben, mihez Macaulay azt a megjegyzést fűzi, hogy ez a baj nem éppen újabb korú, újabb korú csak a jobb belátás és a helyzet javítására irányuló törekvés. Történeti adatokat az angol forradalom előtti korról többen gyűjtöttek, különösen King, Dunning, Petty, Firmin, Chamberlayne stb. A régi korok életszínvonalának, étkezési, ruházkodási, utazási, világitási viszonyaira vonatkozó statisztikai adatok pedig izgatóbb olvasmányt adnak, mint valamely film, vagy detektívregény. Mennyire belevilágít a társadalmi viszonyokba az, amikor Macaulay el-

mondja, hogy az ő idejében jó években a népesség egyharmcada, rossz években pedig egytizede tartozott a segélyben részesülő szegényekhez, 1696-ban pedig közel egynegyede.

A szociális statisztika adatainak nagy hasznát látjuk a régi korok viszonyainak helyes megítélésénél, mert a szociális állapotok nagy jelentőséggel bírnak a politikai viszonyok és intézmények bírálatánál, mint ezt egy Thukydides, egy Theophrast stb. már régen megállapították. A kiváló történésírók nem is hanyagolják el a szociális viszonyok szerepét a politikai alakulások vizsgálatánál számba venni. Államformák változására, államok virágzására és hanyatlására, a szociális viszonyok mindig nagy hatással vannak és ezért azok megítélésénél a szociális statisztika fontos támpontot nyújt. Cibrario, Macaulay, Tocqueville, Taine, Levasseur, Bfentano, Ranke és más történésírók munkái eziránt bizonyítékot nyújtanak.

A szociális statisztika már eddig is nagy szolgálatot tett a szociálpolitikának. Az angol gyári felügyelők régi jelentései, amelyek zord képet festettek a munkásság helyzetéről, kiindulási pontul szolgáltak a nagyszabású szociálpolitikai törvényhozásnak. Azonban megjegyzendő, hogy a hivatalos statisztika nem az egyedüli forrás a szociális állapotok ismeretére. A nem hivatalos magánstatisztikára is szükség van annál is inkább, mert a hivatalos statisztika nem tud mindenüvé behatolni, mindenhová belátni és így szükség van arra, hogy mellette a szabad kutatás is munkálkodjék. A magánkutatásnak a hivatalos statisztikával szemben sokszor az is az előnye, hogy sokkal mélyebbre vezetheti a felderítő világosságot és itt-ott talán megbízhatóbb adatokhoz juthat, mert a megkérdezetteknek nem kell attól tartani, hogy az adatok hátrányukra fognak felhasználtatni. Viszont a magánkutatás olykor meg fog elégedni reprezentatív, monografikus felvételekkel. A terület szűkül, de mélyebbre lehet ásni. Itt különösen a családi statisztika erélyesebb kiépítésére gondolok. Hiszen a család a társadalom sejtje, a társadalmi viszonyokat is tehát csak a családi viszonyokon, a családtagok viszonyain keresztül lehet valóban megismerni. És valljuk meg, nagyon keveset tudunk a családok összetételéről, pl. nem, kor, rokonok fok, foglalkozás, életmód, progenitura stb. szerint.

Nagyon kívánatos volna, ha legalább a statisztika egy része *családi egységek* szerint dolgoztatnék fel.

A társadalmi statisztika fejlődésének ma első korszakát éli. Nagy feladataihoz mérten még kiterjedt munkára van szükség. A korrelációk egész tömege nincs még felfedve. Sok tényezőnek, sok szakterületnek nyílik itt alkalom hasznos felderítő, komoly tudományos munkára. Megelégedéssel állapítom meg, hogy az Országos Szociálpolitikai Intézet derekasan iparkodik a társadalmi statisztika felderítő munkájában résztvenni.

Végül álljon itt néhány adat a társadalmi statisztika magyar irodalmáról:

Áfra-Nagy János: Az iparos- és kereskedőtanulók népességi viszonyai és szociális helyzete, 1932.

Bene Lajos: A mérnökök szociális és gazdasági viszonyai Budapesten. 1934.

Csorna Kálmán: A szegénygondozás Budapesten.

Erődi-Harrach Béla: Szociálpolitikai Évkönyv 1930.

Erődi-Harrach Béla: A néphivatal a szociális védelem szolgálatában. Szociális Szemle, 1940. 4. szám.

Földes Béla: Társadalmi statisztika (Statisztikai Előadások) 1903.

Földes Béla: Társadalmi statisztika. Közgazdasági Enciklopédia, IV. köt.

Földes Béla: A társadalmi és anyagi viszonyok befolyása a házasságkötésekre, születésekre és halálozásokra, különös tekintettel Budapestre. Különlenyomat 1929.

Gortvay György: A női munka Magyarországon. Közgazdasági Enciklopédia, IV. köt.

Gyulai Elemér: A zene hatása. 1936.

Gyulai Elemér: A magyar munkásifjúság szórakozása. Szociális Szemle, 1940. 2. szám.

Hilscher Rezső: Egy napközi otthon tanulságai. Magyar Szemle, 1939.

Hilscher Rezső: A munkanélküli. Magyar Szemle, 1939.

Hoffmann Dezső: A magántisztviselők szociális és gazdasági viszonyai Budapesten, 1932.

Illés L.: Háztartási statisztika, Kolozsvár, 1914.

Illyefalvi I. Lajos: A munkások gazdasági és szociális viszonyai 1932/33.

Illyefalvi I. Lajos: A főváros polgári népességének szociális és gazdasági viszonyai, 1935.

Illyefalvi I. Lajos: A gyermek Budapesten, 1935.

Illyefalvi I. Lajos: A kenyérkereső nő Budapesten, 1930.

Jánki Gyula: A magyar főiskolai hallgatók statisztikája, 1932/33.

Kenéz Béla: Strájkstatisztika, 1908.

Kovács Norbert: Szellemi munkások, 1930.

Laky Dezső: Az albérlők és ágybérlet szociális és gazdasági viszonyai Budapesten, 1929.

Laky Dezső: A közületi alkalmazottak szociális és gazdasági viszonyai.

Mandelló Gyula: Mezőgazdasági munkabérszatisztika, 1902.

Mandelló Gyula: Adalékok a középkori munkabérek történetéhez, 1902.

Medriczky Andor: A székesfővárosi tisztviselői illetmények alakulása, 1934.

Melly József: A budapesti orvosok szociális és gazdasági viszonyai.

Molnár Olga: A főiskolai hallgatók szociális és gazdasági viszonyai Budapesten, 1934.

Molnár Olga. A női munkaerők számának alakulása a fővárosban, 1936.

Móricz Miklós: A munkaerő politikája. Társadalompolitikai Füzetek, III. köt. 9. 1.

Mozolovszky Sándor: Kik tartanak házi cselédet? Magyar Statisztikai Szemle, 1935.

Munkások összeírása, 1928.

Rézler Gyula: A magyar nagyipari munkásság kialakulása 1867-1914. Bp. 1938. Rekord kiadás 211 l.

Somogyi Manó: Az óbudai hajógyár munkásainak helyzete. (Fővárosi Statisztikai Hivatal havi közleményei, 1888.)

Szádeczky-Kardoss Tibor: Adalékok a budapesti ipari munkabérek statisztikájához, 1930.

Szádeczky-Kardoss Tibor: A lakbérviszonyok alakulása Budapesten, 1933.

Szél Tivadar: Egészségügyi statisztika, 1930.

Szél Tivadar. Külső vándormozgalmunk alakulása. Társadalompolitikai Füzetek II. köt., 37. lap.

Szendy Károly: Adalékok a tanoncoktatás fejlődéséhez a fővárosban.

Szőnyi Gyula: Háztartás és háztartási statisztika. Közgazdasági Enciklopédia, II. kötet.

Zentay Dezső: A munkanélküliség alakulása a szellemi pályák körében, 1930.

ÚJ SZOCIÁLIS EURÓPA

ÍRTA:

NINO FALCHI

A fasiszmus lesz századunk európai és olasz civilizációjának jellemzője.

Mussolini 1934 okt. 6

Mi új elvet képviselünk a világban: a demokrácia, a plutokrácia, a szabadkőművesség, egyszóval az 1789-es halhatatlan elvek világának tiszta, határozott és végleges ellentétét." – „Az elmúlt század kinyilvánította az állampolgárok törvényelőtti egyenlőségét és ez óriási jelentőségű eredmény volt. A fasiszmus százada megtartja, sőt megszilárdítja ezt az elvet, de hozzáfűz egy másik, nemkevésbé alapvető jelentőségű irányelvet: az embereknek a munkával, az egyformán köteletségnek és jognak felfogott munkával szemben való egyenlősége elvét. Ebben az értelemben a munka örömteli alkotás, amelynek a létet ki kell teljesítenie, meg kell nemésítenie, nem kínzóvá tennie és elnyomni.”

„A fasiszmus minden egyénnek valóságos és mélyeséges egyenlőségét valósítja meg a munkával és a nemzettel szemben.”

Abban a pillanatban, amikor két világ döntő összecsapása és a túlhaladott liberális civilizációról az új fasiszta rendre való áttérés jelzi az új és egészségesebb Európa hajnalodását, a fenti Mussolini-idézetek a jövő útjának már ma is felismerhető mérföldkövei.

Az Európát lángbaborító tragédia felvillanó fényei között a tömegek és a gondolkodók aggodalma és figyelme mindeddig a jövőnek főként politikai és gazdasági lehetőségeire irányult. A tengely két vezérférfinak politikai zsenijét jellemző emberies és építő észszerűsége, az ezáltal vezetett politikai újjárendezés igazságosságának bizonyítására

elegendő tájékoztató elemet nyújtott már Európa számára. *Politikai* szempontból Európa, az öt természetszerűen alkotó nemzeti tömörülések között, a méretek és funkciók egészséges egyensúlyát tudja majd biztosítani. *Gazdasági* szempontból pedig a liberalizmus és a vérszívó hegemoniák földreterítése után, az államok 'közötti' kapcsolatok és a gazdagság forrásaiban való részesedés minden nép termelő akarata és képessége által meghatározott pontos értékviszonyokon fog alapulni.

Ezekben látjuk az újjászervezés kereteit. A leglényegesebb építőelemmel azonban még nem foglalkoztunk. A ma még sarjadó politikai és gazdasági rendszer meg fogja teremteni az új Európa terebélyes fáját, amelynek ágai az egyes, a kontinentörzshöz harmonikusan, belső életerejüknek megfelelő arányokban illeszkedő nemzetszervezetek lesznek. A gyökereknek azonban mélyebb és általánosabb rétegbe kell lehatolniuk: a *szociális rétegbe*.

Állításunkat rövid felvázolásokkal igazoljuk.

Ez a világot megújító háború azért tört ki, mert a két forradalom és a két nemzet, amely saját népe számára valósággá akarta tenni a Duce idézett meghatározásaiban foglalt elveket, igazságtalanságra alapozott és pénzgazdasági érdekek vak irigysége által védett nemzetközi rend blokádjával találta magát szemben. A felfelétörékvő népek számára lehetetlennek bizonyult a belső igazságtevés, azt megelőző külső igazságtevés nélkül: a nemzetközi élet igazságának megteremtése a

szociális igazság életrehívása nélkülözhetetlen előfeltételeként jelentkezett.

Az új rend – a ma már megvalósulóban lévő szociális igazság új rendje – megteremtésének előfeltétele, eszköze és nem öncél volt tehát a nemzetközi igazságnak véres keresése. Az új rend vezéregyéniségei félreérthetetlenül nyilatkoztak ebben az irányban. Mussolini június 10-én, amikor a harcrakelt seregek kiadta a „győzni” vezényszót, szükségesnek jelentette ki a háborút és a győzelmet, hogy végre „az igazságosság békéje” köszönthessen „Itáliára, Európára, a világra”. A Führer utolsó nagy beszédében hön kívánta a háború befejezését, hogy mielőbb és tökéletesen a szociális újjászervezés problémáinak, politikai és emberies akciója legfőbb céljának szentelhesse magát.

Ha tehát a háború oka az volt, hogy az igazi szociális igazság megvalósítása igazi nemzetközi igazság nélkül lehetetlen, következményének a megvalósított nemzetközi igazság alapjain felépülő teljes szociális igazságnak kell lennie.

Ez és nem más a lényege Európa megbékéltetésének és újjászületésének. Amikor ma már nyüvánvaló, hogy a világviszonylatok mértékegysége és alapja a kontinens, – ebben a fogalomban pedig közös nevezőre jutnak az egyes népcsoportok faji jellegzetességei, gazdasági szükségletei, mind kulturális, mind civilizatórikus adottságai – természetes, hogy a belső béke, a szociális harmónia értelme és jelentősége sem korlátozható egyes államokra, hanem annak az egyetlen tömbként előttünk álló európai társadalomra kell vonatkoznia.

Ha a szociális igazság a maga idejében alapoka volt a proletár népek nemzetközi síkon történő forradalmi felkelésének, a háború befejezése után fordított lesz a helyzet; a szociális igazság a nemzetközi igazság és egyensúly garanciájává válik. Ennek megfelelően ez a nemzetközi jelentőségű szociális igazság nem lehet többé ennek vagy annak az államnak esetleges és másodrendű ügye, ennek vagy annak a pártnak választási agitációs eszközül szolgáló kigondolása, hanem az új európai rend főproblémájává, a tengely újjáalkotó erőfeszítéseinek egyik központi célkitűzésévé emelkedik.

De mi konkrét valóságában ez a szociális igazság? Mindenekelőtt a népnek – mégpedig az egész népnek – azonosulása az állammal olyan politikai-gazdasági-szociális rend segítségével, amely minden egyén és minden társadalmi csoport számára lehetővé teszi a képességeinek leginkább megfelelő helyek és funkciók betöltését és ezáltal a megfelelőbb életfeltételekhez való hozzájutást. Még pontosabban: az egész dolgozó nép életfeltételeinek folytonos megjavítása és a különböző társadalmi rétegek között való távolságok fokozatos lecsökken-

tése. A nélkülözhetetlen társadalmi rétegződésnek mindinkább a betöltött funkciókon és nem örökölt kiváltságokon kell alapulnia.

Ennek a szociális igazságnak általánossá tétele az új Európa szükségszerű követelménye. Különösen tekintetbe kell vennünk a következő megfontolásokat:

i. A politikai síkon megbékélt Európában minden népnek tiszta helyzetének és „kontinentális” felelősségtudatának kell lennie. A belső elégedetlenségek, nélkülözések, nyugtalanságok megfosztják az azokban szenvedő államszervezetet attól a stabilitástól, amelyre szüksége van, hogy gazdasági, politikai stb. vonatkozásokban zavartalanul betölthesse szerepét az európai életközösségben.

2. Az arannyal Európa nem tud többé mit kezdeni. Az egyes országok pénzügyi erejének biztosítóka a munka lesz; ez mint az egyedüli tevékeny értéktermelő behelyettesíti majd a tehetetlen és útálatraméltó sárga fémet. A munka védelme és rendje, a dolgozó erők szociális életműködésének rendszerbefoglalása, az egyes államok közvetlen hatáskörébe esik ugyan, de egyben elsőrendű és általános európai érdek.

3. Gazdasági szempontból az egyes országoknak a nagy termelési programokban elfoglalt és kölcsönös együttműködésre szóló helyzete, a munkateljesítmény alapján értékelt termelési erőn fog alapulni. Szükséges tehát, hogy a dolgozó erők olyan komoly és minden nép tradícióit és különleges helyzetét teljes tiszteletben tartó, de mégis azonos jellegű szervezeteket nyerjenek, amelyek lehetővé tegyék az országok munkás teljesítőereje összességének összehasonlító értékelését is.

4. A termelésnek az európai erőforrások határáig kell növekednie. Ezért az Európában rendelkezésre álló összes munkaerő teljes foglalkoztatásának és lehető legjobb díjazásának problémája a kontinens egészének közös érdeke. Az, hogy milliók munkanélküliek, rosszul foglalkoztatottak vagy rosszul díjazottak maradjanak, az európai termelés számára fölösleges pazarlást jelent és – ami még jelentősebb – a vásárlópiac káros összehúzását.

5. A szlávok 40%-os és a sárgák 35%-os születési arányszámával szemben a tulajdonképpeni igazi európai törzsek csupán körülbelül 20%-os születési arányszámot mutatnak fel. Mussolini már többször erőteljesen felhívta Európa figyelmét a fenyegető veszedelemre. Ahhoz, hogy Európa ne merüljön el ezeknek a tömeg-feszítőerőknek felörlő szorításában, széles látókörű és egységes irányelvektől vezetett szociálpolitikára van szükség. Ennek kell a tömegek ételmezési, egészségügyi, erkölcsi színvonalát felemelnie és a népesedésügyet előmozdítania mindazokkal az eszközökkel, amelyekhez e feladatok érdekében egyáltalán folyamodni lehet,

a szilárdan megalapozott nemzetközi politikai és gazdasági kapcsolatokra támaszkodva.

6. A gazdasági dumping vagy az alacsonyabb munkabérek költségére alapozott egyszerű termelési verseny európai államok között veszélyes értelmetlenség. Természetesen nem tudja majd az összes európai nemzet a munkabérszínvonal biztosítása terén ugyanazt az eredményt elérni, azonban a középkorra való visszatérés nélkül egyik sem tilthatja majd meg a többieknek, hogy a szociális fejlődés útján előrehaladjanak.

Folytathatnánk tovább a felsorolást, azonban elégséges megállapítanunk: a politikai egyensúly és a gazdasági együttműködés, az új Európa pillérei, alapként feltételezik a *szociális igazságot*. A versaillesi Európa életét életető tartalommal telíteni hivatott politikai ellentétek elkoptatott és negatív dinamikája helyébe az általános, folytonos, tervszerű szociális fejlődés építő és emberies dinamikájának kell lépnie.

Az államszervezetnek azonosulnia kell a nemzeti társadalom természetes tagolódásával; viszont a nemzeti társadalmaknak struktúrájuk alapjaiban, a dolgozó tömegekben, szolidaritáson és szerves kapcsolatokon felépülő állandó egybehangelődést kell életbentartaniok. Ha a Népszövetség vészthozó és gyászos blöff volt, az egyes országos társadalmi szervek államközi akciója, a folytonos és tevékeny kapcsolat közöttük, új útjait nyithatja meg a népek közötti valóban élő és alkotó együttműködésnek. Ehhez természetesen mindenekelőtt az szükséges, hogy ezek az országos társadalmi szervek minden államban teljesen kifejlődjenek.

A tengelyállamok forradalmaiban megszületett alkotmányos formáknak napjainkban divattá vált különböző utánzásai unalmasan, horizont nélkül és ügyetlenül sikerültek. Egyáltalán nem tanúszkodnak a fasiszta és nemzeti szocialista társadalmi konstrukciók mélyes emberiségének megértéséről. Csupán a tekintélyelviség néhány külső formáját majmolják, megfosztva azokat is természetességüktől. Teljesen jelentőség nélküli a „választottak” parlamentjének helyébe a „megbízottak” parlamentjét illeszteni, ha az állam intézményei nem mélyítik le gyökereiket a nép tömegeibe és nem táplálkoznak közvetlenül a nép életerőiből,

a népből, amely az értékek természetszerűen kiválasztódó hierarchiája révén saját maga emeli ki a maga kebeléből képviselőit.

Az új Európában a szociális erőknek olyan *szervezeteire* van szükség, amelyek a tömegeket az állam életének közvetlen résztvevőivé teszik. Ezek a szervezetek teszik lehetővé, hogy a tömegek előtt a nemzet ne merev, hagyományos, megszokott fogalomként jelentkezzen, ne legyen gyűjtőnév a rendszertelenül egymásra halmozódó értékek és salaknak, életerőnek és bomlasztást, pusztítást hordozó elemeknek, hanem mint egyének és csoportok kapcsolatainak és tevékenységének egymást támogató szövődése, mint nagy, természetes család, amelyben mindenki képességei szerint és minden társadalmi csoport működési köre szerint a számára leginkább megfelelő feladatot látja el. A *nemzetnek* a harmonikus európai együttélés keretein belül a sajátos termelő és építő célok természetes összefoglaló egészének kell lennie.

Az egyes nemzeteken belül a szociális erőknek olyan szervezetére van szükség, amely a munka erőinek – a teljes nemzeti vonalon – igényeik helyes kifejezésére, felemelkedésük biztosítására alkalmas. Olyan szervezetre, amely európai szempontból a képviselt erők termelő teljesítőerejét is gyorsan le tudja mérni, hogy ezzel országa termelő szerepének elismertetéséhez mértéket szolgáltatson.

Az ilyen nagyvonalú szervezet formái megvannak már; hosszú évek tapasztalata edzette meg és a jelen háború gigantikus és győzelmes erőfeszítései igazolták azokat. A történelem lendülete és a tömegek vágya által túlhaladott merev formula[^] a Home Fleet-tel együtt elsüllyedő nyugati individuális monopol-kapitalizmus és másfelől a többékevésbé ázsiai jellegű állami panteizmus kollektívizmusa között a korporativizmus, a testületi elv a középútja, kifejeződési alapja a jelenkor összes forradalmi szociális eredményeinek; irányadó mérték mindazoknak a nemzeti törekvéseknek, amelyek a jövő útján akarnak haladni.

Európában egész irányító osztályok, a Laval- és Van Zeeland-féle körökkel az élükön, majd meggyőződnek arról, hogy nem elegendő inget és egyenruhát változtatni: újjá kell alkotni a politikai alapokat és mindenekelőtt a humánus érzéket.

KÁRPATALJA IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

ÍRTA:

KÁRPÁTI GÉZA

Kárpátalja kérdései abból eredtek, hogy felszabadulása után területén két rendszer találkozott egymással. Az ebből szükségszerűen támadt harc évekig elhúzódhat, mert hiszen nemcsak új rendeletek kibocsátásáról van szó, hanem a rendeleteket kitöltő új szellemről, a százezernyi lélek beilleszkedéséről, az élet számtalan kis és nagy megnyilatkozásában még ott is, ahova a rendeletek soha nem nyúlhatnak s amit talán legjobban ez a fogalom ölel fel „megszokás”. A lélek mindig hajlamos a maradásra, hiszen egész működése gyermekkortól kezdve nem más, mint az új benyomás beillesztése a „régiek* ’-hez. Kárpátalja esetében tehát ma az újnak a húsz évig fennállott csehszlovák rendszerhez való asszociálásáról van szó, minek folytán az itteni nép lelkében az észrevétel fogalmai keverékképet vesznek fel, mást, mint a belországiaké. Évek folyamán ez a különbség gyengülni fog, mert hiszen a „csehszlovákizmus” fogalomkészlete mindinkább gyengül majd, nem lévén felújulási lehetősége, ezzel egyidejűleg túlsúlyba jut majd az új fogalomkör, mindaddig, míg teljesen ki nem szorítja a másikat. Ehhez, mint minden pszichológiai s főleg tömegpszichológiai átalakuláshoz *idő* kell.

Kárpátalja lakossága ebben a folyamatban passzív szerepet tölt be, mert neki kell átalakulnia, míg az odakerült belországi tisztviselőkre aktív feladat hárul, nekik kell végezniök az átalakítást. Az első tudatában van annak, hogy át kell alakulnia és hogy ehhez szükség van a belországi emberekre, az utóbbiak előtt pedig világos, hogy nekik kell képviselni az új rendet és annak szellemében kell vezetniök a lakosságot. Ebből eredően itt-ott kilengések is történtek, amit a lakosság eleinte a rendszernek, idővel azonban kitűnt, hogy e kilengések az ide került hivatalnokok nagyon kis százalékánál történtek és a feletteseknél sohasem találtak helyeslésre, tehát akkor már csak a közigazgatásnak számlájára írta, hiszen a köznépek szokása a hivatalnok ténykedését a hivatal ténykedésének tartani, azaz általánosítani.

Az átnevelő tevékenység természetesen elsősorban társadalmi tömörülésekre irányult, tehát a szervezetekre és intézményekre.

Magától értetődően a felszabadulás pillanatával megszüntek nemcsak a volt csehszlovák pártok politikai szervezetei, de az e szervezetek kebelében alakult társadalmi és szociális pártintézmények is (pl. agrár-, sportegyletek, szociáldemokrata tisztviselőszervezetek és munkáscsoportok, kommunista szövetkezeti boltok stb.) és az ezek működését kifogásoló gyanakodás kiterjedt a pártokon kívül álló csehszlovák szervezkedésekre is, amelyeknek vezetésége legnagyobb részét ugyanazokból a pártférfiak-

ból állott, mint a szociális szervezeteké. Ennek következtében a helybeli lakosság úgy vette, hogy elsősorban az intézmények azok, amelyek kifogás alá esnek s ezért tevékenységét ezekenél abbahagyta és csak oly szervezetekben tevékenykedett úgy-ahogy továbbra is, amelyeket minden gyanú fölött állóknak tartott, nevezetesen a sportegyletekben és az egyházi szervezetekben.

Tehát Kárpátalján az azelőtt igen élénk egyesületi életben általában hallgatás van, egyes szervezetek tagjai várakozó álláspontot foglaltak el (kultúregyesületek, szociális szervezetek), másokkal senki sem törődik, mert vezetőségük szétszéledt vagy elköltözött (pl. a nemzetgazdasági testület).

Kárpátalja testületi életének megértéséhez meg kell ismernünk a testületi élet itt lefolyt alakulásának húszéves történetét, amiből mindenesetre sokat tanulhatunk.

Míghogy bejöttek a csehek, intézményeiket változatlan alakban akarták megszervezni Kárpátalján, ugyanúgy mint a cseh országrészekben, összehozták a vezetőséget akadt egy-egy helybeli is, aki közéjük állott, de lja nagy tömeg, a »káder« elmaradt. Újjá kellett szervezni az egészet. Ismét eredménytelenség. Ez így tartott mindaddig, amíg az illető intézményt nem alakították át a lakosság természetének és gondolkodásának, valamint a szociális adottságoknak megfelelően. Ennek igen érdekes bizonyítékát nyújtana egy kimutatás, ha meg lehetne szerezni, arról, hogy a csehek szervezte testületek alapszabályait hányszor és hogyan kellett módosítani. Végül is az illető intézmény annyira átalakult, hogy a csehországi hasonló intézmény vezetősége alig ismert volna rá (pl. a vöröskereszt egylet tevékenysége egészen szociális jelleget kapott. Ez az átalakulás nem tartott túl sokáig, mert k prágai minisztériumok szlovák tagjai, valamint a minisztériumokban működött szlovák főhivatalnokok, akik a magyar rendszert és a lakosság jól ismerték, igen hasznos tanácsadói voltak a kormányzatnak* Erdekes tudnunk, hogy egyes szervezeteket, vagy szervezési formákat változtatás nélkül kellett meghagyniuk, mint például kivették az ipartestület szervezetét mivel azonban a kereskedelemmel kapcsolatos ipar szintén képesítéshez volt kötve, vegyes ipartársulattá alakult, úgyszólván változatlan szervezettel, sőt még a Szlovákia és Kárpátalja részére kiadott unifikált ipartörvény (1924. évi 259. sz.) sem mutat fel lényeges eltérést a régebbi magyar ipartörvény idevonatkozó rendelkezéseitől^ Hasonlóan & községi jegyzői intézményt is változatlanul átvették^ sőt olyan hangok is voltak, hogy ki kellene terjeszteni ezt a bevált rendet Cseh- és Morvaországra is. Hasonlóan megmaradt a földműveskamara. Viszont a Csehországból behozott és itt alkalmazni próbált iparfelügyelőség nem tudta betölteni feladatát, bármennyi pénzt ölt is bele az állam, mert nem voltak meg az adottságai. Ellenben nagyon beváltak a helyi pénzügyi és szövetkezeti ellenőrző központok.

Ezeket a Prága által adott tapasztalatokat jól felhasználhatjuk, csupán helyes értékelési méréseket kell készítenünk az egyes szervezetekről és testületekről. Megindíthatnák azoknak a működését, amelyek hasznosak volnának a közösségre, másokat pedig megkísérelhetnők átalakítani. (Kultúregyletek, Nemzetgazdasági Testület, járási szo-

ciális szervezetek, turistaegyletek, Néprajzi egyesület, múzeum- és műemlékvédő referátusok, olvasóköri, Kárpátalja barátainak egyesülete), a többinek vagyona maradt vissza. Ezt a vagyont a már megszervezett magyar testületek nem tudják átvenni kezelésükbe, mivel nincs még rendezve a jogutódlás kérdése.

Kárpátalja ittmaradt testületeinek igen szép vagyona maradt vissza. Ezt a vagyont a már megszervezett magyar testületek nem tudják átvenni kezelésükbe, mivel nincs még rendezve a jogutódlás kérdése.

Az egyesületi életet fel kell élénkíteni, mivel az határozottan élénkíteni tudná a magyar-ruszin kapcsolatokat, ezért kívánatos volna megadni ehhez az ösztönzést a politikai helyzetadta körülmények között.

Ezért szükségesnek látjuk felsorolni a Kárpátalján működött testületeket és egyesületeket: Halászegyletek, Vadásztársaságok, Méhészegyletek, Pénzügyi tisztviselők egylete, Tanítóegyletek (2), Jegyzők testülete, Polgári iskolai tanítóegylet, Járási fiatalgondozó egyletek, Szociális gondozó, Repülőliga, Tuberkulóziselleni liga, Járási Vöröskereszt egyletek, Vöröskereszt divízió, Csehszlovák motoristák klubja, Turistaegyletek, Néprajzi egyesület, Múzeumi társaság, Műemlékvédelmi járási referátusok, Közművelődési egyletek (országos, járási és helyi tanácsok), Nemzetgazdasági testület járási fiókszervezetekkel, Duchnovics és Proszvita kultúregyletek, Kárpátalja barátainak klubja, különféle sportegyletek és végül az egyes munkás- és tisztviselő kategóriák szakszervezetei (minden egyes politikai pártban). Meg kellene keresni a lehetőségeket, ezeknek a belországi hasonló intézményekkel való együttműködéséhez azáltal, hogy a speciális helyi viszonyokat tekintetbe vesszük s amennyiben egyeseknek működése egyáltalában nem kívánatos, úgy a fennmaradó vagyont átruházhatnák egyes más, de rokoncélú intézményekre.

Visszatérve a belországból Kárpátaljára került hivatalnokokra, ezek a lakosságnak a magyar rendszerbe való átfórmálási munkájuk közben léptenyomon szembetalálják magukat a „csehszlovákizmus”, tehát a csehszlovák rendszerhez kapcsolt *szokásokkal* és a *rendszer emlékeivel*. Itt máris bizonyos súrlódási felület keletkezett, amelynek érdekessége a történetesen szembekerült egyének temperamentumától függött. Következésképp, különösen eleinte, a viták és magyarázatok napirenden voltak, sőt, bár sokkal ritkábban, ma is előfordulnak.

A párbaj kérdésében például a két gondolkodás között áthidalhatatlan ellentét volt, mert dacára a gyakori kihívásoknak, a kárpátaljaiak csak egy-két esetben álltak ki, de az esetek túlnyomó többségében az illető provokálót becsülete védelmében a bíróság fóruma elé utalták, következőképp ma már a kihívásokat teljesen elhagyták. Ez tulajdonképpen kicsiség, de a kihívási láz lecsillapodásáig sok súrlódásnak és megnemértésnek, sőt - amely helyeken gyakoriak voltak a provokálások - bizonyos fokú elkülönülésnek is forrásává váltak. Továbbá megtörtént például, hogyha a felettes hivatalnok vagy a hivatalfőnök utasításához hozzászólt a Kárpátalján azelőtt is működött alantas, azt a megjegyzést kapta: hagyják el már azt a cseh módszert, hogy mindent kritizálnak. Ez abból a forrásból származott, hogy a húsz év alatt az emberek hozzászóltak ahhoz, hogy egyenesen beszéljenek és bátran mondják ki a véleményüket, mert hisz ezt megkövetelte a *kisebbségi harc*.

Minthogy számbelileg kisebbségben vannak a belországból jött tisztviselők, a súrlódási felület

túlérdeessége esetében a többség izolálta őket azzal, hogy félrehúzódott, idegenkedett tőlük. Ez a kép érvényes a bécsi döntéskor felszabadult Felvidék területére is, de míg ott tulajdonképpen magyar és magyar közötti elvi, akadémikus jellegű ellentétéről volt szó, amit vitával könnyen lehet kiküszöbölni s így magára az államalkotásra nincs annyira kihatással, más a helyzet a Kárpátalján, ahol a ruszinok alkotják a lakosság zömét s így hasonló ellentét már az állam lényegébe vágó problémává léphet elő, ami táborokra képes osztani az embereket. Ezért volna döntő fontosságú, hogy a cseh uralom alatt is Kárpátalján lakott *magyarság hida* alkosson az új rendszer és az ezt képviselő egyének, meg a ruszin többségi lakosság között. Kár, hogy egyesek az itteni magyarságtól mindjárt az elején érezve és látva a belországbeliek izoláltságát és az abból származó gyengeséget, erősítőkre hozzájuk álltak anélkül, hogy egyúttal fenn tartották volna a húsz év alatti kapcsolataikat is. Ezzel az amúgyis szélsőségesebb gondolkozású elemek álláspontja erősítést kapott, miáltal az elválasztódás csak fokozódott; a harmadik csoport pedig, mely a kettő között ily körülmények között őrlődni kényszerült, tehetetlenné vált.

Így azután éppen az az embercsoport, amelynek minél nagyobb számúnak kellett volna lennie, hogy annál határozottabban tudja végezni az áthidalás *igen fontos* feladatát, meggyérült, szétmorzsolódott. Meggondolandó, hogy a húsz év alatt kisebbségi sorsban együttélők egyező taktikai fogásokat alkalmaztak s bizony az ú. n. autochtonok annyira összenőttek, közös harcokban egymást támogatták, hogy megismerték egymás családi kapcsolatait is. Már most, amikor szélsőségre hajló elemek elvetették a híd szerepét, a bizalmatlanság magvait elhittették azokkal a magyarokkal szemben is, akiknek rokonságában a múltban és a jelenben aktívabb nacionalista van. Különösen érvényes ez azokra az egyénekre, felelőkre házastársuk ruszin, pedig Kárpátalján az ilyen házastársak száma nem „cikkely”. Az illető »kikezdett« egyén mind intenzívebben törekedett arra, hogy bebizonyítsa jó magyarságát, ami ugyan még jobban eltávolította a ruszin rétegtől, de nem nyitotta meg előtte az ú. n. feltétlenül megbízható magyarság felé vezető ajtót. Az ilyen egyén a nagy igyekezete közben lerontotta a ruszin házastárs tekintélyét a ruszin körökben így azután végül is a »vegyes« házasságban élő egyének iránt bizalmatlan lett mind a magyar, mind a ruszin réteg így veszett el a konzolidáció számára éppen az az elem, amelynek családi adottságai mintegy kijelölték arra, hogy szolgálja a magyar-ruszin testvériséget.

Tovább menve, a tiszta magyar egyéneknek ruszinbarátságát (a húsz év alatt Kárpátalján élt magyarokról van szó) nem jó szemmel nézték az engesztelhetetlen gondolkodású magyarok, mondván, „nincs belőle hasznunk”, „nem erősíti táborunkat” a tiszta ruszinok nagy magyarbarátságát meg a nacionalista ruszinok nézték bizalmatlansággal s így az áthidalás óriási fontosságú szerepére hivatott közepén álló tömeg szétszóródni kényszerült. Egyik része engesztelhetetlen magyar, másika engesztelhetetlen ruszin álláspontot foglalt el, a harmadik rész, a zöme, félreállott, nem dolgozott,

hallgatásba burkolózott, nem nyilatkozik sem ide, sem oda. Nagyjából így alakult ki a mai helyzet.

Idé kapcsolódik a »csehszlovákizmusnak« egy további súlyos hagyatéka, és pedig az, hogy a cseh lapok húsz éven át, a legutóbbi évek hónapjaiban pedig az ukrán kormány sajtótermékei szakadatlanul rosszakaratúlag kiszínezték a magyar közállapotokat, a szociális hiányokat, a közigazgatási hátrányokat és főleg a magyarságnak állítólagos [nemzetiségi gyűlöletét a múlt században és a XX. század elején, azt állítva mindig, hogy ebben az irányban nem lehet jóakaratot várni. E vádakát mindnyájan ismerjük, hisz egészen az unalomig kurtolték tele Európát a kisantant lapjai ezekkel a beállításokkal, viszont más oldalról százszeresen is cáfolták meg azokat. Ugyanezért, de meg saját tapasztalataik alapján is, azok az emberek akik itt éltek az 1918 előtti időkben, mindig ábrándozva és vágyakozva emlékeztek vissza Nagymagyarországra és a lapok egyoldalúan célzatos beállításainak nem adtak hitelt, sőt éppen visszavágásokkal részben újat tudták állani annak is, hogy a fiatalság lelkét, mely nem ismerhette a magyar fajt és a magyar világot, e céltartások meg ne metelyezzék. Ha már most itt-ott helytelen intézkedés történik helyi akarmokok részéről, vagy valahol visszasság látható, úgy ez képes kiváltani azt az érzést a kritikanélküli fiatalságból, hogy ezeknek a vádaskodásoknak mégis csak volt valami alapjuk. Már pedig ha a vádaknak csak egy töredékrésze látszik előtte beigazoltnak, a tapasztalatlan tömeg azt a többire is általánosítja. Milyen óriási munkával jár azután azoknak az egyéneknek a meggyőzése, akik például csekélység miatt ilyeneket mondanak: »nem hittem volna, hogy ez igaz lehet, azt hittük mindnyájan, hogy ezt csak a rosszakaratú cseh propaganda állítja«, mert hiszen amit mi semmisségnek tartunk, azt ő *túlságos* érzékenységgel fogadja s felfokozva reagál rá. Talán úgy érzi magát, mint új ember egy megszokott környezetben, aki azt hiszi, hogy mindenki vele törődik s minden ténykedés rá vonatkozik. Idővel ez az érzés is elmúlik s átadja helyét az *otthonosság* érzésének. Úgy lesz ez a ruszinnal is, de természetesen idővel. Ennek a siettetését társaságban a tagok udvariassága végzi, Kárpátalján pedig a *hid* szerepére hivatottaknak kellett volna ezt vállalniok. Ezeknek felmorzsolódása tehát annál nagyobb kár.

A fentebb vázolt szétválasztódások káros folyamánya volt az, hogy az egyes csoportok tagjai kikezdték a másik csoport tagjait. Ezek azok a hírhedt kárpátaljai »megfűrészek«, amelyek ezer és ezer egyén meg család békéjét zavarták meg hihetetlen erkölcsi és anyagi kárt okozva ezzel az egyesnek és hazánknak. Óriási vádak semmisséggé zsongorodtak össze, megbízható józanságukról ismert egyénekre bünsorozat került elő. Nincs ember, aki ebben tisztán látna, mert nincs ember, akire vád, vagy akár csak gyanú ne támadt volna fel. A kormány minden jóakarata megállott ezelőtt a Szodoma előtt s ebben a felelőtlenségben egyformán részes – nemzeti hozzátartozóság nélkül – mindegyik, aki szóval, vagy írásban rontani igyekezett a másikat, túlterhelve ezzel a hivatalokat és hivatalnokokat is.

Lelkiismeretlenség volna részünkről azt meg nem állapítani, hogy sokan, sőt *nagyon* sokan már belátták a kezdetben elkövetett taktikai hibájukat és ezeknek szélsőségessége nemcsak letompult, de egyenesen áthidalást végző konstruktív munkává változott, – azonban a rombolásnak általuk kiengedett ördögei már nem tessékkelhetők vissza, az ellentétek már kialakultak és a „megfűrt” egyének intakt erkölcsi erejét az illető már nem adhatja vissza. Ezért van Kárpátalján a jószándékúak között annyi megszorodott ember.

A megnevezés következménye az itt-ott fellépett vád, hogy a ruszin háládatlan. Magánbeszél-

getésekben jelentkezett ez és hallatszik még ma is. Ha aziránt érdeklődünk, hogy való értelemben miben áll ez a hálátlanság, legtöbbször azt a magyarázatot kapjuk: nem akarja magát alávetni a magyar állameszmének, pedig a magyarság adja neki a kenyeret. Látjuk tehát, hogy tulajdonképpen azt szeretné az illető, hogy a két rendszer *máris* *egynek* adjon helyet, tehát türelmetlen, nem tudja kivárni azt a hosszú időt, amíg az emberi lélek átalakul. A miniszterelnök úr kassai beszédét közlő lapokat a ruszinok szétkapkodták és örvendeztek mondván: megmutatjuk azoknak, akik másképp gondolják a kárpátaljai életet, – ugyanakkor az egyik úr azt mondta rá: vérszemet ad a ruszinnak. Pedig ez a beszéd s az utána következő többi miniszterelnöki megnyilatkozás a nemzetiségi kérdésről, többet használt a „gens fidelissima” lelkületének megnyerésére, mint az ilyen hangoskodók egész életének munkálkodása. Különbö minden szerencsétlen megnyilatkozás bűn azért, mert Kárpátalján még magánházakban sem lehet nyilatkozni anélkül, hogy a másik csoport egy tagja meg ne tudja, annyira Össze vannak az emberek kapcsolva rokoni, baráti, vallási kötelékekkel. Az egész Kárpátalja egy nagy család, szinte nincs két intelligens egyén, akik között ne volna kimutatható valamilyen atyafiság.

A szembenállók mindegyike azt hiszi, hogy neki van igaza. A magyar szélsőséges csoport azért, mert „Magyarországon vagyunk, itt magyar uralom van” (itt nem tévedtünk a szóhasználatban, t. i. a „cseh uralom” szótársítást alkalmazzák), a másik meg: a ruszinok jogait a kormány biztosította, tehát elvárjuk, hogy az itteni magyarság, mint a kormány előőrse, aszerint igazodik. Közben mindkettő téved, elsősorban azért, mert itt nem hatalomról és elfoglalt területről, tehát hódító és hódítottól van szó, hanem a magyar nemzetet belül, két együttélő testvérekről, amelyek csak nyelvben térnek el egymástól, másodsorban pedig azért, mert érdekeik azonossága, ugyanegy történelmi és emberi elhivatottság kell, hogy egybeforrassza őket. Szóval a nagy államalapító Szent István eszméihez jutottunk.

Ezekről az eszmékről igen sokat beszélnek Kárpátalján hírlapokban, nyilvánosan és magánházakban, de az eszme megvalósítása érdekében a felek egyike sem tompítja nézeteit s ez a helyzet a gyönyörű eszme glóriáját kezdi ki. Ezen segíteni kell, mert hisz értékek, nemzeti öntudat, építés, nyugodt jövő vannak veszélyeztetve. Megint és ismét odajutunk, hogy nélkülözhetetlen az „áthidaló középcsoport”. *De most már kik alkothatnák ezt?*

A Trianon miatt Kárpátaljáról elmenekültek.

Kárpátalján tudják azt, hogy ezeknek a lelke nem szakadt el a Kárpátok bérceitől. Hisz százával járták a cseh uralom alatt is Kárpátalja fálvait s így állandóan

érintkezésben voltak az ottani néppel. Ezek a férfiak ismerik a ruszint és ismerik a magyart. Tőlük a ruszin a sértést sem venné rossz néven, mert nem tételezne fel rosszakaratot. Ezeknek az uraknak a feladatát vállalniok is kell magukért és hazánkért. Ha nem végleg, legalább átmenetileg, néhány évre. Nem tartozik ide a részletezés, hogy t. i. kapjanak-e kiküldetési díjat és fenntartassanak-e részükre mostani helyeik, de azt meg kell mondanunk, hogy ha külön díjazásokat kapnának, úgy azt meg kellene adni a kárpátaljaiaknak is, nehogy a megrövidítésnek ugyanaz az érzése lépjen fel, mint a cseh légionisták privilégiumaival szemben. A dolgot el lehetne indítani jelentkezők útján is, de ennek előfeltétele, hogy Kárpátalja jobb lakbérosztályba kerüljön, mert hazánkban ott van a legnagyobb drágaság és onnan a legnehezebb a gyermekek iskoláztatása.

A jelentkező nehézségek miatt a belországból a Kárpátaljára küldött *tisztviselők egy része elhagyta helyéig többen a még visszamaradottakból alig várják az alkalmat, hogy visszatérjenek a belországba. Siettetni fogja ezt a folyamatot a kötelező nyelvi „vizsga bevezetése” Itt intézményes megoldást kell találni. Ennek eTső lépése lehetne a Kárpátaljáról elszármazottak visszatérése, legalább a teljes megszilárdulás eléréséig. Az énhez vezető úton már sokat haladtunk, de még nagyon sokat kell megtennünk.*

Kárpátalja népének szóvivői az értelmiségnek főleg fiatalabb rétege. Ez a réteg iskoláit már a cseh uralom alatt végezte. Az idősebb elem, tehát a magyar szelleműek, kiadták a vezetést a kezükből, mihelyt még a katonai közigazgatás idején az úgynevezett magyar csoporthoz csatlakoztak. Most látjuk, hogy ez hibás lépés volt, mert átadták a teret voltaképpen idegen gondolkozású elemnek, ahelyett, hogy a régi magyar múlt birtokában népüket igyekeztek volna átvezetni a magyar jövőbe.

A megmaradt vezetőréteget két csoportba oszthatjuk: az értelmiségűekre és az úgynevezett félműveltekre. Az elsők száma kereken ötezerre becsülhető. Mivel az önálló foglalkozást űző értelmiségnek száma elenyészően csekély, rámondhatjuk, hogy tulajdonképpen tisztviselőkről van szó. Ők még nincsenek megállapodva, mivel nincsenek még túl az igazolási eljáráson, vagy ha már túlestek, még nincsenek átvéve. Kapcsoljuk ki azt a kérdést, hogyha amnesztiát hirdettek ki Kárpátaljára, van-e szükség még külön igazolási eljárásra, mert *igazán komoly következményekkel nem az igazolások ténye jár, hanem azok elhúzódása.* Mivel az igazolások elhúzódása miatt a tisztviselők nincsenek megállapodva, a megszilárdulás munkájában rájuk váró feladatok elvégzése is lassan megy.

Kárpátalja értelmiségének másik rétege az ú. n. félműveltek csoportja. Ide sorozzuk az érettségi színvonalát el nem érő egyéneket teljes számban és az érettségizettek közül azt a néhányat, aki, ha van egyáltalában ilyen, még nem tudott elhelyezkedni. Számukat az iskolák száma alapján végzett becsléssel körülbelül kétezerre tehetjük. Ezeket fűti az elégedetlenség. Függetlenek és munkanélkü-

liek lévén, így túlsók idővel rendelkeznek; állandóan a nép között járnak, beszélnek, fontoskodnak, kritizálnak, viszik-hozzák a híreket, szóval suttogó propagandát üznek, ébren tartják a nép érdeklődését és fokozzák bizalmatlanságát ott, ahol az fellépett. Hatásuk azért nagy, mert szenvedőknek, a néppel együttérzőknek látszanak, hisz elfelejtik bevallani, hogy elhelyezkedésükre számos ajánlatot visszautasítottak, mert el kellett volna menniök más vidékre. Azonkívül a félművelt egyén mindig jobban tud hatni az egyszerű népre, mint az intelligens, mert a nép még magához tartozónak veszi, másrészt meg tiszteletet érez iránta, mert okosabbnak tartja nálánál. Ez a tömeg okozott Prágának is legtöbb gondot és az idetartozók jelentik ma is a legnehezebb problémát. Állásokat nem kínálhatunk számukra. A szülői házban tehetetlent jelentenek, önálló vállalkozásba szegénységük miatt nem kezdhetnek. Pedig valahogy mégis csak le kell vezetni Kárpátalja e legbizonytalanabb elemének bomlasztó erőit.

Legnagyobb részének polgári iskolai végzettsége van. Közülük keveset tud felvenni a földművelés s akkor sem Kárpátalján, amint azt a »Szociális Szemle« korábbi számaiban olvashattuk. Ha a számításból kizárjuk az állami állásokat, akkor csak az ipar és a kereskedelem jöhetnek tekintetbe. Ez utóbbi az összes kiegészítő ágazataival, mint szállítás, pénzgazdálkodás stb. Talán hasznos lenne egy olyan akció, amely minél több kárpátaljai ifjút helyezne el belországi magánvállalatoknál (üzletek, vállalatok, szövetkezetek), ami elől nem zárkóznék el egyetlen számottevő üzem sem. Ezzel kapcsolatosan mindenesetre gondoskodni kell arról, hogy az illető ifjú teljes ellátást és esetleg még némi zsebpénzt is kapjon. Ugyanis a ruszin nagyon nehezen mozdul el otthonról, inkább nyomorog, de nem hagyja el hegyeit. Tulajdonképpen rá kell birmi otthonának elhagyására. Ez pedig csak akkor sikerülhet, ha a változás észrevehető előnnyel jár részére. Megindíthatnak pedig az egyes kereskedelmi és iparkamarák és lassan országos jelentőségre tenne szert. Meg kell jegyeznünk, hogy a csehek ilyen tevékenységeikkel a kézművesiparban igen szép eredményeket értek el, igaz, hogy a már kitanult legények nem jöttek vissza Kárpátaljára, hanem letelepedtek ott, ahol tanultak. Ez azonban országos viszonylatban nem baj, sőt talán előnyös jelenség is a népkeveredés miatt. Ugyancsak sok mezőgazdasági munkást vittek a csehek Cseh- és Morvaország gazdaságaiba, akik így enyhítették ott a gazdasági munkaerőhiányt. Ezekből is többen letelepedtek ott. A kereskedelemben már jóval kisebb tevékenységet fejtettek ki a csehek, de azért például a „szünidei gondoskodás a fiatalágról” nevű szervezet (székhelye Prága) minden évben a nagy szünidőre 10-15 kárpátaljai ifjút helyezett el nagyobb kereskedésekben, amelyekben teljes ellátáson felül fizetést is kaptak s így valami pénzt tudtak gyűjteni maguknak a következő iskolai évre. A gazdag kereskedők szívesen vállalták nemzeti érdekből ezt a terhet annál is inkább, mert így személyzetük szabadságát e hónapokra osztották be s azonnal kéznél volt a kisegítő személyzet.

Mi éppen a kereskedelmi pályák terén vehetnők kezünkbe a dolgot. Igaz, a kereskedői foglalkozás nálunk nincs képesítéshez kötve, de mivel az iparjogositvány kiadása minimális életkorhoz van kötve, a polgári iskolát elvégző ifjúnak úgyis várnia kell néhány évig. Ha ezt a várakozási időt tanonckodással és segédidővel kitöltönnék, az ifjú lassan megszeretné a kereskedelmet s idővel számos esetben üzletet is nyitna. Ha az iskolai évek végén a egyes polgári iskolákban felvennék a jelent-

kezéseket, amelyek az egyes nagyobb városok üzleteihez szólnának, biztosan akadna évente 50-80 érdeklődő. Ez nagy szám és biztos alapot adhatna ahhoz, hogy Kárpátalja kereskedelme keresztény kezekbe jusson.

Mindenesetre mind a kereskedelemmel, mind az ipari foglalkozásokkal kapcsolatosan meggondolandók a kezdő magánvállalkozás finanszírozásával összefüggő kérdések. Itt nagy tere és szerepe volna az önállósítási alapnak.

Az ehhez az értelmiségi csoporthoz tartozó és polgárinál magasabb iskolákat, például kereskedelmi középiskolát végzett ifjak elhelyezkedése a vasúthoz, a postához, pénzügyintézetekben, szövetkezetekben már folyamatban van és eredményesen fokozódik, ezek tehát megszűnnek tehetétként szerepelni.

Általában nagyon hasznos volna az értelmiségnek a gazdasági pályákra való terelése. Azért kell ezt Kárpátaljával kapcsolatosan külön kiemelni, mert ennek népe hozzászólt, hogy a segítséget felülről várja s így az ifjúság mind állami állásra vár. Ez különben az apjuk vágya is. Láttuk ezt mingyárt a honvédség bejötté után, amikor a Nemzeti Tanácsok százával kapták a kérvényeket kitanult iparosoktól, sőt még jó gazdáktól is, amelyben hivatalba helyezését kérték. Voltak köztük hentesek, borbélyok, asztalosok, s ezek kapusok, rendőrök, hivatalosok szerettek volna lenni. Többen el is érték céljukat.

A gazdasági pályák közül ki kell hagynunk a mezőgazdaságot, mint nagyszámú erőfelvevő gazdasági foglalkozást (kivéve természetesen az erdőgazdálkodást). El kell ejtenünk elsősorban a kárpátaljai mezőgazdasági üzemek túlságos felaprózottsága miatt. Nevezetesen az 1930. évi hivatalos statisztikai adatok szerint Kárpátalján a mezőgazdasági üzemekből 0.1 ha-on (tehát 277 ölon) alul 2416 üzem van, 0.1-0.5 ha (277-1400 ölon) között 10.424 üzem, 0.5-1 ha (1400-2800 ölon) között 11.939 üzem van (azaz a mezőgazdasági üzemek 22%-a nem lépi túl a 2800 ölet), 1-2 ha (2800-3600 ölon) között van 25.575 üzem, 2.5 ha (3-5-8-5 kat. hold) között pedig 34.465 üzem van, (azaz 1-5 ha – 1.75-8.5 kat. hold – nagyságú üzemek az összesnek 53%-t teszik ki), az összes többi, tehát nagyobb üzemek csak 25%-ot tesznek ki. (1930-ban az összes mezőgazdasági üzemek száma 112.960 volt). Tehát a kárpátaljai mezőgazdasági üzemek 75%-a nem lépi túl a 8.5 katasztrális holdat és ebben 22%-a nem éri el a 2 holdat. Meggondolandó emellett, hogy itt kárpátaljai talajról, tehát gyenge termőerejű földről van szó. Ugyancsak el kell ejtenünk a földreformot, mint megoldási módot Kárpátalján, amennyiben a Kárpátalján nyerhető földre gondolnánk. Ezt a „Szociális Szemle” Kárpátaljára vonatkozó korábbi cikkei már megvilágították.

Tehát csak más önálló vállalkozás felkeltéséről lehetne szó. Ez ugyan országos probléma, de míg a belországban már történtek lépések ez irányban: Zsidótörvény, Baross Szövetség, keresztény nagyvállalatok alakulása, önállósítási alap működése, addig Kárpátalján a zsidótörvény végrehajtása most van csak a kezdet-kezdetén.

Különben Kárpátalján a zsidókérdés egész különlegesen jelentkezik. A zsidók számát Kárpátalján közel 100.000-re tehetjük. Ez a szám az 1939.

évben végrehajtott népszámláláskor megállapított összlakosságnak (671.962) kerekén 15%-a!

A zsidóság faji ereje leginkább a természetes népszaporulat tényezőiből tűnik ki. Az 1936. évi hivatalos csehszlovák adatok szerint a bécsi döntés előtti Kárpátalján: völegények száma 928 (7.6%) magyar, 3783 (7.5%) ruszin, 646 (6.2%) zsidó; menyasszonyok száma 983 (8%) magyar, 3836 (7.6%) ruszin, 645 (6.2%) zsidó; élve született gyermekek száma az anya nemzetisége szerint 3211 (26.2%) magyar, 18.612 (37%) ruszin, 2723 (26.1%) zsidó; halálozás 2112 (17.2%) magyar, 10.526 (20.9%) ruszin, 1273 (12.2%) zsidó; természetes szaporulat 1099 (9%) magyar, 8086 (16.1%) ruszin, 1450 (13.9%) zsidó. Ez egy évre szóló adat, de a több előző évre szóló átlagtól alig tér el.

Ezekből a számadatokból kitűnik, hogy a zsidóság szaporodási tényezője elég magas (14%), sőt közel áll a ruszinokéhoz (16%), de jóval fölülmúlja a magyarét (9%) a Kárpátalján. Halálozási tényezője meg a legjobb: magyar 17‰ ruszin 20‰, zsidó 12‰. Ezt megmagyarázza nemcsak a zsidók jobb lakása és az aránylag jobb életmód, hanem az az ismert tény is, hogy a zsidó azonnal kórházba szállítja betegét s így elejét veszi a nagyobb egészségi bajoknak. Ehhez járul még, hogy bámulatatosan megszervezték saját szociális gondoskodásukat (Joint, Chevra Kadisa), mindig élénk részt vettek a csehszlovák szociális intézményekben, amelyekből természetesen bizonyos részt sikerült biztosítaniuk saját szegényeik számára s általában meglepően tevékenyek az ismeretlen hit-sorsosaik támogatásában és ápolásában. Például szombati napokon a zsidók végigjárják a kórtermeket s minden zsidó betegnél mindenegyes látogató megáll néhány percre, elbeszélget és otthagya valamit, ha csekély ajándékot is, néha csak 2-3 darab cukorkát.

Általában azonban olyan szegény népből, mint a kárpátaljai, a lakosság 15%-a nem gazdagodhat meg. Ezt a legjobban igazolja az a tény, hogy a Verhovinán a kis falvakban a zsidóság zöme proletár és épügy maga műveli parcelláját, mint a ruszin. Vannak a Taracvölgyében zsidó többségű falvak, melyekben a zsidók épügy öltözködnek, mint a ruszinok ott a zsidó fuvarba jár, hordárszerepet vállal, sőt napszámba megy. Közben minden vágya kijutni a legközelebbi városkába, s ha neki magának erről már le kell mondania, legalább gyermekeit szeretné oda telepíteni. Így azután a zsidóság kompakt tömegben a kis városokban helyezkedett el, mint Nagyberezna, Perecsény, Alsóverecke, Szolyva, Volóc, Bilke, Dolha, Ilosva, ökörmező, Kövesliget, Taracköz, Rahó, Boesko, amelyek az egyes kisebb völgyek bejáratánál azoknak kereskedelmi központjai. Ezeknek a kereskedőknek fő beszerzési helyei a nyíltabb helyeken fekvő városokban voltak, tehát Ungváron, Munkácsan, Beregszászon, Nagyszőllyösön, Huszton (valamikor Máramarosszigeten). Ennek megfelelően az itt lakó zsidóság volt mindig a leggazdagabb és így van ez ma is. Az 1920-30 években e városok mindegyikében 10-15 volt közülök milliomos (cseh koronában értve) s több volt közülök földbirtokos is.

A zsidóság háború utáni meggazdagodása hozzávetőleg 1927-ig a reformált cseh adótörvény életbelépéséig tartott. Eddig az évig ugyanis rendes adóbehajtás nem volt. Az adókat különböző rende-

letek szerint elég szeszélyesen vetették ki, természetesen alig volt kereskedő, aki a kivetést ne fellebbezte volna meg. Ezen a téren rendet teremtett az 1927 évi adótörvény. Következésképp rendszeresen kezdték behajtani az előző évek adóhátralékát is; ezek a hátralékok lassan a cseh pénzügyigazgatás tengeri kigyói lettek. Nemsokára beköszöntött a gazdasági válság, kuszálódni kezdtek az állam pénzügyei, ami az adóhivatalokat a hátralékok mind könnyörtelenebb behajtására szorította. Mivel egyidejűleg a keresetek megcsappantak, az olcsó pénzekből eredő többéves adóhátralékokat rövid idő alatt kellett a drága, értékes pénzben megfizetni, ami sehogyan sem ment. Megindult a kényszer-egyezségek és csődök lavínája, előbb a kis üzemekben, majd a középkereskedőknél, akik azután maguk után rántották a nagykereskedőket is, ezek meg egyes bankokat. Így azután a nagy vagyonok elűsztak, hacsak az illető át nem mentette legalább egy részüket gyermekeire.

Tanulságos ellentétet láttunk az 1930-35 években: kereskedőcsaládok, melyek az 1925-29 években a nyári hónapokban Svájcban és a Riviérán nyaraltak és gyermekeik világhírű intézetekben tanultak, egyszerre megélhetési gondokkal küzdöttek. A férfi ügynök lett, a leány háziipari munkára adta magát, mint például kesztyűket, fűzőket, öveket készített, vagy varrni kezdett, meg irodába ment.

Az általános gazdasági hatásokkal párhuzamosan dolgozott a csehek sovinizmusa és összetartása is. Ők ugyanis csak az elkerülhetetlen esetekben vásároltak helyi kereskedőknél. Ruházati és divatcikkeket Csehországból hozattak, a mindennapi élelmiszert pedig a cseh kereskedőnél vásárolták, mert arról már az elején gondoskodtak, hogy minden számottevő helyen legyen cseh vezetés alatt álló vegyeskereskedés. Véletlenül sem mentek máshoz vásárolni, annak ellenére, hogy a cseh kereskedők a legdrágábbak voltak. Hasonló összetartás volt közöttük pénzügyi téren is. Megtakarításaikat nem helyezték helybeli bankokba, hanem vagy a postatakarékba tették, vagy szűkebb hazájukba küldöztették, így tehát gyakorlatilag a kereskedelem az autochtonok vásárlóerejére volt utalva. Ez az egymásrautaltságnak bizonyos érzését alakította ki, ami társadalmi és politikai téren is jelentkezett. Ez a vásárlóerő azonban évről-évre csökkent, sőt a válság idején katasztrofálisan legyengült. Ekkor a tisztviselők hihetetlen módon eladósodtak, azelőtt vezető iparosok koldusbotra jutottak, a földművesek alig kapták meg a földbe ölt befektetésüket.

A gazdasági válságnak a szegényebb lakosságra gyakorolt hatását a kormányzat az árak alakulásának szigorú ellenőrzésével akarta enyhíteni. A nyereségeket leszorította és az árakat a kartelek útján lerögzítette. Mivel a legfontosabb fogyasztási cikkek árait az egész állam területére egységesen állapították meg, legyen az a hely közvetlenül a

gyár szomszédságában, vagy akár Kőrösmezőn, ezzel sikerült elérni azt, hogy a lakosság kiuzsorázására alig maradt lehetőség. Ez a módszer eredményesnek mutatkozott, ezért a gazdasági tényezők mind szélesebb körben kezdték ezt alkalmazni a további években is. Hasonló eszközökkel talán most is hatásosan lehetne szabályozni a vidéki áralakulást. Ily módon a kereskedelem nyeresége igen alacsony színvonalon mozgott, az abba helyezett pénzekért ahg lehetett évi 3%-os kamatozást elérni, ezért a kereskedők nem tudtak újra gazdagodni. Bizonyosfokú konjunktúra jelentkezett az 1935-37 években, viszont kimondott konjunktúra évei voltak az 1938 év és az 1939 év eleje. Ebben az időben mindenki menekült a pénztől és mindent felvásároltak. Ez a konjunktúra a honvédség bevonulása után is tartott néhány hónapig, mert az aránylag olcsó iparcikkeket megrohanták a belországi vásárlók.

Főképpen a kereskedelemben elhelyezkedett zsidóság gazdasági ereje a legutóbbi 13 év alatt erősen megzavartatott s ma nehezen áttekinthető, bár még mindig igen hatalmas. A régóta megalapozott zsidó családok erejét a vázolt gazdasági változások sem ingatták meg, tulajdonképpen csak a konjunktúra által fellendülteké vált bizonytalanná és ingadozóvá. Ez azonban kihatott a zsidóság további elhelyezkedésére is, mert amellet, hogy több ezren Palesztinába vándoroltak ki, a fiatalságuk lassan-lassan beszivárgott a hivatalokba és a pedagógiai pályán kezdett elhelyezkedni.

A kárpátaljai zsidóság gazdasági erejének taglalásához hozzátartozik annak a megállapítása, hogy a kis falvak egyetlen kereskedője zsidó. A nagyobb falvakban a zsidók mellett már akad egy-két keresztény vegyeskereskedő is, aki talán a tönkrement fogyasztási szövetkezet maradványain élődik. A városokban már több keresztény kereskedő is akad, de ezek is vegyeskereskedők. A legnagyobb városokban számuk már eléri a tíz-tizenötöt is, akik itt majdnem kizáróan vegyeskereskedők, talán azért, mert félnek a textil- és divatárúüzletekben a divattal járó kockázat vállalásától. A legvirágzóbb üzletek mindenütt a zsidók kezében vannak. A keresztény kereskedők gazdasági ereje csekély annyira, hogy üzletüket és árukészletüket nem tudják minden igényt kielégítően berendezni és kiegészíteni. Divat- és textilárúüzletek keresztények kezében nem is fognak addig létesülni vagy éppen felvirágozni, amíg a nagykereskedők és gyárosok nem adnak nekik elég nagy választéban bizományos árut, mert ezzel megkerülhető lenne a tőkeszerzésnek csaknem megoldhatatlan problémája.

A szükséges garanciát vagy az önállósítási alap vállalhatná, vagy pedig állami felügyelet mellett és állami szavatossággal működő iparos- és kereskedőtakarékpénztár, hasonló szervezettel ahhoz, ahogy 1925 után megalakultak Szlovákiában és Kárpátalján az iparosok támogatására az iparos-takarékpénztárak. Ilyen pénzintézetnek éppen a zsidótörvény végrehajtásában volna nagy jelentősége először azért, mert mindenhova, tehát a kis helyi központokba is könnyen belenyúl, közel lévén hozzájuk, amit pedig az önállósítási alap sokkal

nehézkesebben és drágábban tudna csak elvégezni, másodsorban pedig azért, mert a helyi vezetés sokkal jobban látja az egyén személyi bonitását, ami a pénzügyi életben van olyan fontos, mint a vagyoni bonitás, sőt új vállalatok szervezésénél még fontosabb. Akinek becsületességén, szorgalmán, kitartáson stb. alapuló személyi bonitása megvan, annál ez egyúttal garancia a jövőre nézve is, hogy belőle tényleg komolyan számbavehető új gazdasági existencia alakul.

Tájékozódásul felsorolunk bizonyos idevonatkozó adatokat. Kárpátalján az 1936 december 31-iki állapot szerint 16.208 ipar jogosítvány volt kiadva. Ebből 5553 vonatkozott kézműiparra, tehát 10.655 esett a kereskedelemre. Ez utóbbiak 90%-a zsidó kézben volt, a koncessziók némelyike pedig (kocsmá, szeszértékesítő) kizárólag zsidó kézben. A szakok szerint való csoportosításban a keresztények részesedése a legnagyobb volt a vegyeskereskedői szakmában, igen gyenge a kézimunkaüzletben és a textilárak szakmájában, leggyengébb a konfekciós, a divatáru- és rádiókereskedelemben. A moziengedélyek bérlői szintén zsidók voltak. Ami a kézműipart illeti, ott mindenütt a zsidók voltak kisebbségben, kivéve az óras- és ékszerészipart. Ezt, miként az üveges és képerkeztető, a mechanikai és optikai ipart teljesen uralják: sokan vannak a mészáros-, szabó-, cipész- és bőrfeldolgozó iparban, továbbá a kárpitos-, cukrász- és fűzőkészítő iparban. A pénzügyi intézetek majdnem kizárólag a helyi kis bankok pedig túlnyomórésztben az ő kezükben vannak. Ertesülésünk szerint a magyar kormány ebben a kérdésben nagy tevékenységbe kezd s máris biztosította 159 cipésznek, 130 szabónak, 133 hentes-mészárosnak, 66 kovácsnak, 44 asztalosnak és 40 péknek a megélhetését, csupán az kell, hogy a keresztény iparosok lépjenek elő és kezdjenek munkába.

A zsidóság gazdasági ereje a cseh időkben részben politikai hatalmat is jelentett. A zsidóság általában kormánytámogató volt, azonban a zsidó értelmiség egy része kitarzott a magyar pártok mellett. A zsidóság kormánytámogatása vagy abból állott, hogy önálló politikai pártban tömörült, vagy abból, hogy a választások alkalmából a cseh pártokkal kapcsolódott, avagy egy-egy zsidó jelölt jelölését biztosította néhány párt listáján. Mindez nem érdekelne minket, mert egyéni és faji véleménynyilvánítást jelent. Az már azonban közérdeklőt érint, hogy a zsidók az egyes vezető cseh pártok felhajtói voltak falvainkban, főleg a koncessziótulajdonosok és általában a választások napját megelőző utolsó rábeszélő agitációt végezték. Hogy mindezek ellenére a választások egy eset kivételével mégis csak az ellenzéki pártok javára dőltek el, az nem az ő ügytelenségükön, hanem a ruszin és magyar értelmiségnek, főként a tanítósnak éberségén múlt.

Tudott dolog, hogy a csehszlovák kormánynak különös gondja volt a tanítósnak, amit jó fizetéssel és szociális gondoskodással akart biztosítani. A tanítóktól várta a nemzeti öntudat felébresztését, ébrentartását, erősítését és a csehszlovák állameszme szolgálatát. Ennek ellenében a tanító köteles volt behatóan tevékenykedni az iskolán kívüli népnevelés terén. Sőt ez annyira fontos volt, hogy az ez irányú tevékenységüket időszakonként ki kellett mutatni, ami döntően

befolyásolta az illetőnek minősítését is. Amennyiben a tanító nem érte el a tisztviselői minősítéseknek legalább harmadik fokozatát, megállították a fizetési előléptetésben is. Így azután a tanító nagyon élénk kapcsolatban állott a falu felnőtt lakosságával is. Idővel pedig a lakosságra való hatásában döntő jelentőséghez jutott, túlszárnyalva a papét is. Ezt nagyban elősegítette az a körülmény is, hogy a jegyzők általában csehek-szlovákok lévén, a falu lakossága előtt a tanító képviselte a ruszin nemzeti elemet s ezért népi ügyeiben hozzá fordult tanácsért. A papok jelentőségét maga a kormányzat csökkentette elsősorban egyház- és papellenes politikája miatt, másrészt azok függetlensége miatt, mivel az állam nem rendelkezhetett velük úgy, mint a saját hivatalnokaival, ezért azután irántuk elég erős bizalmatlanságot is szított a nép körében.

Míg tehát a cseh uralom alatt politikai téren az általában idegen jegyzővel és a kormánytámogató zsidó hatással szemben a faluban őrt állott a tanító, esetleg a pap is, addig ma a tanító hallgat, a pap szinte tehetetlen, a falusi kis zsidó pedig lelki izgalmaival, amit sorsa bizonytalansága miatt érez az európai általános zsidóellenes irányzat és a zsidótörvény végrehajtása következtében, talán önkéntelenül is átadja a köznépeknek.

Egy-egy rádióhír, vagy tudósítás, az ellenséges propaganda képzeletének minden vad játéka rögtön bonckés alá kerül, vájjon mennyire hathat ki a zsidók sorsának javulására, vagy rosszabbodására s azután kombinálva, megtoldva-foldva végigfut Kárpátalja közsékein s felzaklatja a kedélyeket. Néha úgy látszik, mintha a német kancellár terveiről többet tudnának Kárpátalján, mint a kancellár kabinetirodájának a főnöke, vagy a szovjet politikai céljait jobban ismernék, mint a követségek, sőt belpolitikai képtelenségek egész sorozata fut végig. Jellemző, hogy 1938-ban Imrédy lemondását hamarabb tudták a zsidók, mintsem a rádió közölte. Az így felzaklatott kedélyek minden külpolitikai jelenségre élénken reagálnak. Hogy ez a konszolidációnak nagy akadálya, az nyilvánvaló.

Ennek útját lehetne vágni elsősorban egy politikamentes ismeretterjesztő lap kiadásával, amely állandóan és rugalmasan tájékoztatná a lakosságot az őt érintő kérdésekről, továbbá az iskolán kívüli népművelés nagyon beható végrehajtásával. A népert már eddig végzett munkákról a kormányzói biztosi hivatal egy kis tájékoztató füzetet kiadott. Ha elolvassuk ezt és kiegészítjük helyi tapasztalatainkkal, megállapíthatjuk, hogy Kárpátalján nagy dolgokat hajtottak végre, tekintélyes alkotások vannak munka alatt és több nagyjelentőségű terv van, amelynek végrehajtása a közeljövőben lesz időszerű. Azonban aránylag kevés történik a kis dolgokból, pedig Kárpátalja életében talán éppen ezek az apró dolgok a döntőek. Így például még nem készült el Kárpátalja községeknek szociális katasztere. Enélkül pedig nem kaphatunk igaz és hű képet Kárpátalja egy-egy területének, vagy egy-egy községének apró problémáiról, amelyek összegezve és talán csekély

áldozatokkal megoldva a nép körében igen nagy hatást tudnának kiváltani. Általánosságban tudjuk, mert ettől-attól halljuk, hogy mi hol van, de ha a hely pontos megnevezését kérjük, hogy hol készül a legszebb kerámia, hol értenek legjobban a nád-bútorok készítéséhez, hol a legízlesebbek a kosárfonások, hol varrják a legszebb házimunkát, vagy szövik a szép ágytakarókat és faliszőnyegeket, hol a bolyhos takarókat, hol a tartós és nagyméretű padlószőnyegeket, vagy hogy mi ennek és annak a falunak főfoglalkozása, vagy keresete, ha ilyeneket kérdeznénk meg magától a kárpátaljaiaktól, igen bizonytalan válaszokat kapnánk. Talán még gyengébben tájékozódnak az emberek az egészségügy terén. Tudjuk, hogy gyakori a vérhas, a hastífusz, a kiütéses tífusz, egész vidékek maláriások, veszélyesen el van terjedve a vérbaj, de a fertőzések megelőzésére a nép keveset tud. A rossz ivóvízű fálvokról sem sokat tudunk, talán csak a golyvás vidékeket kivéve. Főleg pedig teljesen tájékozatlanok vagyunk afelől, hogy milyen körülményesen jut oda és azért milyen drága a behozott élelem és ruházat és hogy milyen nehezen jut el a faluba az orvos és a gyógyszer. Az itt felhozottakra vonatkozóan csak egy esetet ragadok ki a sok közül. Körösmezőn egy kabátért 100 pengőt fizetett egy hucul s amikor Nagy-, szőlőre került a kórházba, arról győződött meg, hogy itt 35 pengőért vették meg ugyanazt a kabátot. Végül nem tudjuk, hogy mely fálvokban a legrosszabb a birtokmegosztás, csak azt, hogy mely fálvak a legnyomorultabbak és hol a legnagyobb a halandóság.

Hasonlóan keveset tudunk Kárpátalja iparosításának terveiről, pedig e terület jólétét csak az iparosítás biztosíthatja, legyen az megszervezett háziipar, vagy gyáripar. Az iparosítás sok tényezőtől függ s így még ha volna is hazánknak fölös tőkéje, az iparosítás csak évek múlva jöhetne sorra. De addig is elő kell mozdítani a megélhetést. Pillanatnyilag igen tekintélyes támogatást hozott a „Magyar a magyarért” szervezet, a sok közmunka, az intervenciók felvásárlások, a különféle szociális tevékenységek, az egyéni segélyek, vetőmagkiosztás stb. - de ezek nem nevezhetők a javak folyamatos termelését biztosító szélesebbkörű produktív befektetéseknek. Ilyen intézkedések is voltak már, mint például tenyészállatok kiosztása, havasi legelők feljavítása, aratómunkások foglalkoztatásának megszervezése, a volóci háziipari központ megalapítása. Éppen a háziiparra az eddiginél sokkal nagyobb figyelmet kellene fordítani éppen úgy, mint a turistaforgalom emelésére. Ezek azért fontosak, mert nagyrétegű tevékenységek s így általában a lakosság igen nagy számának javát szolgálják.

Ezekkel kapcsolatosan, mint általában, szeretnénk hallani rendszeresen kidolgozott tervszövegről, amely néhány évre előre megadná a munkaprogramot

Kárpátalja gazdasági kérdéseinek végleges jellegű rendezésére. Oly tervszövegről, amely megnyugtatná a belországot is arról, hogy az ország pénzét jól fektetik be Kárpátalján, viszont a kárpátaljaiakat arról, hogy a lakosság megélhetéséről jól és véglegesen gondoskodnak. (Ebben a keretben hallani szeretnénk arról is, mi történik a magánvállalkozásnak, mint a nemzetgazdaság pillérének élénkítésére (termelő vállalkozások, nyersanyagbeszerzés, ipari energiaelosztás, stb.), hogyan történik gondoskodás a tőkegyengék erősítéséről, tehát a zsidó tőke kiszorításáról, ezzel kapcsolatosan a pénzintézetek és általában a hitelügy problémáiról, mennyire lesznek rendezve a fogyasztással kapcsolatos kérdések, mint például a szállítási költségek lehető csökkentése, üzleti költségeknek leszorítása a minimumra, stb., mert Kárpátalja, hazánk legszegényebb vidéke fizeti a legmagasabb árakat. Ide tartozik a gyógyszerek ára is. A ruszin vidék gyógyszerfogyasztása amúgy is alacsony, mert a nép csak nagy baj esetén megy el az orvoshoz. Ha azután a kapott recepttel a gyógyszerértárba megy, meghökken a készített gyógyszer áráról, mert jóval magasabb, mint volt azelőtt. Az eltérést az magyarázza meg, hogy a gyógyszer-elkészítés díja 1.20 P, míg azelőtt 2 cseh korona volt. Így azután megtörténik, hogy az alkatrészek alig tesznek ki 20-30 fillért, de keverés és tégely ára mégis 2 P-ig felemeli az előírt gyógyszer árát. Ennek valószínű következménye az lesz, hogy a fálusi lakosság lassan visszatér a házi gyógyszerekhez és kuruzsláshoz, ami a népegészségügy emelését nem fogja elősegíteni.

A fogyasztás kérdéseire hasonlóan kívánatos volna a kárpátaljai termékek értékesítésére vonatkozó tervszöveg összeállítása, főképpen olyan termékeké, amelyekkel eddig, tehát a cseh világban úgyszólván senki sem törődött. Ilyenek a gyógynövények, erdei gyümölcsök, gomba értékesítése, továbbá a tej feldolgozása. Ez jelentékenyen szolgálná egyúttal a nép gazdasági erejének növelését is, amivel párhuzamosan az életigény fokozódnék. Ezáltal a belországi termékek fogyasztása is emelkednék a Kárpátalján. Egymás után jönnek elő a problémák, de minden abban csúcsosodik, hogy Kárpátalja többet termeljen, mint amennyit fogyaszt. A fogyasztásnak pedig nem szabad egy általános létminimumon alul maradnia, hogy így azután a nép intervenció nélkül önmagától gazdagodjék. Más szóval kifejezve, el kell érünk azt, hogy a belországnak ne kelljen ráfizetnie Kárpátaljára akár segélyek alakjában, akár pedig közmunkákkal. Ha ezt elérjük, akkor a ruszin népet szétszakíthatatlan kötelekkel kötjük oda a belországi gazdasági élethez. Ma Kárpátaljára jönnek az állami pénzek, de a visszatérő állami jövedelem kevés. Nincsenek adataink arról, hogy mennyi térül vissza közvetett úton, amit a kárpátaljai nép fogyasztása jelent a termelés fokozá-

sában) valamint ismeretlenek a politikai és közigazgatási különleges kiadások. Ha ezeket és az, elkerülhetetlen, ideális javakra kiadott pénzeket (iskolázás, szellemi propaganda) levonjuk a még fennmaradó kiadási tételeket úgy kell felhasználnunk, hogy azok idővel megtérüljenek, mert Különben Kárpátalja állandóan teherterele maradna hazánknak. Államháztartásunkra annyi és oly nagy problémák várnak, hogy a mostaniakhoz hasonló összeget tartósan nem áldozhatna Kárpátaljára. Ez maga után vonná annak további elszegényedését” anyagilag is, meg szellemileg is, ami után pedig óriási lélekrombolás következhetnék nemcsak magán Kárpátalján, de kisugárzásképpen hazánk más területein is.

Pedig az elszegényedésnek nem kell föltétlenül bekövetkeznie, hisz Kárpátalja kiegészítő gazdasági területe a magyar Alföldnek és így csak azzal együtt van biztosítva prosperitása. Ezt a húszéves cseh uralom igazolta legjobban, hisz a sok állami támogatás ellenére a nép nem boldogult. Ennek a szép perspektívának a kihangsúlyozására volna elmaradhatatlanul szükséges egy alapos és mindenre kiterjedő munkatervnek nyilvánosságra hozatala. Ennek az összeállítására könnyen hozzáértő és helyi ismerettel rendelkező egyének bevonásával.

Mivel a világpolitika által befolyásolt gazdasági állapotaink nem tudnak szabad tőkét Biztosítani Kárpátaljának, külföldi tőke pedig ma nem jön be ezért tulajdonképpen kétféle tervezetre van szükség: több évre szóló s távoli perspektívára mutató, mint teszem: iparosítás, villanyáramközpontok felállítása, stb. és egy rövid lejáratú, azonnali segítséget hozó tervezetre. Az utóbbit végrehajtanék, az előbbi előkészítenék. A közeli tervnek olyannak kell lennie, hogy minél több egyént foglalkoztasson. A háziipar mellett, amiről már szó volt, főképpen a turistaforgalomra gondolhatunk. Ha a cseh uralom alatt Kárpátalját évente átlag 60.000 látogató kereste fel, úgy nem mondunk nagy számot, tekintve, hogy jelenleg hazánk legmagasabb hegyei Kárpátalján vannak, ha legalább 100.000 látogatóra gondolunk, akik személyenként csak 20 P-t hagyjanak itt, máris 2 millió P jövedelmet visznek a ruszin népnek, nem számítva a posta, vasút stb. jövedelmét.

Tavaly a Kárpátaljára jött nyaralók és turisták Rahót és Volócot lepték el. Ezek túlszűföldtek, a közvetlen környék a vendégeket nem tudta ellátni elegendő élelemmel, lakáshiány volt s ennek következtében olyan drága volt a nyaralás, hogy a világfürdők sem vittek volna el többet hasonlíthatatlanul nagyobb kényelmet adva látogatóiknak. Pedig nemcsak Rahó és Volóc környéke a legszebb vidékei Kárpátaljának. Aki pihenni akar, olcsóbban és nyugodtabban nyaralhat a Tarac völgyében (Dombó, Királymező, Németmokra), a Borzsa völgyében (Kovácsrét, Rókamező) a Latorca felső folyása vidékén (Szolyva-Uzsok közötti vidék, a gyönyörű vereckei szorossal, hanykovicai és zsenyovai völgyel), aki különleges turistaútra vágyik, induljon el Uzsokról a kereszthágókon Zsdenyovára, onnan meg tovább Volóc-ökörmező-Szinyovirra-Bruszturára egészen a Tisza eredetéig, vagy mássza meg havasi gyopárért a

Szvidovec hegylánc hegyeit, esetleg a Sztoj, aki különlegesen akar, keresse fel az absineci gátat, szinyoviri tengerszemet, vagy a nagy Sipoton elnevezésű vízesést, a Polnina Rovna havas oldalán – műtörténész kutathat a fatemplomok építési módjai után – tudós tanulmányozhatja az egyházak levéltárait, botanikus a havasi flórát, etnográfus a folklórt. A betegek felkereshetik a sós forrásokat (Aknaszlatina, Alsó- és Felső-Apsa, Császlóc, Csongva, Drágabártfalva, Gánóc, Mihálka, Nánkova, Nyéresháza, Szelistye, Sófálva, Talaborfalva, Söhát, Királymező, Visk, Irhóc, Fenyvesvölgy, Borkút, Csontos, vagy a jódos forrásokat: Bilin, Csontos, Tiszaborkút, Oroszmokra, Rahó, Királymező, kénészvíz forrásokat: Botfalva, Sófálva, Dolha, Körösmező, Kricsfalva, Németes Oroszmokra, Szojm, Lumsur, Uzsok, Alsó- és Felső-verecke^ Zsdenyova^ Podhering^ Klastromalia,, Oroszvég, Szinyák, Szolocsin, Visk, Szobránc, Barnabás, szénsavas forrásokat: Galambos, Luh, Hársfalva, Szarvasháza, Palóc, Poloszkó, Polena, Szolyva, Almaháza, alkalikus savanyúvízforrásokat: Ungvár, ökörmező, Vucskómező, Királymező, Técső, Almaháza, Németmokra, Sófálva, vasas vizeket: Németmokra, Técső, Királymező, Ungvár, Tiszabogdány, Szinyovir, Visk. Szóval látjuk, mindenki jól érezheti magát, csak induljon a megfelelő helyre. Közben szépen pisztrángozhat is, hiszen 2-5 pengőért megszerezheti a helyi halászegylettől az egy-két hétre szóló igazolványt.

Mindenesetre olyan idegenforgalmi iroda kellene, mely, ha kell, pontos útiterveket is összeállítana az érdeklődőknek és nyilvántartása alapján biztosítaná az élelmezési és lakhatási elhelyezést is; a földényben racionálisan szét is osztaná az érdeklődőket Kárpátalja összes vidékein.

A turisztika mellett a már megszervezett fakitermelés ad azonnali keresetet, nemkülönben a jól vezetett alföldi foglalkoztatás és megszervezésre vár a mogyoró, som, málna, szeder, áfonya, szárítható gomba, savanyítható fenyőgomba, cintória, gubacs, üröm, vadkőménymag stb. gyűjtése és értékesítése.

Nem térhetünk ki az összes készletekre, csak kiragadott feladatokra mutathatunk rá. Azonban itt, a gazdasági kérdések taglalásánál nem hallgathatjuk el azt a tényt, hogy az elmúlt télen nem volt éhínség és szűkölködés. A sok közmunka, az erdőmunkák, vasútépítés, vízműépítés, útépítés szép keresetet adott, ehhez járult a „Magyar a magyarért” tevékenysége, testvér község mozgalom, a tavalyi nyári aratás hozama, úgyhogy a népnek megvolt a téli tápláléka.

Hogy mindezek ellenére nem halad a megszilárdulás a kívánt ütemben, annak inkább szellemi okai vannak. Ugyanis a nép félti nyelvét és nemzeti lényegét. Ezt a féltést hagyatéku kaptuk a csehek-től épügy, mint 1918/19-ben mi is hagyatéku kaptuk meg a cseheknek a ruszinok és szlovákok visszavágyását a régi gazdasági egységbe, a „Nagy-Alföld rónáira. Ugyanakkor örökségül hagyta a cseheknek a ruszin autonómiát s mivel azt nem léptették életbe húsz év alatt sem dacára annak, hogy alkotmánytörvényben biztosították számukra, visszakaptuk az örökséget. Pedig nincs mitől félniök a ruszinoknak, hiszen biztosítottuk számukra az autonómiát, ennek elhúzódása azonban igen ügyesen kihasználható a lelkiismeretlen agitátorok által. Éppen ezért a kárpátaljai autonómiát bevezető törvényjavaslat benyújtása igen időszerű volt már. Az autonómiától sokan csodákat várnak anélkül, hogy a problémákba elmélyülnének. Ezt az elmélyülést különben a ruszin vezetők körében is csak kevésnél látjuk s bizony az iskolaügyet kivéve,

ezeknek nincs határozott programjuk. Kárpátaljának gazdasági és szociális téren nincsen szakembere legalább is konstruktív szakembere, az állami és társadalmi élet lényegére alapított tervezetről eddig még nem hallottunk. Ez a hiány kitűnt különben 1938-ban is, a kárpátaljai első minisztérium kinevezése után. Tippen ezekből az okokból sajnálhatjuk a fentvázolt munkatervek hiányát, mert ha ezek megvolnának, az autonóm élet megindulása csupán csak folytatná, helyesebben, végrehajtaná a már kidolgozott kész munkatervet s akkor a bekövetkező gazdasági fellendülés a tervezetet összeállító és iránytszabó kormányzat javára volna betudható, nem lenne úgy beállítható, hogy ezt a javulást az autonómia hozta.

Ma tehát az a helyzet, hogy az autonóm kárpátaljai munkához a gazdasági és szociális szakismeretet a magyar embereknek, a helyismeretet pedig a ruszinoknak kell adniok. Így azután elindulna az igazán alkotó munka.

A ruszinság az autonómia kérdésében főképpen nemzeti kiélésének ügyét látják. Ugyanis a csehek által végzett és közismert kultúrunka elsősorban a nemzeti öntudat felfokozását eredményezte. A csehek iskolapolitikája a hírhedt nyelvi harcokkal éppen a nemzeti kiélést *zavarta* meg s a nép várja a tisztulást. Szükségét látja ennek mind a két nyelvi irányzat. Ebbe felülről nem lehet beleszólni s a ruszin érzi és tudja, hogy ezt saját magának kell elvégeznie. Akarja is és ez is egyik oka az autonómia varasának.

A Kárpátalján levő problémák átgondolásánál rájutunk arra, hogy minden adottságunk megvan ahhoz, hogy e terület népe hamarosan konszolidálódjék és igen hasznosan munkálkodjék hazánk javára, ha a szellemi életét kézbe vesszük, félreértés elkerülése végett szabatosan megállapítjuk, ha a vonzástasítás közti mérleg nyelvét a vonzás irányába igyekszünk fordítani. Hathatós, állandó munkát kell ehhez kifejtenuünk, hogy ellensúlyozhassuk az idegen vonzást. Ne higyjük, hogy elég a népért végzett munka maga, hogy meggyőz és toboroz a megélhetés javulása. Ugyanis a külső propaganda és annak kolomposai nem érzélgősek, képesek elvetni minden erkölcsi alapot és ferde megvilágításba helyeznek még tényeket is. Tehát ma a tények propagandája kevés. Ma ez az egész föld arra vár, hisz évek óta ahhoz szokott, hogy *felhívják a figyelmét a dolgokra*. Nézzük, hogy ezen a téren miképpen állunk?

Vesszük a sajtót. Kárpátaljának ma egy ruszin napilapja van, amelyben két oldalon referálnak a

világpolitikai eseményekről, minden számban közölnek egy-két óvatosan felvetett kárpátaljai kérdést, néha helyi referátumot olvasunk, néhány hónapra elhúzódó irodalmi tanulmány a XIX. század előtti időkből, egy kis sportrovat és ezzel betelt a lap négy oldala. Van egy hetenként kétszer megjelenő lapja és egy hetilapja. Az elsőben túlsók a személyi ügy, a másikat pedig papok szerkesztik, tehát nem tud olyan hatást kiváltani, mint amilyent várnak tőle. Havonta megjelenik a „Hangya” című újság, ez sok gazdasági vonatkozású dolgot közöl, de nincs még eléggé elterjedve. Baj van azonban az előfizetésekkel, mert a ruszin éveken keresztül el volt halmozva ingyenlapokkal s így ma sem fizet elő.

Különben is látjuk, hogy a lapok nem nyújtanak elég *ismeretterjesztő* anyagot. Jó volt, hogy a kormányzói biztosi hivatal kiadta az ismertető füzetét, de ez csak *egyszeri* tájékoztatás, amely hamar feledésbe megy, pláne ha rosszakarató ellenhatás lép fel. Ezért meg kellene indítani egy ismeretterjesztő és hetenként megjelenő lapot, amit esetleg a kormányzói biztosi hivatal iskolánkívüli népoktatási ügyosztálya szerkesztene. Emellett nem hanyagolható el a színház, film és rádió propagandája sem.

Persze propagál a végzett munka is, ha annak tudata kijön a hivatal falai közül a társadalomba. Ezért sem nélkülözhetjük az *együttes magyar-ruszin társadalmi életet* és így a közös egyesületeket. Ezenfelül minél több ruszint kell bevonni a *felelőségbe*. Ez nem cukrosvizes óhajlás. Gondoljuk meg, hogy nehéz, rossz színben adni tovább azt, amit *saját* emberem végzett el, nehéz rosszakaratóan bírálgatni azt, amit saját emberem alkotott. Hányszor minden jó szándék dacára sem lehet egy lépést sem tenni a lakosság nemtörődömsége miatt, mint például alig lehet felhajsolni a ruszin embert a falvakban, hogy kérjen korcsma-, trafik-, stb. engedélyt, ha ezt az ő embere magyarázza meg neki, egészen más hatást vált ki, mintha a hozzá nem közelálló egyén mondja.

Látjuk tehát, hogy Kárpátaljával kapcsolatosan sok a tájékoztató anyag mind a belország, mind Kárpátalja számára, a problémák minden terén. Azonban az is bizonyos, hogy tervszerű, együttes munkával könnyen elérhetjük azt, hogy a kárpátaljai problémákat megoldva a gens fidelissimának a lelkében ismét fellép, majd pedig állandósul az az odaadás és hűség, amellyel Szt. István állam-eszméihez ragaszkodott a múltban és amelynek fennmaradásáért a magyar testvéreivel együtt áldozatokat is hozott.

AZ EGYKE-PROBLÉMA

ÍRTA:

CSERGŐ KÁROLY

Régi probléma ez. A népesedéspolitika kutatói, a szociológusok, a statisztikusok, a népük és hazájuk sorsáért aggódó államférfiak, a kérdést boncolgató írók és szakemberek régóta keresik az okokat, mi idézi elő a népszaporodásnak ezt a betegségét, mely körülmények táplálják vagy gyengítik annak erejét.

Ez nem akadémikus vita, hanem az igazság keresése annak felderítésére, hogy mi idézi elő a gyermektől való szabadulás vágyát és mi tulajdonképpen ennek a betegségnek a diagnózisa. A gyermektől való szabadulás vágyát, amely egyébként a női hivatással és az anyaság szent gondolatával teljes ellentétben áll. Ha meg van állapítva a betegség oka, akkor talán könnyű lesz megtalálni annak ellen-szerét.

Ezért folyik a vita e kérdés körül már sok évtized óta. Nem más ez, mint a népek sorsáért aggódók vergődő igyekezete, megtalálni és alkalmazni a pusztító kór orvosságát, ami majd a bajt meg fogja szüntetni. Ha nem tudjuk felkutatni a kórokozókat, a betegség gyógyítása hiábavaló lesz és eredménytelen. Malthus Róbert-től kezdve a legújabb szociálpolitikusok nagy táboráig temérdek eszmét és gondolatot vetettek fel az egyke elleni küzdelem érdekében. Egyik elmélet követte a másikat és a fejtegetések, a tanulmányok nagy száma igyekezett ezt a súlyos problémát közelebb vinni a gyógyuláshoz. Ez alatt azonban az egyke vígan pusztított és pusztít tovább. A nagy világháború utáni évtizedekben a pusztítás nyomai mindinkább fokozódnak, sőt egyes népeknél és nemzeteknél a népszaporodás visszaesésének súlyos tünetei mutatkoznak. Statisztikák és grafikonok mutatják e kóros betegségnek az útját és a jóakarátú és a jövőért aggódó emberek igyekeznek újra és újra napirendre tűzni ezt a kérdést.

Nálunk is valóságos vészkiáltások hangzanak el, hogy ne nézzük ölbetett kézzel a betegség további elhatalmasodását, hanem álljunk útjába minden módon és minden eszközzel, mert a népszaporodás emelkedése virágzást, erőt, boldogulást, újjászületést jelent egy nemzetre, a népszaporodás csökkenése pedig hanyatlást, gyengeséget és akadályokat az előremenésben. Ez a probléma tehát a közre nézve a jövő súlyos veszélyeit rejti magában.

Érthető a lankadatlan törekvés e népbetegség meggyógyítására, viszont feltűnő jelenség a felvetett gondolatok és magyarázatok sokfélesége, sokszor egymástól eltérő és egymással ellentétben álló, egymást kizáró konklúziója és sajnos, ma sincs még

végleg kialakult vélemény arról, hogy tulajdonképpen mi módon lehet az egyke pusztító hatását meg-törni és a további terjedésnek elejét venni.

Az egyik feladat tehát a diagnózis megállapítása, a másik a gyógyítás módja.

E kettős feladattal szeretnék a magyar egyke és a hazai viszonyok szempontjából foglalkozni és néhány gyakorlati gondolatot felvetni a probléma megoldása vagy előbbrevitele érdekében.

I.

Az egyke, vagyis az egy gyermek-létszámhoz való ragaszkodás és a több gyermektől való menekülés azért nehéz probléma, mert nem külső okoknak vagy külső tényeknek és körülményeknek a következménye, hanem belső lelki folyamatokhoz és a családi élet legbensőbb titkaihoz kapcsolódik. Nehéz feladat lenne minden egyes esetben megállapítani, hogy egy családban, legyen az bármelyik társadalmi osztályhoz tartozó, – legyen az akár egyszerű kisbirtokos, munkás, iparos vagy tisztviselő – mi az oka tulajdonképpen a házafelek azon elhatározásának, hogy egy gyermeknél többet nem akarnak. Azt hiszem, majdnem családonként más és más tényállást lehetne megállapítani. A belső lelki diszpozíció más és más eseteire bukkanánk és a családi életközösség mélyéből újabb és újabb esetek tárulnának fel a kutató előtt, ha megadatnék neki az, hogy belelásson az emberek lelkébe és megismerhesse a családi élet legbensőbb gondolatait és az elhatározások legbensőbb rugóit.

Ezek természetesen örök időkre el vannak takarva a kívülállók szemei előtt. Ezért nehéz és bonyolult az egyke problémája.

Ezzel szemben azt látjuk, hogy az egykeellenes tanulmányok, tervek, fejtegetések és javaslatok a legtöbb esetben egy eredőre szeretnék az egyke jelenségeit visszavezetni. Nagy az igyekezet, hogy megtalálják azt a varázskulcsot, amely megnyitja a kutató szeme előtt a rejtély hét lakattal lezárt ajtaját. Nehéz feladat ez. Sokszor egyszerű és kirívó jelenségek vannak, viszont sok esetben a tulajdonképpen ok örök titok marad.

Ezen a helyen mindenekelőtt pár vonással vázolni kívánom azokat a fontosabb motívumokat, amelyek a különféle javaslatokban előfordulnak és amelyek a magyar egyke szempontjából is figyelmet érdemelnek.

Malthus Róbert, a népesedési politika első úttörője, a XVIII. század utolsó éveiben kiadott

könyvében¹ igyekezik rendszerbe foglalni a népszaporodás alapvető okait és tényezőit és azt az általános szabályt állítja fel, hogy a népességszaporodás és a népességnek rendelkezésére álló élelemmennyiség, tehát a megélhetés a legszorosabb összefüggésben vannak egymással. Ha van elegendő élelem, a népszaporodás emelkedő irányzatú, ha nincs elegendő élelem, a népszaporodás ennek megfelelően hanyatlik. Szerinte a kevés gyermek és a régi idők egykéje is az élelemhiányra vezethető vissza. A „malthusianizmus”-nak ma már egész irodalma van. Ma is vannak követői, pedig szerintem nagyon is vitatható, hogy ez az általános szabály alkalmas-e arra, hogy megoldja az egyke problémát és várhatunk-e ettől a mai időkben valami gyakorlati eredményt. Szerintem a „Malthus-elv” a mai egyke jelenségeire nem ad magyarázatot, sőt a mai jelenségek ezzel éppen ellentétben állnak. A tudatos egyke nálunk is, külföldön is nagy százalékban a vagyonnal bíró családokban fordul elő, ahol a kenyérkérdés nem okoz gondot és elegendő élelem van, viszont ezzel szemben a szegénysorsúaknál és vagyontalanoknál legkevesebb az egyke és a legtöbb a sokgyermekes család. Erre Malthus nem ad magyarázatot. A mai időkben a Malthus elmélete szerinti élelemhiány sem fenyegeti a népeket, amelynek nagyon határozott cáfolatát a nagy német népességpolitikus, Burgdörfer adta meg, aki kimutatta, hogy a mindinkább fejlődő és fejleszhető gazdálkodás mai rendszere mellett az emberiség mai számának ötszöröse megélhet ezen a földön. A mai időkben is vannak megélhetési gondok és sok helyen van élelemhiány is, de ezek a helyek és területek nem egyeznek az egyke jelenség területeivel és a Burgdörfer-féle gazdasági fejlődés és a javak egészségesebb elosztása – amely remélhetőleg a jobb és nyugodtabb időkben nagyobb mértékben fog bekövetkezni – valószínűleg ezután sem fogja a gyermek-től való menekülés jelenségét kiküszöbölni a Malthus-féle elmélet szerint.

Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy egyes esetekben nem fordulnának elő kenyérhiány és megélhetési gondok az egykét előidéző okok között – de általánosítani és minden helyen és minden időben erre visszavezetni a népszaporodás visszaesését, tévedés volna, amelyet a tények nem igazolnak.

A *neo-malthusianizmus* még tovább megy a malthusi elvnel és azt követeli, hogy erőszakos úton is meg kell akadályozni a túlnépesedést, ha nincs elég élelem, hogy ily módon megakadályozzuk a nyomort és a nélkülözéseket. Szerintük az erőszakos beavatkozás ne válogassa az eszközöket, ez lehet a fogamzás megakadályozása, sőt a terhesség erőszakos megszakítása is. Ez a vélemény is azt mutatja, hogy egy helytelen kiindulópont milyen szörnyű követke-

zetésekre vezethet, ha azt a gyakorlatban akarják átültetni és megvalósítani. De mutatja azt is, hogy a malthusi rendszer és az egyke elleni küzdelem célkitűzései között mély szakadék tátong.

Egy másik általánosító vélemény szerint az egykének az alapja az illető családok erkölcstelen és vallástalan gondolkodásában rejlik. Gróf Széchenyi Imre tette magáévá ezt a véleményt „Az egyke” című tanulmányában.¹ Sok az igazság ebben a könyvben és kétségtelen, hogy az egykéző családok a vallás és erkölcs szempontjából sok esetben kifogás alá esnek, mégis nem tehetjük magunkévá azt a véleményt, hogy ez volna az egyedüli oka az egykének. Ezek a lelki defektusok szintén közreműködnek az előidéző okok között, de ha ezeket sikerülne is kiküszöbölni, ez nem jelent majd egyet az egyke kiküszöbölésével, mert a vallástalanság és erkölcs-telenség nem kizárólagos okok az egyke járványnál. Más előidéző okok is vannak, amiket nem szabad figyelmen kívül hagynunk. Az egykés vidékeken sok helyen bizonyos erkölcstelen felfogás és gondolkodás kapott lábra, amely úgyszólván megveti a szülőnőt és a meddőség szinte dicsőségszámba megy. Szerintem azonban ez a szomorú jelenség inkább öngigazolás vagy önmegnyugtatózás számba megy azoknál, akik a tulajdonképpeni okot nem merik bevallani. Ez a felfogás mindenütt egy-egy hazugságot takar és ezzel leplezik a tulajdonképpeni okot, a nagyon együttartásának a gondolatát.

Simontsits Elemér szerint² a kevesebb gyermek és a több gyermek megélhetési és gazdasági okok, a „környezetgazdasági rend” különbözősége szerint változik. A család gazdasági helyzete határozza meg, hogy ránézve az egy gyermek, vagy a több gyérnek születése előnyös-e gazdaságilag és anyagilag. Ha a gyermek keresőtársként használható fel a család életében és a megélhetés iránt folytatott küzdelemben, akkor több gyermek születik. Ha a gyermek csak „fogyasztóként” jelentkezik, akkor létrejön az egyke-gondolat, amelyet a gazdasági rend törvényszerűsége idéz elő. Más okok nem lényegesek és háttérbe szorulnak. A törvény tehát: „Ahol a gyermek keresőtárs, ott sok a gyermek, ahol fogyasztótárs, ott kevés”. Ahol a család életében a több munkáskéz javulást, jobb megélhetést teremt, ott sok gyermek születik, viszont ahol a család jólétben él, a megélhetés nem okoz gondokat, ott kevés a gyermek, mert a sok gyermek a fogyasztást emeli és a gondtalan életet nehezebbé teszi. Ahol a föld televény talaja kevés munkával sokat terem, ott kevés a gyermek, ahol azonban homok van, és sovány a talaj, amelynek műveléséhez sok munkára, sok munkáskézre van szükség – ott sok a gyermek, mert a család életrendjében a gyermek új segítséget, új munkaerőt jelent.

¹ Malthus Róbert: *Essay on the principle of population*. 1798.

¹ Gróf Széchenyi Imre: *Az egyke*. 1906.

² Simontsits Elemér: *Az egyke demológiája*. 1936.

Sok igazság van Simontsits szavaiban. Kétségtelen, hogy az egykének az esetek legnagyobb részében anyagi és gazdasági okai vannak. Az is kétségtelen, hogy a szegény ember szereti a sok gyermeket, mert – ha majd felnőnek – jó segítség lesz a szülőknek, akik öreg korukban majd valamelyik gyermeküknél húzódnak meg. Az is kétségtelen, hogy azokon a területeken, ahol az egyke – mint betegségi tünet – a legnagyobb százalékban fordul elő, ezt a betegséget inkább a vagyonnal bírók körében találjuk meg. Mégis a tapasztalatok szerint az egykének az oka nem a „fogyasztótárs”-tól való szabadulás, hanem a született gyermek részére az ingatlan-vágyon épségben való és egészben való megtartásának a gondolata. Ez az anyagi ok egészen más természetű, mint amire Simontsits az egykét visszavezeti. Az egykéző szülők nem a „fogyasztótárs”-tól félnek, hanem a született gyermek érdekeinek túlzott és beteges védelme miatt feláldozzák a többi születendő gyermeket, nehogy annak az egynek az érdekei csorbát szenvedjenek. A gyermektől, mint fogyasztótárstól való menekülés, túllőző és túlanyagias színben mutatná be a szülőket, amelynek a jelenségeit a legtöbb esetben nem tudjuk feltalálni.

Simontsits elgondolása szerint a közegészségügy tökéletesítése és ezen az úton a gyermekhalandóság csökkenése sem fogja emelni a népszaporodási statisztikát, mert minél több gyermek marad életben, annál kevesebb fog születni a „fogyasztótárs” elvénél fogva. Szerinte, ha nem változtatunk a család gazdasági rendjén, amely törvényszerűen megszabja a gyermeklétszámot – akkor hiába tartjuk életben a megszületett gyermeket, ez mint többlet nem fog jelentkezni, mert a változatlan gazdasági rend nem tűr meg több gyermeket és a gyermekhalandóság csökkentése a születések további csökkenését fogja maga után vonni.

Ezzel azonban teljes ellentétben áll a mai népesedési politika, amely nemcsak szociális szempontból, hanem a népesség nagyobb létszáma érdekében is nehéz küzdelmet folytat, hogy a közegészségügyet mennél tökéletesebb színvonalra emelje és minél biztosabb alapot szolgáltatasson a gyermekvédelemre és családvédelemre. Minél nagyobb gondot viselünk az élőgyermekre és minél kisebb a gyermekhalandóság, – annál jobban előmozdítjuk a népesség létszámának emelését. Minél nagyobb szeretettel vesszük körül a sokgyermekes családokat, annál több lesz a születendő gyermek és minél gondtalanabb és könnyebb lesz a gyermeknevelés, annál eredményesebben vehetjük fel a küzdelmet az egyke ellen is. A magyar közegészségügyi szolgálat nemcsak az általános közegészségügyi színvonal emelése szempontjából eredményes, hanem a népesedéspolitika szempontjából is, mert a magyar nemzet népességállományát emeli és erősebbé teszi. A csecsemőhalálozás 100 élve születtire

elő arányszáma a háború előtt 21 volt, 1935-ben 15.2-re, 1938-ban már 13.1-re esett vissza. Ez az adat is mutatja a fejlődő közegészségügyi szolgálat nagy eredményét és Simontsits véleményével szemben azt az álláspontot kell elfoglalnunk, hogy az egyke elleni küzdelem és az élő gyermekek védelme nem egymást kizáró, hanem egymást támogató törekvései a magyar életnek, mert ez a kettős cél párhuzamos előbbrevitele emeli és erősíti a nemzet életét és jövőjét.

Alig van terem ahhoz, hogy az egyke-irodalom sok más javaslatát és elgondolását itt sorra vegyem. Sokan az egykét kényelmi okokra vezetik vissza. Szerintük tehernek tekintik a gyermekáldással járó gondokat és fáradalmakat. Mások a nők emancipációját emlegetik, a hivatalba járó és állással, foglalkozással bíró nők nagy tömegét, akik féltik az állásukat az időközi munkabeszüntetés miatt, vagy pedig a keresetük egyidőre való felfüggesztése miatt idegenkednek a gyermekszüléstől.

Ismét mások felekezeti okokat emlegetnek, azt állítván, hogy az egyke inkább a református valláshoz tartozók körében fordul elő. Ezzel szemben azonban egyértelmű a vélemény, hogy az egyke és a vallás és felekezetek kérdése között összefüggés nincs. Az egykés vidékeken váltakoznak a katolikus és református községek, amelyekben egyformán pusztít az egyke és nagy tévedés vagy igazságtalanság lenne egyik vagy másik felekezetet okolni e nemzetpusztító betegség elterjedéséért. Előfordul az egyke mindegyik felekezetnél, nemcsak a reformátusoknál, hanem a katolikusoknál is. Mindegyik egyház küzd e népbetegség ellen, de sok esetben nem képes a mélyen rejlő anyagi okokat megtörni vagy kiküszöbölni.

Szerintem a sokféle vélemény között a legközelebb áll az élethez és a valósághoz az a megállapítás, hogy az egyke az esetek túlnyomórészében anyagi okokra vezethető vissza. *Doros Gábor* a „Családvédelem” című könyvében¹ a legfőbb okként a vagyon együtttartásának a célját jelöli meg és ez adja magyarázatát annak a feltűnő jelenségnek, hogy a szegényebb családokban nincs egyke, legalább nincs tudatos egyke és az egykés körzetek és kerületek megállapíthatóan azokon a helyeken fordulnak elő, ahol a családok ingatlanvagyonnal rendelkeznek. Az ok a vagyon együtttartásának szinte beteges vágya és az a törekvés, hogy a szülők halála után a gyermek a teljes vagyont örökölje. Ez a jelenség főként az agrár-kategóriáknál mutatható ki. Más kategóriáknál elmosódik ez a cél és esetleg más vagyontárgyhoz vagy más természetű örökséghez kapcsolódik.

Szerintem ez a diagnózis áll legközelebb és az esetek legnagyobb részében a való tényekhez és az egykét előidéző lelki okokhoz is. Sokaknál való-

¹ Doros Gábor dr.: Családvédelem. Küzdelem a születéscsökkenés ellen. 1938.

ságos rettegés él az egykés szülők lelkében a vagyon elaprózódása miatt. Talán nem is lehet ezen csodálkozni. A telekkönyvek mutatják legjobban, hogy az ingatlanvagyonnal bizonyos idő után szinte fantasztikus mérvű szétforgácsolódás következik be és a holdak kis töredékei maradnak az utódok kezében. Az 1935 évi adatok szerint az 5 kat. holdon aluli gazdaságok területe 1,790.288 kat. holdat tett ki és ez a terület 1,353.046 tulajdonos között oszlott meg, amely átlag 1 hold 500 négyszöglet tesz ki egyenként, de ez az adat sem mutatja e kis birtoktestek további eszményi részeit és elaprózódását a tulajdonostársak között. Ez ellen nemzetgazdasági szempontból is védekezni kell rendszeres tagosításokkal, vagy esetleg törzsöröklés rendszeresítésével, amelyek mind külön-külön problémák. Mindenesetre ez a jelenség igen fontos az egyke elleni küzdelem folytatásánál is, mert a magyar egykének az esetek legnagyobb részében a vagyon elaprózódásától való félelem és a vagyon együtttartásának a gondolata adja a tápot. Ezzel okvetlen számolnunk kell és nagy figyelmet kell fordítanunk erre a szempontokra az ingatlan juttatásoknál és telepítéseknél is, mert már példák vannak arra, hogy a vagyontalan család, ha ingatlanhoz jutott, hasonult a környezethez és egykézővé alakult át.

Még meg kell említenem, hogy az egykét előidéző egyik jelenség az urbanizációs mozgalom is, vagyis a falusi népesség vándorlása a városok felé és az ipari munkahelyek felé. A faluról származó egyszerű ember a városi élet hatása alá kerül és megtanulja a gyermektől való szabadulás módjait, amire a városi életben sokkal több alkalom és lehetőség kínálkozik. Ennek a jelenségnek is van szerepe az egykénél, azonban a városba özőnlött népesség egykés magatartása már alig ellenőrizhető. Ez az elem belevegyül a városok tömegébe és itt az egyke elleni küzdelem még nehezebbé és még bonyolultabbá válik.

Összegezve az elmondottakat, az egyke elleni küzdelem főoka és a gyógyítás szempontjából a legfontosabb momentum: a vagyon együtttartásának a gondolata. Más okok is vannak: a gyermekszüléstől és a gyermekneveléssel járó gondoktól való szabadulás vágya, a kényelmi szempont, a hiúság, az önzés, az erkölcstelen felfogás és gondolkodás az anyaság fogalmáról, a megélhetés nehézségei, a nők hivatásszerű foglalkozásával járó akadályok, a falusiak városba özőnlése, amelyek mind szolgáltathatnak több-kevesebb okot arra, hogy a szülők korlátozzák a gyermekáldást. De ezek az okok nem általánosíthatók és csak esetenként fordulnak elő. Az esetek legnagyobb részénél az ingatlanvagyon együtttartásának önző, makacs és anyagias felfogása ezt a célt tekinti a legnagyobb és mindenekfelett álló életcélnak és ezért áldozza fel a születendő gyermekek életét.

Szerintünk ez a diagnózis, amely ellen elsősorban kell a harcot megindítani. Hogy mit tehetünk ebben az irányban és hogyan lehetne ezt a magyar jelenséget enyhíteni vagy kiküszöbölni, erről kívánnék még idejegyezni egy pár gyakorlati gondolatot.

II.

Magyarország népszaporodási statisztikája 50 esztendő óta évről évre és fokról fokra esik lejjebb és lejjebb. 1886-ban 45.6 volt a születések száma 1000 lélek után. Tíz év múlva, 1896-ban már csak 40.4, 1906-ban 35.7, 1926-ban 27.4 és 1938-ban már 20.1-re esett vissza ez a szám. Minden jel azt mutatja, hogy ez a hanyatlás folytatódni fog és népünk születési statisztikája a jövőben majd még ennél is szomorúbb képet mutat, ha ezt a jelenséget továbbra is ölhetett kezekkel nézzük. Súlyos nemzeti probléma ez, amely gondolkodóba ejt minden jó magyar embert, aki a nemzete jövőjét félti, mert ha a hanyatlás folyamata nem áll meg és ha nem sikerül kiküszöbölni azokat az okokat, amelyek ezt a hanyatlást előidézték és előidézik – a lassú sorvadás következnek a körülöttünk levő szapora népek hullámával szemben.

A születési statisztika e szomorú adatait sokan teljesen az egyke terhére írják. Ez a vélemény azonban csak részben helytálló, mert nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy 1914 óta a születési statisztika mindenütt nagyot esett, még ott is, ahol csak hírből ismerik az egykét. Ez világjelenség, amelynek a hatása alól természetesen mi sem vonhatjuk ki magunkat, mert ez a világháborúval kapcsolatos embervesztésnek, azután az anyagi gondoknak és az elmúlt két évtized megpróbáltatásainak a következménye. Anglia születési arányszáma 1914 óta 24.2-ről 1935-ig 15.2-re, Dániáé 25-6-ról 17.7-re, Franciaországé 19.0-ről 15.2-re, Romániáé 42.1-ről 30.7-re, Olaszországé 31.6-ről 23.3-ra, Svájcé 23.1-ről 16.0-ra, Svédországé 23.2-ről 13.8-ra esett vissza. Magyarország arányszáma 1913-ban 33.8 volt, 1935-ben pedig 21.2. Tehát a visszaesés közös az egész kontinensen, nemcsak a súlyos vérvesztéséget szenvedett országokban, hanem a semleges országokban is szinte ugyanolyan mértékben észlelhető; Hogy ez a világjelenség mily tényezőkre vezethető vissza, ennek többféle oka és magyarázata lehet. Ebben bizonyára része van a jövő bizonytalanságának, a rossz gazdasági viszonyoknak, a megélhetés gondjainak, a kiállott sok szenvedésnek, az elhelyezkedés nehézségeinek és nem utolsó sorban az egész világon úrrá lett idegességnek és nyugtalanságnak, amelyek sok esetben a családalapítástól való tartózkodásra és a nagy családlétszámtól való menekülésre vezettek.

Ezek a főokai e világjelenségnek és csak egyes helyeken és csak részben az egykének nevezett népbetegség.

A népmozgalmi statisztika javításának és kedvezőbbétételének kettős feladata van: *egyrészt emelni a születések számát, másrészt védeni a megszületett gyermeket.* Itt is hangsúlyozni szeretném, hogy ez a kettős feladat nincs ellentétben egymással, sőt a gyermekvédelem és a sokgyermekes családok intézményes felkarolása szerintem egyik hatásos eszköz az egyke ellen is. Mennél nagyobb a tisztelet, a megbecsülés és a meleg gondoskodás a sokgyermekes szülőkről és a gyermekekről, annál nagyobb az elítélés és rosszalás az egykés családok és vidékek nemzetellenes felfogásával és mételyével szemben. A nemzet minél magasabb piedesztálra emeli a sokgyermekes családot, annál nagyobb megvetéssel fordul el az egykés családok sötétben bujkáló és erkölcs-telen gondolkodásával szemben.

Ebben az irányban a legutóbbi évtizedben a közfelfogás nagy változásáról és a viszonyok jelentős javulásáról számolhatunk be, mert a szociális gondoskodás és az egészségügyi szolgálat – amint azt már fentebb említettem – az utóbbi években nagy lépéssel haladt előre és mind a hatósági közreműködés, mind a buzgó társadalmi munka az eddigi eredményeket bizonyára még kedvezőbbé fogja tenni. E tekintetben igen nagy jelentősége volna annak, ha a zöldkeresztes egészségügyi szolgálatot sikerülne az egész országra és a ma még oly primitív viszonyok között élő tanyai külterületekre is kiterjeszteni.

Az egyke elleni és a születés csökkenés elleni küzdelem sikere azon fordul meg, hogy fel tudjuk-e venni a harcot e jelenségek alapvető okaival. Elsősorban vizsgáljuk meg ezt a kérdést a magyar egyke szempontjából.

Az egyke nálunk nem országos baj, hanem csak egyes országrészekben és egyes vidékeken jelentkezik. Az Alföldön alig fordul elő ez a jelenség, viszont a Dunántúl erősen fertőzött, az északi megyékben pedig csak részben mutatható ki. Elsősorban tehát nagyon gondosan és nagy körültekintéssel meg kell állapítanunk az *egyke körzeteket.* Ehhez a születési statisztika arányszáma magában véve még nem irányadó, mert pl. amíg a közismer-ten egykés baranyamegyei Matty község születési arányszáma az 1934-36. évek átlaga szerint 17,8 volt, vagy Vásároszentgál községben 17,6, vagy a veszprémmegyei Balatonfőkajár községben 17,8, - addig pl. Szeged arányszáma ugyanezen években 17,3, Hódmezővásárhelyé 17,4, vagy a csongrád-megyei Mindszent községé 17,8, a pestmegyei Soroksáré 17,2, Aszódé 16, Üllőé 17,6, holott ezek a helyek távol esnek az egyke járványtól és nem tartoznak az egykés körzetek sorába. Inkább az az irányadó, hogy az egykés gondolkodás, a nép körében a gyakori abortusok és az a rideg, anyagi, zárkózott felfogás a gyermekáldásról, – ami az egyke járvány legalkalmasabb terjesztője – hol fordul elő

tömegesebben. Sok külső jelensége van ennek és nem kell valami külön tehetséggel megáldott falukutatónak lenni annak, aki ezzel a kérdéssel foglalkozik, hogy ezeket a jelenségeket észlelje és e szomorú tüneteknek a geográfiai határait is megállapítsa, amint azt *Buday Dezső* a baranyamegyei községre nézve már nagyon pontosan megjelölte.¹

Ha most vizsgáljuk a hazai viszonyaink szempontjából a gyógyítómódokat, ezek csak abban az esetben hozhatnak eredményt, ha megfelelnek a betegség diagnózisának. Ha anyagi okai vannak az egykének, ez ellen szintén anyagi természetű gyógyító módot kell alkalmaznunk. Ha lelki okai vannak, vagy ha egyes helyeken bűnös és rendszeres manipulációk folynak, – ezekhez kell igazodni az ellenintézkedéseknek és ha arra szükség van, a szigorú rendszabályoknak.

A diagnózis szerint az egykés vidékeken az egyke alapja a legtöbb esetben a vagyon együtt-tartásának a gondolata. Ez ellen már ismételtel felvetették a *törzsöröklés* gondolatát, amely lehetővé tenné, hogy az elsőszülött gyermek örökölné az egész hátrahagyott vagyont, és biztosítaná a törzsvagyon fenntartását. Ez a javaslat mélyen belevágna a magyar örökösödési jog ma érvényben levő szabályaiba és a magánjog alapelveibe és ebből a szempontból is csak nagy meggondolással és vigyázva lehetne ezt az új intézményt létrehozni, amely azért is megfontolást igényelne, mert az egyke gondolattal szemben sem látszik teljes mértékben célravezetőnek. Az öröklésnek ez az új rendje a vagyon körül a viszályokat és ellentéteket a családokban szinte állandósítaná és kielezné és elhíntené a vagyoni harc és torzalkodások magvát, amelyek inkább az egyke mellett szólnának, mint ellene.

A franciaországi családvédelem az *örökösödési-illeték* felemelésének rendszerét tette magáévá és az 1939 évi június 30-án kiadott köztársasági elnöki rendelet² életbeléptette az új francia családvédelmi szabályzatot, amely családvédelmi célokra a kiveendő örökösödési illeték százalékát megállapította. Nagyon elevenbe vágó és túlzottan szigorú szabályokról van szó, amint azt a következő pár adat is mutatja. Például 10.000-50.000 frank vagyonnál (ami pengő értékben 1-5 holdas vagyonnak felel meg), tehát egy kisebb vagyonnál is az örökösödési illeték az örökölt vagyon 15%-a, vagyis a vagyon egyhatoda, ha nincs gyermek. Ha felmenőknél sincs élő gyermek, a vagyon 19%-a, tehát a vagyon közel egyötöde. Nagyon nagyobb vagyonoknál – ha nincs gyermek, vagy ha csak egy gyermek van, a százalék felmegy progresszív alapon 34, 38, 50, sőt 67%-ra. A felmenőkkel szemben pedig 38, 44, 60 és 71%-ra, tehát az örökösödési illeték elveszi a vagyon felét,

¹ Buday Dezső: Az egyke. 1909.

² L. if j. Erödi-Harrach Béla: Az új francia családvédelem. Szociális Szemle. 1940 évi 1. sz.

sőt nagyobb vagyonoknál a vagyon kétharmad-részt.

Ha most mérleljük hazai viszonyaink szempontjából egy mindenesetre enyhébb rendszer hatását, talán egy ily irányú intézkedésnek lehetne helye a nyilvánvalóan tudatosan és szándékosan egykézű körzetekben, mert itt igenis helye van a szigorúnak és rendkívüli szabályok alkalmazásának. Azonban a franciaországi renDELETEH hasonló országos intézkedés nem lenne igazságos és megnyugtató, mert olyan családokat is sújtana és büntetne, amelyek az egyke gondolattól távol állanak és amelyek az Isten és a természet rendelése szerint – bármennyire is óhajtották – nem jutottak gyermekhez, vagy nekik a Gondviselés csak egy gyermeket juttatott. Igazságtalanság lenne, ha az ilyen családok vagyonuk egyrészét, amely igen sok esetben egész életükben sok fáradtsággal és küszködéssel megtakarított vagyonkájuk, – elveszítenék az egyke elleni rendszabályok következtében.

Az örökösödési illeték rendszerének egy másik akadálya a végrehajtás körül mutatkoznék, mert okvetlen szükség lenne arra, hogy az örökösök részére egy vagyon-minimum állapíttassák meg, mert máskép ez a szociális célokat szolgáló rendszabály mesterségesen szaporítaná a megélhetéssel nem bíró, vagyontalan egyének számát. A vagyon elaprózódásától való félelem főként a kisebb vagyonoknál mutatkozik, ahol az örökösödési illeték beszéde után létminimumon aluli töredék vagyonrészek maradnának hátra. Egy harmadik akadálya e szigorú szabályozásnak az egyke meggátlására irányuló büntető és megfélemező jellege. Az egykézű családok bűne oly természetű, hogy a bűnösség csak egy feltevésen alapszik, ami azonban az esetek túlnyomó részében bizonyítva nincs. Bizonyíték nélkül pedig megfélemezés és büntetés alig alkalmazható. De még egy szempont van, ami figyelmet érdemel, ez pedig az, hogy az érdekeltek előreláthatóan arra törekednének, hogy e szabályok alól kibújjanak és még életükben a vagyonukat oly módon helyezték el, hogy a szigorú szabályok családjukkal szemben alkalmazhatók ne legyenek. A mi viszonyaink között tehát a franciaországi rendszer alig járhatna sikerrel.

A születési statisztika emelésének kétségtelenül a legszociálisabb és legcélravezetőbb módja a születendő gyermekkel törleszhető házassági kölcsönök rendszere, ami Németországban szinte ugrásszerűen szaporította a születések számát. Itt ez az új intézmény 1933-ban lépett életbe és évenként körülbelül kétszázötvenezer leány kap házassági kölcsönt. Ennek hatása alatt az 1933 évi házasságkötések száma, amely 510.000 volt az előző évben, 610.000-re és 1934 évben 732.000-re, tehát két év alatt 44%-kal emelkedett. A születések száma pedig az 1932 évi 975.000 gyermekkel szemben már 1934-ben

1,181.000-ret, 1935-ben pedig 1,365.000-t tett ki, tehát két év alatt az emelkedés 40% és a későbbi években az arány körülbelül ugyanaz, ami páratlanul áll a születési statisztikák változásában.

Sajnos, ezt a rendszert általánosan és országosan mi alig alkalmazhatjuk, mert ehhez nagy tőkék szükségesek, amelyekkel nem rendelkezünk. Csupán arról lehetne szó, hogy a megállapítandó egykés körzetekben rendszeresítsük a házassági kölcsönöket. A végrehajtásnak a nehézsége azonban itt is jelentkeznek, mert Németországban ezeket a kölcsönöket csak az igazoltan szegénysorsú jegyespárok kapják, viszont nálunk az egyke többnyire nem a szegény családokban, hanem inkább a vagyonosabb családokban fordul elő. Már pedig a vagyonnal bíró családoknak házassági kölcsönt juttatni, viszont a szegényeknek ugyanezt nem adni, – ez a legteljesebb ellentétben állana a szociális igazsággal.

Az egyke elleni küzdelem egy másik fontos eszköze az adózás rendszerének a családvédelem és a gyermekvédelem szolgálatába állítása. Ma az adózás szempontjából alig van különbség a sokgyermekes család és a gyermektelen vagy egy gyermekes család között. Az 1929 évi XXIII. t.-c, mely az adómentes jövedelem összegét az egynél több gyermekes családoknál progresszív módon emelte, továbbá a 2600/1933. M. E. sz. rendelet, mely a többgyermekes adófizetőnek egyes adónemek után az ötödik gyermektől kezdve egyenként 5.5% adómérséklést biztosít, – igyekeztek némi megkülönböztetést tenni. Azonban a nagyobb gondok között és nehezebben élő sokgyermekes családoknak általános és intézményes előnyben részesítése adórendszerünkben eddig nem történt meg, pedig ez fontos követelmény a méltányosság és szociális igazság szempontjából. A háromgyermekes családokat kell a normál kivetés alapjává tenni és ha kevesebb a családtag, progresszív módon emelkedjék a kivétési kulcs; ha több a családtag, a gyermekek számához képest legyen kisebb és kisebb az adózás terhe.

Az adózás rendszerének ily irányú átalakítása érdekében a legutóbbi időben a hivatalos helyeken is fontos lépések történtek, amit az egész ország közvéleménye nagy örömmel és megnyugvással fogadott, mert ennek a változásnak előreláthatóan igen jelentős hatása lesz nemcsak a népszaporodási viszonyok alakulására, hanem a családok belső életére és az egyke kérdésre is. Kézzel fogható haszna lesz a többgyermeknek a kevés gyermekszámmal szemben, és ez felel meg az igazságnak, mert a sok gyermek sok gonddal, sok fáradtsággal, sok küszködéssel, sok anyagi teherrel jár. Aki ezt a keresztet vállára veszi és a család és faj szeretetből és hazája iránti kötelességből vállalja ezt a terhet, – ez a közszolgáltatások teljesítésénél okvetlen figyelembe veendő. Az intézményesen és törvényesen nyújtott előnyök a leghatásosabb módjai a születési statisztika

tika emelésének és ezzel együtt az egyke gondolat-meggyöngyítésének is.

Az adókiivetéseknél a gyermeklétszám szerint történő megkülönböztetés nemcsak egyik igen fontos eszköze lesz az egyke elleni küzdelemnek, hanem megfelelően a szociális igazságosságnak, magasra fogja emelni a sokgyermekes jó magyar szülők tiszteletét és becsülését is. Itt csupán még azt kívánám megjegyezni, hogy a legtöbb családban öregek is vannak, akiknek az ápolása és tartása a fiatalok kötelessége; ez természetesen hasonló módon nehezíti és költségesebbé teszi a család életét. Ezért a család létszámnál és az adókulcs alkalmazásánál az eltartott öregek is figyelembe veendőek lennének.

Ezzel a kérdéssel van összefüggésben az *aggregatív* adó, amelynek a rendszerezése ma már szintén napirenden van és hasonlóan, sőt fokozottan igazságos és indokolt.

Az általános és országos intézkedéseken kívül a megállapítandó *egykés körzetekben rendkívüli intézkedésekre* is szükség van. Elsősorban fontosnak tartanám, hogy a hatóságok a megbízhatóan egykés helyekről és családokról *nyilvántartást* vezessenek. E helyekkel és családokkal szemben bizonyos szigorúbb eljárási szabályok indokoltnak mutatkoznak, mert ez is egy hatásos eszköz az egykés gondolkodás megtörésére. Az erről készített nyilvántartás a köztisztviselők viselésénél, különféle állami és hatósági kedvezmények juttatásánál és esetleg a külön adópótlék kiadásánál is figyelembe veendő lenne azzal, hogy ha a második gyermek megszületik, az illetők a nyilvántartásból töröltetnek. Olaszországban külön szigorú elbánásban részesítik azokat a falvakat, ahol meddők a nők és a lélekszám folyton csökken. Ezekben a kihálásra ítélt falvakban megszüntetnek közintézményeket, vagy azokat elviszik más helyre a magasabb szaporodású arányszám érdeme szerint és ezeken a helyeken még a külön községi működést is megszüntetik, a község közvagyonát pedig a családvédelem céljaira használják fel. Nálunk az egykés körzetekben és a kihálás előtt álló községekben hasonló szigorú elbánás szintén indokoltnak mutatkoznék.

A *telepítést* is igen gyakran ajánlják az egyke ellenszeréül. Ennek sikere sok előfeltételtől függ és kérdés, hogy ezek a feltételek meg vannak-e az egykés helyeken és körzetekben. De az is megfontolást igényel, vajjon az egykés helyekre telepített családok élete azzal a hatással jár-e az új környezetre, hogy ott az egykés felfogást gyengíteni fogják vagy megszüntetik. Az eredmény bizonytalan, sőt félni lehet attól, hogy az egyke gondolkodás, amely ragadós, fertőzni fogja az odatelepített családokat is. Az odatelepítés helyett szerintünk inkább az eltávolításnak, illetőleg a kicserélésnek lenne meg a sikere és a hatása, vagyis egy olyirányú törvényes

intézkedésnek, hogy a megbízhatóan egykés családok részére más vidéken vagy más országrészben juttatnánk az otthoni vagyonnak megfelelő ingatlant cserébe, helyükre pedig más vidékről lenne sokgyermekes család odatelepíthető. Ez az intézkedés míg egyfelől biztosítaná az egykés községben ennek a jellegnek a fokozatos megszűnését, másrészt a magánjog szempontjából sérelmet nem jelentene, mégis elriasztó és megbélyegző hatással járna az egykés bűnös magatartására.

Külön az egykés körzetekben nem volna annak sem akadálya, hogy különleges lépések történjenek a *birtok elaprózódás intézményes megakadályozása* érdekében. Hangsúlyozni kívánom, hogy csak a megállapíthatóan egykés körzetekre kiterjedően, ahol a különleges intézkedések és rendszabályok életbeléptetésének igenis meg van a közérdekű indoka és lehetősége. A birtok elaprózódás ellenszere a törzserőklés, vagy pedig az ingatlanvagyon megosztásának oly módon való akadályozása, hogy a vagyont vagy annak azt a részét, amely a létminimumnak felel meg, csak egy örökös kapná a megtartandó hatósági tárgyalás és határozat alapján, míg a többi örökös más módon nyerne kielégítést a család meggyógyítása érdekében és a helyi körülmények figyelembevételével.

Az *egyszerű emberek felvilágosítása és a meggyőzés, a lelkek irányítása* is fontos az egykés bűnök ellen. Az egyszerű népet fel kell világosítani az erkölcsi szabályok és a nemzet és fajfenntartás követelményének nagy jelentőségéről, az azok elleni elvétevédek pusztító hatásáról, amely bűn a nemzet ellen, bűn a család tisztasága ellen és bűn az anyaság szent gondolata s az egészség ellen is. Sorozatos előadások tartása, az anyaság gondolatának az ünneplése, a gyermekvédelem és gyermekkultusz magasraemlése, az egykével szemben álló családok külön jutalmazása és kiemelése, az ilyen szülők külön tisztességben és megbecsülésben részesítése, – ezek mind hatásos eszközei az egyke elleni küzdelemnek. Ha mindezekhez még hozzá veszem a szigorú közegészségügyi szabályok életbeléptetését, a tiltott műtétek fokozottan szigorú üldözését és megbüntetését, – nem kétség, hogy sok irányban lehet fellépni és harcolni az egyke betegséggel szemben s még sok feladat megoldása vár az államra és a társadalomra.

De mindezek felett áll a *nemzet külön megbecsülése és külön elismerése a sokgyermekes családok számára*, amely szerintem a leghatásosabb ellenszere az egykének. A sokgyermekes családoknak elsősorban kell egészséges lakást biztosítani, a gyermekek száma után kapjanak gyermeknevelési pótlékot, elsősorban kell részükre biztosítani a társadalombiztosítás fontos előnyeit és a közegészségügyi szolgálat fokozott és ingyenes gondoskodását. A sokgyermekes család tagjai részére külön kedvezm-

nyék lennének juttathatók a kórházakban és más közegészségügyi intézetekben és emellett a hatósági orvosi ellátás és gyógyszerkiszolgáltatás a négy vagy ötnél többgyermekes családnál megkülönböztetett módon történék. Ezeken kívül az iskoláztatási teher is megkönnyítendő volna különféle előnyök útján, amiket az iskola vagy a hatóság vagy a társadalom adna intézményesen a sokgyermekes családból való kis iskolások számára. Mindezek bizonyos közhangulatot teremtenének a nép körében a gyermeknevelés nagy gondolata mellett s a közvéleménynek és a közfelfogásnak ez a felfigyelése és átalakulása nemcsak az egykés eltévelyedéseket törölné el, hanem a népesség szaporodás eddigi hanyatló arányszámát is egy jobb és kedvezőbb s a nemzet érdekeinek megfelelőbb irányba terelné.

* *
*

Vonjuk le most már az elmondottakból a végső következtetéseket. A magyar egykének nagy része van abban, hogy a magyar népszaporodási statisztika grafikonja lefelé hajlik, bár a hanyatlás világjelenség és nálunk sem írható teljesen az egyke terhére. Az egyke ellen igenis megvannak a módok és eszközök ennek a betegségnak és eltévelyedésnek

a megtörésére. Ezeket a módokat és eszközöket nekünk is alkalmaznunk kell, mert a nemzet érdeke mindenekfelett való és az egészséges népszaporodás a jobb és boldogabb jövőt jelenti.

De ez nem elég, mert a népszaporodás emeléséhez és küzdelmünk sikeréhez még két kötelességet kell teljesítenünk. *Az egyik* a család, a gyermek és az anyaság szent gondolatának glóriás tisztelete és megbecsülése, hogy ez a gondolat ragyogva sugározza be és tegye meleggé állami és társadalmi életünk minden őrhelyét és minden kis családi otthon belső életét. *A másik kötelesség* azokról való fokozott intézményes gondoskodás, akik a sok gyermek felnevelésével hűségesen és önfeláldozó lélekkel teljesítik a magyar faj és nemzet iránti kötelességeiket.

De van egy harmadik kötelesség is: az embervédelem korszakos gondolatának és a szociális berendezésnek a teljes kiépítése, mert a teljes gyógyuláshoz a szociális viszonyok intézményes meggyógyítására, gazdasági helyzetünk talpraállítására, a jövő bizonytalanságának a megszüntetésére és a lelkek nagyobb békéjére is szükség van. Nemcsak az alkalmas gyógyító módokkal, hanem a szociális igazság erejével is küzdenünk kell azért, hogy jobb, nyugodtabb, békésebb és boldogabb idők következzenek végre a magyar nemzetre.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET KÉT SZOCIÁLIS KÉPZŐ-TANFOLYAMÁNAK ELSŐ TERMÉSE

Ez év június végén zárta le az intézet két tanfolyamának első tanulmányi időszakát. Mindkét tanfolyam szervesen illeszkedik bele az intézetnek gyakorlati és nevelő irányú szociális munkájába és erősen érvényesülnek ezekben az intézet munkáját vezérlő szociálpolitikai alapelvek. Az egyiknek feladata a hivatásos szociális munka számára – ideértve a gyárgondozást is – szakszerűen képzett, értelmileg és lelkileg felkészült munkaerőket adni. A másikkal a fizikai munkásokat a társadalmi és gazdasági problémák megismerésére irányuló törekvéseikben támogatjuk az i.dén hivatalosan is megnyílt „Munkásakadémia” keretében.

A) A szociális munkának hivatásszerű ellátására képző kétéves tanfolyamon, az intézet alapítólevelének rendelkezése értelmében, azokat neveljük, akik társadalomjóléti és szociálpedagógiai munkakörben helyezkednek el, hogy széleskörű és rendszeres képzéssel munkájuk ismereti és nevelésügyi alapjaiban elmélyedjenek. Rendszeres képzést akarunk adni, hogy a képzés komolyságával is kiemeljük ezt a tevékenységet a jóakarát^ kedvtelés köréből és annak komoly hivatási jellege hazánkban is elismertessék. A szociális képzésben annak rendszerességét a következőkkel biztosítjuk: a

társadalmi élet tartalmát és struktúráját vizsgáló és a társadalmi fejlődés tényezőivel számoló társadalomtudományi ismeretekre építjük fel a szociális munka számára szükséges szakismereteket, kiegészítve azt párhuzamosan vezetett gyakorlati munkával. Emellett a gyakorlati esetek egyéni feldolgozására is teret nyitunk hallgatóinknak, hogy a szociális munkában annyira fontos egyéniségük már kétéves tanulmányuk során kibontakozhassék. Képességeiket és azok fejlődését állandóan figyelemmel kísérjük és a szociális munkának hivatásszerű és minél teljesebb ellátása érdekében alakítjuk és neveljük. E módszer mellett tudjuk azután a két év befejezését jelentő záróvizsgának magasabb követelményeit felállítani. A tanfolyam sikeres elvégzése az előadások szorgalmas látogatása és a gyakorlatban való eredményes részvétel mellett: feladatok kidolgozása, referátumok, kollokviumok, munkanapló elkészítése, szakdolgozatok és a vizsgabizottság előtt tett szóbeli vizsga útján történik.

A szociális képzésnek ezt a tanfolyamát Budapest székesfőváros hatóságával együttesen tartjuk fenn. A székesfőváros a gyakorlati szociális munka területén működő alkalmazottjainak egy-egy csoportját beosztja évenként e tanfolyamra és végzettjeit tanulmányi eredményüknek megfelelően osztja be további szociális munkafeladatokra.

E tanfolyamra az 1938-39 tanév első felére felvett 35 hallgató. Két év után a tanfolyamot szabály-

szerűen befejezte 28 hallgató. Záróvizsgára jelentkezett és azon megfelelt 19. Két jelölt záróvizsgáját katonai szolgálata miatt későbbre halasztotta. A 19 vizgázó eredménye a következőképpen alakult: jelesen megfelelt 7; jól megfelelt 9; megfelelt 3.

A választott szakdolgozatok igen változatosak voltak és a következő területekre vonatkoztak: a falu szociális helyzete; családvédelem; a fiatalok bűnözése; munkügyi kérdések; munkás- és tanoncügy; népbetegségek; szövetkezeti kérdések; szociális jogvédelem; szegényügy; szociális nevelésügy.

A vizsga eredményével kapcsolatosan mind a m. kir. belügyminiszter úr, mind a m. kir. iparügyi miniszter úr kiküldött megbízottja kiemelte a jelöltek széleskörű szakképzettségét, önálló felfogását és helyes ítélőképességét; ezek a szociális munka szempontjából fontos képességük a tanfolyam munkájával fejlesztettek ki hallgatónkban, ami igazolja a tanfolyam rendszerességét, a választott módszerek helyességét és az értékes előadói kar odaadó, eredményes munkáját.

B) Másik tanfolyamunk – amint már kiemeltük - a munkásnép képzését szolgálta, nem szakmai, hanem társadalmi vonatkozásban. Alapítványunk régi célkitűzéseit vittük ezzel is előre, a társadalmi nevelés igen fontos vonatkozásában. A magyar fizikai munkás teljesítménye szakmai irányban régen ismert és elismert. A nemzetnek azonban nem közömbös, hogy a nemzeti munkaerőnek ez a tekintélyes része betagozódik-e a nemzet életének teljességébe, mert a nemzet élete megkívánja annak minden tagjától, hogy munkáját öntudatosan és céltudatosan fejtsse ki a nemzeti célok szolgálatában. Ismerje, tudja a nemzeti célokat, ehhez pedig nem elegendő a munkásnép egyoldalú szakképzése. Azoknak, akik az élet mindennapi problémáival küszködnek tájékoztatottnak kell lenniük a fontosabb társadalmi és gazdasági problémákról is. A dolgozó nép életfeltételeinek folyamatos megjavítása és a különböző társadalmi rétegek között a XIX. század fejlődésében a távolságok és ellentétek fokozatos lecsökkentése egyaránt megkívánja, hogy a munkások ebben a fejlődésben maguk is tudatosan közreműködjenek. Mi a tartalma a munkásnép öntudatának? Az, hogy kifejtett munkája a gazdaság-társadalmi életet szolgálja, tehát a fizikai munkás munkája is a nemzet számára kultúrérték termelő. A munka és a tőke együttes kötelességtudata hassa át a termelést és ne a kapitalizmus monopol uralmának legyen az kiszolgáltatva. Nem a társadalmi különbségek megszüntetése a feladat, mert a folyton fejlődő polgárosodás szempontjából a társadalmi rétegződés nélkülözhetetlen. Ez a rétegződés azonban nem tűr meg válaszfalakat az egyes társadalmi rétegek között. Kölcsönös együttműködésre van szükség a társadalmi rétegek között; a munkásnép értékelése és helyzetének helyes kialakulása a nemzeti társadalmon belül azon az erőn alapul, amivel ő a nemzet közösségében termelően és ennek nemzeti tudatával elhelyezkedik. A termelő akarat és képesség nem nélkülözheti az arra való felkészülést, tehát a képzést és nevelést. Meg kell értenünk azt is, hogy a munkásnép a magyar társadalomban is erős feltörekvő réteget alkot és segítségére kell sietnünk ebben a törekvésében, hogy munkája megriemesíttessék és abból a nemzet számára örömteli alkotás legyen. És ahhoz, hogy ez a munka társadalmi hatásában fokoztassék, a munkát társadalmilag meg is szervezni. A munka társadalmi szervezésének nagy feladatát értse meg a munkás és tudjon a saját hivatáskörén belül helyesen közreműködni a nemzet munkájának megszervezésében, amit az új állam nem nélkülözhet. Ezért elmaradhatatlan szükségesség, hogy nemzetünk életében

is kifejlődjenek a társadalmi szervek. Olyan szervezet felé vezet az átalakulás, amely az állam életének közvetlen résztvevőivé teszi a tömegeket is. Ezek a tömegek a nemzeti szervezetbe képességük és működési körük szerint kapcsolódnak bele. És ezek a szervezetek alkalmasak arra is, hogy a munka nemzeti erőntényezőinek igényeit helyesen tudják kifejezni és társadalmi felemelkedését biztosítani.

Tanításunkban ez a tudatos és erős szociális szellem érvényesül, mert meggyőződésünk, hogy ezé a fejlődésé a jövő.

A munkásakadémiának előadásai a Szociális Szemle 1940 évi 3. számában ismertetett tanulmányi terv szerint folytak le. Az előadásokra jelentkezett 97 egyén, az előadásokat állandóan látogatta 68. Az elmaradásoknak két oka volt: egyrészt a munkások változó turnusokban dolgoztak és munkájuk akadályozta őket az előadások pontos látogatásában; másrészt a katonai bevonulások és az ezzel kapcsolatos fokozott ipari munka többeket elvont az előadásokról. A 68 állandó látogató szakmák szerint a következőképpen oszlott meg: 30 géplakatos, 7 esztergályos, 6 tisztviselő, 5 kőműves, 4 műszerész, 2 munka-vezető, 2 szabó, 2 szerelő, 2 kovács, 2 tanuló, 1 munkafelügyelő, 1 laboráns, 1 palafedő, 1 órási, 1 hentes, 1 fémöntő.

Egy-egy előadás 60-70 percig tartott. Rövid szünet után következett az előadás anyagának megbeszélése, ami rendszeren egy-két órát vett igénybe. Az előadásokat gyorsírással lejegyezték és az átírt anyagot a hallgatók a következő héten teljes egészében megkapták. A hallgatók az előadás-sorozat tartama alatt nagy szorgalomról és tanulásvágyról tettek tanúságot. Ezzel is igazolták, hogy a magyar munkás kiérdemli magának a nemzeti társadalomban azt a helyet, amelyet a folyamatban lévő szociális átalakulás számára kijelöl.

AZ ÖNÁLLÓ KÉZMŰVESIPAROSSÁG ÖREGSÉGI BIZTOSÍTÁSA

Évek hosszú sorának küzdelmei után megvalósulás előtt áll az önálló kézművesiparosság öregségi biztosítása. Megvalósulása talán soha nem volt időszerűbb, mint ma, amikor a megnehezült gazdasági viszonyok, a rendkívüli idők pénzügyi terhei és a nyersanyagellátásban mutatkozó nehézségek következtében mindig több akadály gördül a vagyongyűjtés elé és annyira bizonytalan jövő elé néz a kézművesiparos.

Különösen az elmúlt két évtizedben volt sokat napirandén ez a probléma, amikor a gazdasági válság hullámai egymásután vonultak végig Európán, Magyarországot sem hagyva érintetlenül. Hazánkban akkor az önálló iparosok agkori biztosítása minden iparosulás, összejövétel, gyűlés és közgyűlés tárgysorozatán első helyen szerepelt. Bizonyára nem lesz érdektelen, ha ismertetem a kérdés mai, megoldásra megérett állapotát megelőző történeti fejlődés főbb mozzanatait.

Egyes ipartestületek az egész országra kiterjedő mozgalmakat indítottak a kézművesiparosság e legfontosabb szociális kérdésének mielőbbi megoldása érdekében. Ezek közül kiemelkedik a szekszárdi ipartestület 1935 évi tevékenysége. Az utolsó hasonló mozgalom a szombathelyi ipartestületé 1938-ban. A legkülönbözőbb kísérletezések történtek a kérdés megoldására. Egyik helyen sorsjegykibocsátással kísérleteztek, másutt a kézművesiparos nyersanyagvásárlása alkalmával a számla összege után bélyegeken lerovandó díjakat gyűjtöttek a nyugdíjalap javára. A legtöbb helyen azonban, noha van több jól működő egyesületi biztosítási pénztár (például a szolnoki iparosok által alapított Iparosok Nyugdíjintézete),

a kötelező aggkori biztosítás bevezetését sürgetik. Az Ipartestületek Országos Szövetségének évenként megtartott kongresszusai állandóan és elsősorban tartották napirenden a kérdést. Az 1932. VIII. t.-c. által létesített Ipartestületek Országos Központja, mint a kézműves rend törvényes érdekképviselői szerve, mindjárt megalakulásakor munkatervébe vette megvalósítását s csakhamar kézbevette a kezdeményezést és irányítást is.

Az IPOSZ-nak 1933-ban Keszthelyen tartott országos iparoskongresszusa az általánosan megnyilvánuló óhajnak megfelelő olyértelmű határozati javaslatot fogadott el, hogy kéressék fel az IPOK az iparos nyugdíjintézet felállítására vonatkozó intézkedések megtételére. Az 1934. évi július havában Kecskeméten tartott országos iparoskongresszus ugyancsak az IPOK-ot kérte fel arra, hogy a szerteágazó mozgalmakat egységes mederbe terelve, készítse elő a kézművesiparosok öregségi biztosítását.

A biztosítás kérdésének mielőbbi megoldására vonatkozó általános és osztatlan óhaj megnyilvánulása mellett a megoldás módozatait illetően, különösen az első időkben, eltértek a vélemények és pedig két táborra oszlott az iparosság. Egyik része az általános és kötelező, másik része – félve az újabb megterhelésektől – az önkéntes belépésen alapuló fakultatív biztosítás mellett foglalt állást. A vitát az IPOSZ 1936. évi nyíregyházi kongresszusa segítette döntéshez, mert az ottani vita eredményeként az iparügyi miniszter, hogy megismerje az ország össziparosságának valódi állásfoglalását a megoldás kérdésében, az IPOK útján az ország iparosságának megszavaztatását rendelte el. Az 1936. évi ipartestületi közgyűléseken minden ipartestületnek névszerinti szavazással kellett határoznia abban a kérdésben, hogy az iparosság a kötelező vagy a fakultatív biztosítás mellett foglal-e állást s amennyiben az előbbi mellett dönt, hajlandó-e vállalni a kötelező biztosítással járó terheket? A szavazás eredményeként az iparosság túlnyomó többsége a kötelező nyugdíjbiztosítás mellett foglalt állást.

Az IPOK 1938. évi december hó 11-én tartott közgyűlése a kézművesiparosság öregségi biztosításának megoldására alkalmas tervezet elkészítése céljából egyhangú határozattal külön ú. n. nyugdíjbizottságot küldött ki. E bizottság javaslatára 1939. márciusában megindultak a nélkülözhetetlen statisztikai előmunkálatok, amennyiben az ipartestületeken keresztül kérdőívek bocsáttattak ki az ország minden egyes iparosához. A központhoz beérkezett jelentések hangsúlyozzák, hogy az ipartestületek, a feladat jelentőségének tudatában, örömmel és lelkesedéssel kezdtek munkához. Említésre méltó, hogy némely ipartestületnél – főként a kisebb taglétszámúknál – az adatgyűjtő lapokat a jegyző maga vitte ki a tagokhoz és a helyszínen maga segédkezett kitöltésüknél. Egyes nagyobb taglétszámú ipartestület előjárásági tagjai, megbízottai, felfogadott iparosok stb. útján végeztették el e munkát; egyik-másik vidéki ipartestület pedig tagjai részére a községi jegyzőségek útján juttatta el a kérdőíveket, amelyek kitöltéséhez a községi előjáróságok készséggel nyújtottak támogatást.

Az iparosság sürgető megnyilatkozásainak folyamánként a törvényhozás és a kormányzat is egyre több figyelmet szentel az iparosok öregségi biztosításának. A képviselőházban egyre sürűbben hangzanak el felszólalások és interpellációk a kérdés mielőbbi megoldása érdekében. Az iparügyi miniszter a legutóbbi költségvetési vita során bejelentette a parlamentben, hogy adatszolgáltatásra kérték fel az ipartestületek, mert a kézművesiparosság öregségi biztosításának alapfeltétele az,

hogy részletesen megismerjék a kisiparosság helyzetét és kívánásait.

Az Ipartestületek Országos Központjához beérkezett és feldolgozott adatgyűjtő lapok száma 158.118. A 158.118 iparos kormegoszlása:

Életkor	Szám szerint	%
30 éves korig	18.928	11.97
31—35 éves korig	24.370	15.41
36—40 „ „	23.188	14.67
41—45 „ „	23.746	15.01
46—50 „ „	20.112	12.72
Biztosítási korhatárig összesen	110.344	69.78
51—55 éves korig	15.984	10.11
56—60 „ „	14.126	8.93
61—65 „ „	9.176	5.80
66—70 „ „	5.168	3.27
71—75 „ „	2.193	1.39
76—80 „ „	820	0.52
81—90 „ „	307	0.20
50 éven felül összesen	47.774	30.22
Összesen	158.118	100.00

Ha ezeket az adatokat összevetjük az 1939. január i-én több mint másfélmillió kézművesipari üzemből felvett németbirodalmi adatokkal, az öregségi biztosítás szempontjából igen jelentős megállapításokhoz jutunk. Az összehasonlítás eredménye a következő:

Életkor	Németországban %	Nálunk %
30 éves korig	9.2	11.97
31—40 éves korig	25.5	30.08
41—50 „ „	23.9	27.73
51—60 „ „	22.7	19.04
60 évesnél idősebb	18.7	11.18

Megállapítható, hogy a magyar viszonyok lényegesen kedvezőbbek az öregségi biztosítás szempontjából, mint a német iparosok életkor alakulása, mért nálunk sokkal nagyobb a biztosításra koruknál fogva alkalmas fiatalabb iparosok arányszáma, mint Németországban, ahol a kötelező öregségi biztosítás már 1939. január i-én életbe lépett.

A magyar kézművesiparban ötven év alatt van az önálló kézművesiparosok 69.78%-a, míg Németországban csak 58.6%-a. Ötvenéves kor felett van tehát Németországban az iparosoknak 41.4%-a, Magyarországon csak 30.22%-a. Hatvan éven felül van Németországban az iparosoknak 18.7%-a, Magyarországon csak 11.18%-a. (V. ö. Kovalóczy Rezső dr.: Az önálló iparosok megoszlása életkor szerint. Ipartestületek Lapja, VIII. évf. 43. sz. és Bodó József: A magyar kézművesiparosság életkor szerinti megoszlása. Magyar Statisztikai Szemle, XVIII. évf. 3. sz. 179.1.)

Ha a megoldás szempontjából nézzük a kérdést, úgy az szorosan összefügg szociális berendezésünkkel. Az iparosság jelenlegi biztosítását az 1028. LX. t.-c. az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság esetére vonatkozó kötelező biztosításról szóló törvény szabályozza az Országos Társadalombiztosító Intézet keretében. Ez a biztosítási lehetőség azonban nem elégíti ki a kézművesiparosságot, így többek között sérelmezi, hogy ez a törvény nem gondoskodott kielégítő módon az önállóvá lett kézművesiparosok további biztosításáról. A kézművesiparos segédje önállósulásra törekszik és évente több

ezer segéd lesz önállóvá. Az önállósulással azonban, elenyésző kivételtől eltekintve, elvesz ennek a több ezer segédnek az Intézethez befizetett és éveken át felgyülemlett biztosítási tartaléktőkéje. A törvény lehetővé teszi ugyan azt, hogy az önállóvá lett segédek önkéntes biztosítás alakjában folytathassák az OTI-nál megkezdett öregségi biztosításukat, de alig említésre méltó azoknak száma, akik ezzel a lehetőséggel élnek is. Ezt bizonyítja az OTI 1939 évi előirányzata, mely szerint a biztosításra kötelezettek után előirányzott 20.2 millió pengő járulékkal szemben mindössze 5000, azaz egy-negyed ezrelék az önkéntes biztosítások után várható járulékösszeg. (V. ö. az IPOK VI. évi jelentése, 128.1.)

A kézművesiparosság tehát oly megoldást keres, mely mellett elkerülheti a segédi minőségben befizetett több millió pengőre rúgó tartaléktőkék elvesztését. E tekintetben a kézművesiparosság figyelme egyrészt külföldre irányul, amelynek próbálkozásait tanulmány tárgyává tették, másrészt nem maradhat figyelmen kívül a szociális biztosítás hazai múltja sem. Ebben olyan precedenst találunk, mely a kézművesiparosság önálló öregségi biztosításának megoldásához alapul szolgálhat.

Számos külföldi államban a kérdés előrehaladott állapotban van; az angol, dán és svéd szociális törvények mind a munkásokra, mind a munkaadókra egyaránt vonatkoznak. Figyelmet érdemel a görögöknek az a terveze, mely egyszersmindenkorra fizetendő összeget, továbbá évente fizetendő járulékot tervez, azonkívül a bírságpénzek egy részének átengedésével, a váltóblanketta után fizetendő külön illetékekkel és egyéb módozatokkal kívánja előteremteni a kézművesiparosok nyugdíj-intézetének tőkéjét.

Jugoszláviában az országos kézműves kamara 1939 első felében az önálló iparosok öregségi és rokkantsági biztosításáról tervezetet nyújtott át az illetékes miniszternek. A tervezet szerint járulékköteles lenne minden 55 évet be nem töltött kisiparos, de bizonyos járandóságra tarthat igényt az is, aki legalább tíz évig fizet a hozzájárulást. A járadékigény a 60 éves korban nyílik meg, tíz évi hozzájárulás után, ha az illető 45 évnél idősebb korban kezdte meg a fizetést, és tizenöt évi hozzájárulás után, ha 45 évnél fiatalabb korban lépett be a biztosításba. A járulékok összege a kisiparos anyagi helyzete szerint változhat, a járadék azonban egyforma, 550 dinár havonta.

Németországban, mint említettem, 1939 január i-én lépett életbe a kötelező biztosítás, igazolva, hogy azt a miénknél a biztosítás szempontjából mostohább viszonyok közt is meg lehet oldani. Altalában megállapítható, hogy a gazdasági válság következtében a kézművesiparosok öregségi biztosításának kérdése külföldön is előtérbe nyomult és ma már Európa majdnem mindegyik államában a legkomolyabban foglalkoznak a kérdéssel.

Az iparosság öregségi biztosításának ügyét a Rómában székelő Nemzetközi Kézművesipari Központnak Zürichben tartott nemzetközi konferenciája is magáévá tette és miután egyértelműleg megállapította, hogy az önkéntes biztosítás kedvezményét az iparosság csak igen elenyésző számban veszi igénybe, tagszervezetei útján felhívta az egyes országok kormányainak figyelmét az

önálló iparosok öregségi biztosítása ügyének törvényes, kötelező alapon való megoldására. (V. ö. Kovalóczy Rezső dr.: Hogy áll az önálló iparosok öregségi biztosításának ügye. Ipartestületek Lapja, VIII. évf. 15. sz. 3.1.)

A szociális biztosításnak hazai történetében meg kell emlékezni az 1891: XIV. t.-c. 63-69. §§-ról. Ez annak idején lehetővé tette az ipartestületi betegsegélyző pénztárak létesítését. A hivatkozott törvényhely szerint az olyan ipartestület, amelynek tagjai összesen kétszáznál több segédmunkás (segéd és tanonc) foglalkoztattak, ipartestületi betegsegélyző pénztárt alakíthatott. Az ipartestületi betegsegélyző pénztárba belépésre köteleztek minden segédet és tanoncot, aki az ipartestület valamelyik tagjánál alkalmazásban állott, ha csak nem tudta kimutatni, hogy a munkaadó székhelyét magában foglaló kerületi vagy más vállalati, illetve elismert jellegű betegsegélyző pénztárnak már tagja.

Az ipartestületi betegsegélyző pénztárnak alapszabályait az ipartestület békéltető bizottsága az összes segédekkel együttesen állapította meg és terjesztette fel jóváhagyásra a kereskedelemügyi miniszterhez. Az ipartestületi betegsegélyző pénztár szervezetére, az alapszabályokra, a közgyűlésre, az igazgatóságra és a felügyelő bizottságra nézve az 1891: XIV. t.-c.-nek egyéb határozmányai voltak irányadók, azzal a kiegészítéssel, hogy az ipartestületi betegsegélyző pénztár igazgatóságának elnöke mindig az ipartestület elnöke vagy helyettese volt; a pénztárnak tanonctagjai a segélyezésre vonatkozó igényen kívül egyéb jogokat nem gyakorolhatnak. Az ipartestületi betegsegélyző pénztárak egymás között, úgyszintén a kerületi pénztárakkal szövetségi pénztárt alakíthattak.

A hivatkozott törvény alapján 1891-1907-ig, az új munkásbiztosítási törvény megalkotásáig, az ipartestületi segélyzőpénztárak látták el az ipartestületi tagoknál alkalmazott tanoncok és segédek szociális biztosítását. Ilyen ipartestületi betegsegélyző pénztár 1899 év végéig Budapesten és vidéken összesen 108 működött; ezeknél a pénztáraknál 79.270 alkalmazott volt biztosítva.

Ha tekintetbe vesszük, hogy ebben az időben az ipartestületi hálózat nem volt teljesen kiépítve, a kézművesiparosság bizonyára meg tudja majd oldani öregségi biztosítását a maga kebelében, önálló biztosítási intézmény létesítésével is.

Az önálló kézművesiparosok öregségi biztosításának megoldására hazánkban is készült már törvénytervezet és pedig néhai Vass József népjóléti és munkaügyi miniszter rendelkezése. A tervezetnek a biztosítás szervezetére vonatkozó része azonban a kézművesiparosságot annak idején sem elégítette ki. E tervezet egyébként a biztosítási járulékot nyolc kategóriába osztva, igen magas összegben állapította meg. A tervezet szerint ugyanis az I. biztosítási osztályba tartozók havonta 11 pengőt, a VIII. biztosítási osztályba tartozók havonta 37 pengőt fizettek volna. Ez a terv az iparosság teherbíró képességéhez mérve, még az akkori viszonyok között is túlméretezett volt. A külföldi tervezetek mind jóval alacsonyabb összegben szabták meg a járulékokat, illetve a biztosítási osztályokat. A német törvényben megállapított járulékulcs például a következő:

Havi	50 márkáig terjedő jövedelemnél havi	2 márka, évi	24 M.
51—100	„ „ „	4 „	48 „
101—200	„ „ „	8 „	96 „
201—300	„ „ „	12 „	144 „
301—400	„ „ „	16 „	192 „
401—500	„ „ „	20 „	240 „
501 M.-tól, mint legmagasabb járulék,	„ „ „	25 „	300 „

(V. ö. Kovalóczy Rezső dr. : id. m.)

A magyar kézművesiparosság által fizetendő járulékek végleges összegét a gyűjtött statisztikai adatok alapján eszközölt matematikai számítások fogják meghatározni. E számítások elengedhetetlen feltételét alkotják a törvénytervezet elkészítésének, amelynek megvalósulása az ország egyik igen tekintélyes termelőrétegének legjelentősebb szociális problémáját oldaná meg.

Bodó József

A GYÁRI MUNKÁSNŐK KIEGYENLÍTŐ TORNÁJÁRÓL

Huizinga „A holnap árnyékában” című könyvében azt írja, hogy „versengés nélkül nincs kultúra”. A szerző ezt a versengést többek között a sportra is vonatkoztatja, mi azonban még egy lépéssel tovább kívánunk menni és azt mondjuk: versengés nélkül nincs kultúra, sport nélkül nincsen a maximális teljesítményre képes dolgozó ifjúság. Már egyik régebbi munkámban foglalkoztam azzal, miképpen lehetne az egészségtelen és esztelen versengést a sportpályákról kiküszöbölni, a mai sportot és testnevelést nemesíteni, visszavezetni oda, ahonnan elgondolása kiindult.

A modern sportot nem kis részben Anglia ajándékozta a világnak. Ma már azonban eltávolodtunk a sport angolos felfogásától; ez azt kívánja, hogy mindenki, aki sportol, több sportformát üzzön, ne specializálja magát egyetlen sportágra, mert ez a szervezetet többé-kevésbé károsítja. Mindenki a szervezeti adottságainak megfelelő legjobb teljesítményt nyújtsa, de ne igyekezzék mást mindenáron, tehát szükségkép szervezete túlerőltetésével, egészsége rovására legyőzni.

A testi erőnek, gyorsaságnak és bátorságnak új kultusza nők és férfiak számára egyaránt kétségkívül igen magas értékű tényező. A sport életerőt, életkedvet, rendet és harmóniát termel. De csak helyesen felfogott sport- és testnevelés hivatott arra, hogy ezt a harmóniát fejlessze. Különösképpen, ha olyan ifjúság testneveléséről van szó, amely már ott áll az életben, komoly, nemzeti szempontból nagyon fontos munkát végez és ettől a munkától olyan sokat várnak, mint a mai magyar gyári munkánőtól.

A fiatal gyári munkás manapság más körülmények között él és dolgozik, mint még 15-20 évvel ezelőtt. A korszerű munkaegészségtan már túljutott a megelőzésen és rendszerét tovább fejleszti. Már nemcsak védi a munkást, hanem igyekszik testi-lelki jólétét előmozdítani. Már nem elegendő az, hogy ártalmakat, mint por, füst, mérgek és zaj kikapcsoljon; hogy a testi elferdüléseket és a túlkorai kimerültséget kiküszöbölje. Ma már magasabb cél lebeg a munkaegészségtan előtt és pedig az, hogy a munkás lehetőleg minél tovább teljesítőképesége csúcspontján maradjon s megfelelő egészségi állapotban még idős korában is szívesen dolgozzék és jó munkát végezzen.

E törekvések szolgálatában elsősorban a következő követelmények állanak: 1. egészséges munkahelyek és testgyógyászati szempontból is célszerű munkabútorok, például asztalok és székek, stb. 2. kifogástalan levegő, 3. a fölösleges energia pazarlás elkerülése, 4. minél kisebb erőfeszítéssel minél nagyobb eredmény elérése, az ügyesség fejlesztése, 5. a munkát egyensúlyozó, célszerű és észszerű pihenés. Utóbbit azonban ma már senki sem értelmezi úgy, mint régen. Fogalma megváltozott és már nem azonos a mozdulatlansággal. A 3. 4. és 5-ik pontot a mai munkásvédelem, nagyon helyesen, más országokban is részben testneveléssel kapcsolja össze (Dopolavoro, Kraft durch Freudé). Ma

már ott tartunk, hogy számos munkásnő szabad óráit részben testgyakorlatnak szenteli. És ezeket az órákat, mint új erő forrásait, amelyek éppen ezért oly drágák és oly ritkák, mindenáron úgy kellene rendezni és vezetni, hogy elsősorban azokat az ártalmakat egyensúlyozzák, amelyek a munkásnőt mindennapi munkája elvégzésénél veszélyeztetik.

Spitz, a világhírű bécsi ortopéd-sebész, az iskola károsításait és a helytelen testtartást kiegyenlítő tornára gondolva azt mondta, hogy „minden gyermeknek minden iskolában minden nap egy tornaóra!” A munkásnők tornájának jelszava lehetne: minden munkásnőnek minden gyárban minden héten legalább két tornaóra a munkában elkerülhetetlen károsítások ellensúlyozására.

Melyek a munkásnőtornának nemesítéséhez vezető utak és módok?

1. megfigyelés munkaközben, munkakör szerint;
2. a tornagyakorlatok összeállítása két szempontból:
 - a) ortopéd és általános orvosi,
 - b) lélektani, azaz kedélyi szempontból.

ad 1. A tornatanárnő megfigyeli a munkásleányokat munkaközben, lehetőleg úgy, hogy azt észre ne vegyék. Így például a munkaközben állandóan előre hajló nőnek erősen kiegyenlítő, ellensúlyozó testgyakorlatra van szüksége. A tanárnő megfigyelései alapján minden munkakörnek megfelelően kiépíti a tornagyakorlatok irányát. Minél fiatalabb a dolgozó nő, annál könnyebb a kiegyenlítő torna feladata, viszont annál nagyobb szükség is van rá; így megszervezése a munkaiskolákban a legsürgősebb.

ad 2a). A testgyógyászati szempont nemcsak a csont- és izomrendszerre vonatkozik, hanem figyelembe veszi ennek a légzőszervekre, bélszatornára, vérkeringésre gyakorolt hatását is. Itt csak azt kell ismételnünk, amit már egyszer, más alkalommal, az iskolatornának ortopéd nemesítéséről szóló dolgozatom kiemelt: minél szorosabb együttműködést teremteni testnevelő és orvos között! A gyári orvosnak kevesebb alkalma nyílik rá, hogy a munkásleányokat úgy figyelje, mint azt a tornatanárnő teheti. Utóbbi abban a helyzetben van, hogy csapatát legalább kétszer hetenkint egy teljes óra hosszat megfigyelheti. Ennek alapján közölheti észrevételeit az orvossal és a gyárvezetőséggel; utóbbinak is érdeke, hogy a munkásnők egészségi állapota kifogástalan legyen.

A mai tornatanárnők, akik a fiatal generációhoz tartoznak és a nemzetközi viszonylatban is elismert Testnevelési Főiskolából kerültek ki, át vannak itatva az iskola szellemével. Személyes konkrét megfigyeléseink alapján állíthatjuk, hogy tornatanárnők és munkásleányok között sokkal melegebb, barátságosabb viszony fejlődik ki, mint például a középiskolákban tanulók és tanárok között. A leányok a tanárnővel torna óra előtt vagy után nagy bizalommal közlik kisebb-nagyobb bajukat. Így például egy leány rövid idő alatt 6 kg-ot fogyott, de orvosnál még nem is járt és tovább is részt vesz a tornában. Egy másiknak csontkinövése van a lábfejen; már hosszú idő óta kínlódik vele, de valahogy még nem határozta el magát, hogy kezeltesse. A tanárnő hatása alatt azonban mind a kettő orvoshoz fordult és rászánta magát a kezelésre.

Viszont az orvosi megfigyelés is elkerülhetetlen a tornatanárnő munkájában. Alinak az orvosnak, aki együtt dolgozik a tornatanárnővel, ugyancsak meg kell figyelnie munkaközben a munkásnőket. Tisztában kell lennie azzal, hogy bizonyos munkakör milyen izomcsoportokat és belső szerveket károsít leginkább. A közös megfigyelés és megbeszélés alapján történhet azután a

tornairány és a gyakorlatok összeállítása. A mai modern kiképzéssel bíró, sokszor saját személyében sportoló orvos maga is legtöbbször ért a tornához; viszont anélkül, amit izomérezéknek nevezünk (Muskelgefühl) nehéz e területen boldogulni.

ad 2b). A munkásnők tornájánál figyelembe kell venni azt is, hogy lélektanilag milyen körülmények közt dolgoznak. A munkahely zajos-e vagy csendes, az idegrendszer melyik része van igénybe véve; gyors, ritmikus mozdulatokkal dolgozik-e, vagy pedig merev, tartó, esetleg emelő mozdulatokat végez. Aprólékos munkát bonyolít-e le, állandóan azokkal a szerszámokkal dolgozik-e, amelyek a szemeket nagyon igénybe veszik, vagy pedig változatosak, színesek az őt körülvevő tárgyak. A fáradtság mivoltát, a „fajtáját” kell megállapítanunk ahhoz, hogy a torna nemcsak testi, hanem lelki üdülés is legyen. Itt főleg a tornaóra ritmusát szabályozó, irányító zenére gondolunk. Az állandó zajban dolgozó leánynak nyújtunk hallási szerveit pihentető, nyugtató tornazenét. A csendben dolgozó, unalmas, egyforma munkát végző, teszem apró szálatokat befűző vagy apró ampullákat osztályozó munkásnőnek adjunk vidámbb, hangosabb, gyorsabb ritmusú zenét. Így egyensúlyozó munkánk nemcsak testet kiegyenlítő torna, hanem az idegrendszert is üdítő, a kedélyt szórakoztató felfrissülés lesz. Fáradt izomcsoportokat olyan módon pihentetünk, hogy más izomcsoportokat dolgoztatunk s így segítjük elő a salakanyagok távozását. Hasonlóképpen az idegrendszer más pályáinak és funkcióinak igénybevételével pihentetjük és nyugtatjuk az elfáradt, kihatárolt idegeket.

Azt mondtuk, hogy a tanár megfigyelései alapján minden munkakörnek megfelelően kiépíti a tornagyakorlatok irányát és anyagát. A tornaórák beosztását, a tornázó munkásnők osztályozását és az ezzel kapcsolatos szervező munkát minden gyárban vagy egy területre eső gyár csoportban a munkásnők és a tanítónő közösen állapítják meg. Mindig lehet olyan optimális csoportosítást biztosítani, amelyben minden egyes munkásnő a neki legelőnyösebb kiegyenlítő tornában vehet részt. Zvlert minden nagyobb üzemben létesíthető néhány csoport. A már megszervezett „Koszorúklub” is sportorvosi vizsgálatok alapján a kiegyenlítő torna elvei szerint lehet dolgozni, anélkül hogy ez az eddigi szellemet és vezetést a legkisebb mértékben is zavarná.

Fentiek után néhány konkrét megfigyelésünket szeretnénk felsorolni. Tapasztalatainkat a budapesti munkaiskolákban és gyárakban gyűjtöttük. Ez alkalommal csak textilgyárakról szólunk.

Egy munkaiskolában néhány órán keresztül figyeltük a tanulókat, akik hímzéssel foglalkoztak. Hozzávetőleg 820 tanóra van egy évben. Négy óra naponta csupán 20 perces szünettel, amikor a lányok sétálnak, tornáznak, játszanak, de rendszer nélkül. A 20 perces szüneten kívül 2-2 óra hosszat kézimunkáznak és pedig kyphoscoliotikus merev tartásban. A bal könyök állandóan a bal csípőtövis közelébe kerül, aminek következménye a bal váll ellazítása és süllyesztése. Ugyanakkor a jobb váll állandóan mereven magasra fel van húzva. Így alakul ki a gerincoszlop C-alakú görbülete. Ebben a merev tartásban marad a tanuló körülbelül 2-2 óra hosszat.

A merev, statikus izommunkának egészen mások az élettani viszonyai, mint a ritmikus összehúzásokkal járó, dinamikus izommunkáé. A ritmikus dolgozó izom bizonyos értelemben úgy hat, mint a szivattyú. A kifeszített izom viszont zárószelleppel hasonlítható össze. Az első elősegíti, a második hátrátja a vérkeringést és gyorsan kifárasztja a szervezetet, mert az elhasznált anyagok (glykogen hasadási termékek, mint például

a tejsav és annak közbülső égési termékei) pangásához vezet.

A megfigyelésünk tárgyául szolgáló esetben néhány izomcsoport állandó összehúzódásával állunk szemben. A vér odaáramlása és a salakanyagok elszállítása nagyon lassú, ugyanakkor a tápanyagok elhasználása igen nagy. A ritmikus, dinamikus munkában egyensúlyban van a vérellátás és vérelhasználás. A merev, statikus izommunkánál viszont magas értéket ér el az elhasználás, de a vérellátás hiányos. Ebből következik a nagy erőfogyasztás. Maga a merev ülés nagy mértékben igénybeveszi a hosszú hátizmokat és ágyéki izomzatot; kézimunkánál az előre hajolt fej a nyakizmokat terheli és megmerevíti a rekeszizmot.

Az ülő helyzetben dolgozó nők tele vannak panaszokkal bélrenyheség miatt. Érthető, mert az ülés pangást okoz a hasi szervekben. A légzőszervek is szenvednek a fent leírt helyzetben. De maga a hímzés is hatással van a légzés ritmusára. Minden nő, aki valaha kézimunkázott, tudja hogyan visszafojtja lélekzetét, amikor kényes, bonyolult mintán dolgozik. A rendellenes, ferde tartású mellkas és hátgerinc helyzetéhez hamar alkalmazkodik a fiatal tüdő s a dolgozó nő ebben a helyzetben kénytelen két óra hosszat szünet nélkül maradni, holott ez könnyűszerrel ellensúlyozható. Egyszerűen két tornaszünetet kell tartani, 7-10 perceset.

A fentemlített esetben kell hogy a tornagyakorlatok összeállításánál három szempont érvényesüljön: 1. a C-alakú kyphoscoliotikus elferdülést erősen ellensúlyozó oldalgyakorlatok, 2. lazító gyakorlatok, 3. légző gyakorlatok.

ad 1. Bordás fal, függő gyakorlatok; török- és terpeszülésben oldalgyakorlatok, állásban kivihető oldalgyakorlatok; nyakizomgyakorlatok; lendítőgyakorlatok.

ad 2. Főleg lábgyakorlatok, lehetőleg ritmusra.

ad 3. „Úszó” mozdulatok, karlendítések, pontos légzési mechanizmussal egybekapcsolva. Helyesen összeállított, minden hónapban kissé változtatott gyakorlat-aggal dolgozhat maga a tanítónő a munkaiskolában s így nincs szükség külön tornatanárnőre. Különböző lehetetlen is volna egy délelőtti folyamán két ízben igénybe venni a tornatanárnőt. A begyakorolt tanítónő vezetheti a tornát.

Egyik textilgyárban további megfigyeléseket gyűjtöttünk. A *berákodóban* a munkásnők állandóan előre-hajolva, állva dolgoznak. Ládák fölé hajolnak s a ládák széle tartósan nyomja a mellkas alsó részét. Itt célszerű volna rugalmas, övszerű párnácskát alkalmazni (pl. laticelből), a mellkas alsó részére (a m. rectus abdominis felső insertiója helyén). A torna feladata ebben az esetben ismét az, hogy a munkával ellenkező irányban hasson, tehát: hátrahajlások (híd, fal melletti gyakorlatok, kézenállás, az alsó testrészt fölfelé- és hátralendítésével, csipőgyakorlatok ülésben minden változatban, függőgyakorlatok bordás falon és karikákon, mindenféle fekvő helyzetben kivihető gyakorlatok és sok karlendítés, puhító, lazító gyakorlatok). A huzamosan állva dolgozó nőknél – egyébként is-nagyon szükségesek a magas-szárú, lúdtalpbetéttel ellátott cipők és a tornában az ülőhelyzetben kivihető köröző lúdtalpelleni gyakorlatok, járás a lábfej külső szélén, ülőhelyzetben lábfejjel való labdázás stb.

A varrodában dolgozóknak ugyanazokra a gyakorlatokra volna szüksége, mint a munkaiskolában, azzal a kis eltéréssel, hogy itt az oldalgyakorlatok mind a két oldalra érvényesek; a lábmozdulatok a varrógép mellett mégis kedvezőbb helyzetet teremtenek a vérkeringés számára. Az előre hajolt fej azonban ugyanazokat az intenzív nyakizommozdulatokat igényli, mint első ese-

tünkben. A tornazene színes és vidám legyen, mert az egyenruhadarabok egyformasága és színtelensége az idegrendszerre fásztóan és nyomasztóan hat, utóbbi tehát kárpótlásra szorul. Az állandó zajtól kifáradt idegrendszer viszont halkabb zenét igényel.

A *befűzőben* hol egyszínű, hol pedig gyorsan változó, színes fonallal dolgoznak. Mind a kettő nagyon igénybe veszi a szemeket és hasonló tüneteket okoz, mint ahogy azt néha sokáig mikroszkópnál dolgozóknál megfigyelhetjük (émelygés, hányinger, szédülés), különösen, ha fénytörési rendellenességek is fennállanak. Itt a torna feladata hasonló, mint minden ülő foglalkozásnál. Csak a nyakizomgyakorlatoknál és gyors helyzetváltozással járó (kézenállás, bukfenc, gyertya) gyakorlatoknál kell számolni azzal, hogy kisebb szédülések léphetnek fel. A tornazene és annak ritmusa inkább nyugodtabb legyen (tánclépések).

A *fonóban* hangos zajban dolgoznak a leányok, amellet a munka kissé egyoldalú. Munkájukat állva végzik. Ebben az esetben ellenkező oldalú gyakorlatokra van szükség, főleg ülő és fekvő helyzetben. A zene halk, nyugtató ritmusú legyen (pl. havai gitár, tangó-tempo, Mozart-szonáták scherzói).

Egy másik textilgyárban azt tapasztaltuk, hogy a munkásnők a *varrodában* nincsenek megfelelő munkaszékekkel ellátva. Alacsony támlanélküli székeken ülnek és előrehajolva dolgoznak 8 órát naponta. Minden varrodába hátsó támasszal ellátott, célszerű székeket kellene bevezetni, amelynek támlája erős, lapos, rugózó acélpánttal van az ülőkéhez erősítve. A támasz magassága annak a helynek feleljen meg, ahol a gerincoszlop háti domborúlata az ágyéki homorulatba megy át. Ez a támasz arra való, hogy a legjobban igénybe vett izomcsoportokat kímélje, különben itt is vonatkozik a kiegyenlítő tornára az, amit fent említettünk és ami minden egyszerű ülő foglalkozásnál érvényes.

A *szabászati* osztályon találtunk munkásnőket, akik félórai ebédszünettel nyolc óra hosszat dolgoznak állva. Ennél a munkakörnél, mint minden egyéb álló foglalkozásnál igen nagy a lúdtalpveszély. Okvetlenül szükséges tehát a magasszárú cipő (amivel csak néhány munkásnő rendelkezett), a tornában pedig nagy súlyt kell vetni a lúdtalp elleni gyakorlatokra; ezekről fontiekből már szövegtünk. Alkalmazni kell továbbá sok fekvő-, függő-, bordásfalgyakorlatot és az összes ülőgyakorlatokat; az állásban (különösen terpeszállásban) történő gyakorlatokat azonban korlátozni kell. A tornazene igen vidám, szórakoztató legyen, mert a munkahely csendes, zajmentes.

A *vasalóosztályon* kivétel nélkül lapos papucsban, állva dolgoztak a nők. A munka igen nehéz, a vasalósúlya jelentékeny és a levegő összetétele a gázvasaló folytán egészségtelen. A jobb váll állandó emelése ferde tartásba hozza az egész gerincoszlopot, a vasaló félretévésénél csak pillanatokra pihen. Csendben dolgoznak. Itt magas, mozgó székeket lehetne alkalmazni (a bászékekhez hasonlókat); sürgősen megoldandó a cipőkérdés. A tornára ugyanaz vonatkozik, mint minden álló foglalkozásra azzal, hogy ahol a gerincoszlop elferdülése kifejezett, ott az egyoldalú gyakorlatokat kell hangsúlyozni. A csendes munkahelyre való tekintettel tornazene úgy, mint fenn.

A *szövődében* egy lány két gépet szolgál ki. Állnak, nagy zajban dolgoznak; a szőtt anyagok színei ritmikusán, elég gyors tempóban változnak. Szemek, fülek egyaránt igénybe vannak véve. A kiegyenlítő tornára és a cipőre ugyanaz vonatkozik, mint minden álló foglalkozásnál, csak a tornazene kell, hogy halk és nyugtató hatású legyen. Ugyanez vonatkozik a *motolláknál* dol-

gozókra. Ezek sötét helyen dolgoznak s így nagyon előnyös volna minél többet a szabadban tornáztatni őket. Aránylag a legelőnyösebb munkaviszonyokat az *adjuosztályban* találtuk. Itt osztályozzák a már kész árut, csomagolnak és megadják az utolsó, apró simításokat. Jó levegőben, csendben dolgoznak, a munkahelyiség világos; csinos, színes tárgyakkal foglalkoznak, főként ülnek és járnak. Itt feladatunk csak az, hogy nyolc órán át zárt helyiségben való tartózkodás ártalmait úgy ellensúlyozzuk, hogy a munkásnő pihenőidejét lehetőleg a szabadban töltsse. Az ilyen munka nem igényel mást, mint normális női tornát és sportot.

*

Befejezésül néhány általános orvosi megjegyzést, ami a női testnevelésre és sportra általában érvényes. E ponton csak a nőgyógyászati tekintélyek véleménye lehet irányadó, hiszen végeredményben a fiatal munkásnők jövődöbéli anyaságáról van szó, ami a nemzetfenntartás szempontjából elsőrendű jelentőségű. Itt az álláspont az, hogy nagyon óvatosan és egyénileg kell eljárni. A menses idején csak az a lány tornázhat, akinél semmiféle zavar nincs, a vérzés intenzitása közepes és akinél a folyamat nem tart 3-4 napnál tovább; szóval az, akinél a normálisnak nevezhető menses típusával találkozunk. Szigorúan tilos a torna bármiféle fájdalommal járó mensesnél; itt a torna nagyon sokat segíthet, de a vérzés idején tilos. Vannak olyan formák, ahol maga a menstruáció simán folyik le, de előtte néhány nappal jelentkeznek panaszok, mint fejfájás, alhasgörcsök stb. Erre csak azt mondhatjuk, nem szabad erőltetni a tornát, amikor a közérzet nincs egyensúlyban. A torna feladata sok esetben nőgyógyászati szempontból gyógyító hatású: így teszem a fiatal munkásnőknél, akiknél elhízással járó belsőelválasztásos zavarok állanak fenn és az ülő életmód is hozzájárul a testsúly emelkedéséhez. De nem akarjuk itt felsorolni mindazt, ami a nőgyógyászati tankönyvekben amúgyis feltalálható. Csak néhány példa segítségével igyekeztünk rámutatni arra, ami feladatunk helyes megértéséhez szükséges.

A sportra vonatkozóan általánosságban csak azt ismételjük, hogy igyekezni kell ezt a problémát úgy irányítani, ahogy egészségi szempontból az legelőnyösebb. Az állásban dolgozókat arra kell rábeszélni, hogy sokat ússzanak, evezzenek. Az ülő helyzetben dolgozóknak labdát (kosárlabda, kézilabda), síelést, korcsolyázást ajánlunk, sok úszást és kevés evezést, futást, ugrást.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a modern munkavédelem és munkaegészségtan feladata nemcsak egészséges munkakörnyezetet és körülményeket biztosítani, hanem azokat az ártalmakat is kiküszöbölni, amelyeket maga az izom és idegmunka idéz elő. Ez a kiegyenlítő, ortopéd s általános orvosi szempontokat méltányoló torna a sport legnemesebb feladata. A *kiegyenlítő torna* éppen úgy nem hiányozhat a munkahigiéne köréből, mint a jó levegő, a helyes táplálkozás és az észszerű pihenés!

Dr. Orosz Dezsőné

NÉPI MUNKA

A MAGYAR FALUSI ASSZONY ÉRDEKÉBEN

Előre kell bocsátanom, hogy amikor a falusi asszonyról beszélek, mindig a magyar parasztasszonyra és leányra gondolok.

Aki a falu életét és lényegét a falusi emberen keresztül, közvetlen tapasztalatból ismeri, az tudja, miként lehet ott segíteni és valóban építő munkát végezni. Így azt is látja, mennyi mindent kínáltak a falunak, ami

annak nem kellett, sőt részben valósággal veszélyt jelentett. Falusi munkaéveimben megfigyeltem, hogy a falusi ember nem harcol mindig az ellen, amit visszautasít és nem fogad el, hanem hallgatással és semmibevétellel félreérthetetlenül és könyörtelenül elválasztja a használható és lényegeset a szükségtelentől és lényegtelenről.

A falusi munka első alaptétele legyen: *a munka és a segítség mindig a valóságos szükséglet kielégítésére irányuljon*. Csak az ilyen teljesítmény lehet sikeres és tartós. A munka külső megindítása után annak belső tartalmát is meg kell adni. Ez nehéz feladat azok számára, akik csak a külső felépítést értették. A belső felépítés olyan embert kíván, a feladatokban benne él, aki maga ismeri a hiányokat és így gyakorlati útmutatást tud adni.

A falusi munka második alaptétele és amikor falusi nőkről van szó, nyugodtan mondhatom a legfontosabb tétel, – hogy az, aki a falusi nép között eredményes munkát akar végezni, nagy adag *szeretetet* vigyen magával. Feltételként írnam elő, csak az vállaljon ilyen munkát, akinek a lelkében a falusi nép iránt feltétlen és nagy szeretet él. Ha ez hiányzik, akkor legyen az illető bármilyen jóakarattal eltelve vagy tudományosan felkészült, a falu népe között nem tud eredményes munkát végezni.

A gyakorlati életből vett néhány esettel kívánom igazolni a szeretet nagy tényezőjét a népi munka eredményeiben.

Mint a Magyar Szövetkezeti Asszonyliga főtákará járom a falut és közvetlen érintkezem különösen az asszonyokkal és leányokkal. Foglalkozom nemcsak hivatásomnál fogva, de őszinte szeretetből a magyar falusi asszony életkörülményeivel s keresem és kutatom a lehetőségeket, amelyek keretén belül életüket könnyebbé, szebbé, hasznosabbá tudjuk tenni. Munkám első eredményének azt a végtelen nagy ragaszkodást könyvelem el, amit magyar asszonytestvéreim irántam éreznek s aminek nem egyszer élénk tanújelét adták. Bizonyíték ez arra, hogy jó úton járok, megtaláltam az utat a magyar asszony lelkéhez s így könnyebb velük nehezebb újításokat is elfogadtatnom.

Utam egy kis faluba vitt, amely falu hegyek között egy völgyben fekszik s az egész egy hosszú utcából áll. A vidék gyönyörű, a két házsor között a hegyekből patak csörgedezik. Megérkezésemtől itt is, mint mindenütt informáltattam magam a helyi viszonyokról, de információim nélkül is azt tapasztaltam, hogy a községben valami nincs rendben. A házak udvarai rendetlenek voltak, a patak tiszta vizét különféle rongyok, használt edények s elhullott állatok piszkították. Az utca hulladéktól volt szennyes. Értesültem, hogy a férfiak igen kedvelik a bort s ezért a helybeli korcsmák szokatlanul nagy forgalmat bonyolítanak le. Kértek, hogy én mint idegen a gyűlésen ezt is tegyem szóvá. A gyűlés a falu egyetlen nagy termében volt, ahol az egész kis filu apraja-nagyja megjelent. Amikor hivatalos beszédemet elmondottam, kezdtem arról szólni, mennyire örülök, hogy ilyen szépen együtt vannak és látom, milyen csinosak, rendesek az asszonyok és helyesek, bájosak a gyermekek. Beszéltem arról, mennyire meglepett a falu szép fekvése megérkezésemtől, de ugyanakkor – bár elnézésüket kértem, hogy ezt szóvá merem tenni és hangsúlyoztam, hogy amikor én, mint magyar nő a magyar-asszonyhoz beszélek, el kell hinniök, hogy minden szavamat a szeretet diktálja – rámutattam arra, hogy ebben a szép környezetben, mennyire visszatetsző a falu tisztatlansága. Megemlítettem azt is, hogy hivatászerűen érdeklődtem a helybeli üzletek forgalmáról és megdöbbenve tapasztaltam, hogy a falu lélekszámahoz arányítva a korcsmák forgalma aránytalanul nagy. Biztosra vettem, hogy a férfiak keresetük legnagyobb részét a

korcsmákban költik el és ez teszi az asszonyokat fáradttá és fásulttá otthonuknak és környékének szépítése és tisztántartása iránt. Mély hallgatás fogadta szavaimat. Magam is megdöbbenem kissé a merész leckézetésért és örültem, hogy a gyűlést egy bájos jelenet zárhatta be, amikor egy falusi kis leány köszöntőverset szavalt. Hogy mennyire nem kellett félnem szavaim hatásától, bizonyította az eredmény. Gyűlés után a közönség szétoszlott és én a vezetőséggel még körülbelül félórás megbeszélést tartottam és csak ezután mentem a falu végén levő szállásomra. Ahogy a falun végigmentem, meglepetve láttam, hogy a házak előtt felsepérték és felocsolták az utcát, a nagyobb gyermekek a patakba kihalászták a hulladékokat és házigazdám alkalmazottja is sietve ment haza, hogy mire én hazaérek, az utca nálunk is el legyen seperve és fel legyen locsolva. Házigazdám, aki egyébként a falu igen érdemes és nagyon sokat dolgozó tanítója volt, otthon csodálkozva kérdezte tőlem, mit csináltam az emberekkel, hogy ilyen fogékonyak lettek a jó iránt. Válaszom nem lehetett más, mint az, hogy amikor beszédemben hangsúlyoztam, hogy szeretet irányítja minden szavamat, ez tökéletesen igaz, és ezt érezte meg a falu népe. Később a falubeli férfiakkal jöttem össze, akik találva érezték magukat a korcsma nagy forgalmának felemlítésével és mentegetődztek, hogy sajnos a faluban nincs templom s így addig, amíg az asszony főz, takarít, kenyeret süt, a gyermekekkel bajlódik, szombat délután s vasárnap csak a korcsmába tudnak menni. Hála Istennek, mondták, rövidesen lesz templomunk és akkor minden meg fog változni. Mennyire fontos, hogy minden faluban, még a legkisebben is templom legyen! Hatással van ez a falu társadalmi életére, de gazdasági helyzetére is, amint ez a példa is mutatja.

Egy másik községben annyira ragaszkodnak az asszonyok hozzám, hogy a környéken bármerre járok, ha értesülnek, eljönnek és résztvesznek a gyűlésen. Egy ilyen alkalommal a község lelképásztora is az asszonyokkal jött és felszólalt a gyűlésen. Nyilvánosan kérdést intézett ő, aki már megőszült a községben, mit *tettem* az asszonyokkal, hogy ennyire ragaszkodnak hozzám és rajonganak az ügyért, amit képviselek. A feleletem újra csak az volt: őszinte szeretetet adok és a szeretet diktálja minden szavamat.

Ugyancsak egy falusi kiszállásom alkalmával történt, hogy a gyűlésre az asszonyok a környékbeli tanyákról 6-8 kilométerről jöttek be s a gyűlés után kijelentették, bármilyen fárasztó is az út, ha jövök és ilyen szépen szölok hozzájuk, mindig eljönnek s meghallgatják tanácsaimat. Megtudták, hogy másnap csak délután utazom és hogy délelőtt a szövetkezetet nézem meg. Ragaszkodásuknak valami egészen csodálatos módon adtak kifejezést: mire a szövetkezetbe mentem, kosarakban, tálakban, szakajtókban állt a szebbnél szebb gyümölcs, amit előző nap megismert asszonyaim 6-8 kilométerről kora reggel hoztak be és meg sem várták, hogy köszönetet mondjak. Természetes, hogy meghatva álltam a ragaszkodás és a munka megbecsülésének ilyen egyszerű, de igazán nagyszerű megnyilvánulása előtt.

Ezeket a példákat azért hoztam fel, hogy rámutassak arra, mennyire fontos a *falugondozó* munkában a *szeretet*, mert csak így tudunk a falusi népben hasonló érzéseket támasztani és nyugodtan állíthatom, csak így tudjuk kitűzött célunkat keresztülvinni.

A Magyar Szövetkezeti Asszonyliga célul tűzte ki a falusi nők társadalmi és gazdasági jelentőségének megvilágítását. Legelső feladat magát a falusi asszonyt öntudatra ébresztetni, hogy bár éljen a legelhagyottabb tanyán, vagy a legkisebb faluban, a legszerényebb körülmények között, társadalmilag és gazdaságilag jelentős

tényezője a magyar nemzetnek. Azzal, hogy kis családjának igazi meleg otthont ad és gyermekeit az Isten és a Haza szeretetére és embertársainak megbecsülésére, a munka szeretetére, egészséges és öntudatos magyar emberré neveli, a társadalomnak igen jelentős tényezőjévé válik. Az elvitathatatlan, hogy a család jóléte az egész nemzet jólétének alapja.

A falusi asszony, aki egyúttal majdnem minden esetben termelő is, az ország gazdasági szempontjából nagyfontosságú. De ha csak azokról az asszonyokról beszélünk, akik nem termelnek, hanem csak fogyasztanak, de miután családjuk és háztartásuk teljes szükségletét ők szerzik be, tehát a pénz az ő kezükön keresztül kerül vissza a gazdasági vérkeringésbe, akkor is meg kell állapítanunk, hogy a nők gazdasági jelentősége rendkívül nagy.

Igen egyszerű példával lehet rámutatni a termelő kisgazdaasszony gazdasági jelentőségére akkor, ha arra hivatkozunk, hogy az ország gazdasági életében milyen jelentékeny szerepe van annak, hogy a gazdaasszony gazdaságában milyen baromfit tenyészt, milyen a tojáshozama. Milliókat jelent végeredményben a falusi kisgazdaságok helyes vezetése és ezt tudnia kell a falusi asszonynak és joggal lehet mindenkor büszke erre.

Munkánk kezdetén vagyunk, azonban amikor öntudatra, társadalmi és gazdasági jelentőségére ébresztjük a falusi asszonyt, nyugodtan állíthatjuk, nem az ő hibája, ha a változott időkből nem mindig tudja megállni a helyét és éppen ezért mellé kell állni, útmutatást és irányt adni munkájának helyes elvégzésére. Itt jönnek figyelembe a különféle gyakorlati tanfolyamok, előadások, egyszerű nyelven, röviden megírt tanácsok stb. Ennek a gyakorlati nevelésnek eredménye az, hogy az öntudatra ébredt magyar falusi asszony társadalmi és gazdasági hivatását tökéletesen be is tölthesse.

A Magyar Szövetkezeti Asszonyliga nevelő munkáját nagyban megkönnyíti, hogy szövetkezeti érzelmű emberekkel dolgozik, akik az összetartás és az egymáson való segítség hasznosságát a gyakorlatban már ismerik.

Befejezésül újra csak azt tudom hangoztatni, hogy azok, akik a mi drága magyar falusi asszonyaink közé kimennek, tarsolyukban a tudás mellett sok-sok szeretetet is vigyenek magukkal. Akkor munkájuk eredményes lesz s nem fognak csalódottan, azzal az érzéssel visszatérni, hogy munkájuk kárba veszett.

Illés Mária

S Z O C I Á L I S T U D Ó S Í T Ó

Áz Országos Stefánia Szövetség első negyedszázada

A Szövetség 1940 évi rendes közgyűlésének keretében ünnepelte meg fennállásának negyedszázados jubileumát. Ugrón Gábor elnök megnyitó beszédében hódolattal emlékezett meg a Kormányzó Ur őfőméltósága húszéves országlásáról, majd az elhalt munkatársak emlékét méltatta.

A Szövetség működésének 25 éve alatt kifejtett nagyterjedelmű szociális építő munkát úgy lehetne kellőképpen bemutatni, ha vissza lehetne adni mindazt, mint egy végeleáthatatlan filmről lepergetve, ami áldásos hatást tett ez az intézmény az egyes anyákon és csecsemőkön keresztül a széles néprétegek körében az anyaság szent érzésének felemelése és a magyar élet mentése érdekében. A Szövetség 1915-ben Stefánia királyi hercegnő védnökségével és Apponyi Albert gróf elnöklete alatt alakult meg és azonnal hozzájárult a magyar anya- és csecsemővédelmi szervezet alapjainak lerakásához. A Szövetség fejlődése 1917-ben kapott nagy lendületet, amikor Ugrón Gábor belügyminisztersége alatt a m. kir. kormány az anya- és csecsemővédelmet rendeletileg állami feladattá nyilvánította s annak irányítását és lebonyolítását átruházott állami hatáskörben a Szövetségre bízta. A szép eredménytel megindult építőmunkát derékba törte az 1918 évi nemzeti katasztrófa, amely az ország területének kétharmadával a már felállított intézmények legnagyobb részét is elcsatolta úgy, hogy a szervezet felépítését tulajdonképpen előről kellett kezdeni. A munka újraindítása 1921-ben részben a hollandi misszionár, részben az Amerikai Vöröskereszt magyarországi megbízottjának, Pedlow kapitányának erkölcsi és anyagi segítségével indult meg. Ettől kezdve a Szövetség fejlődése töretlen vonalban ívelt felfelé és nemcsak az országos szervezet már lerakott alapjait sikerült időálló módon megszilárdítani, hanem maga a szervezet is évről évre terebélyesebb lett. Ma, a Szövetség negyedszázados jubileumának évében az ország területén 326 fiókszövetség, 333 védőintézet, 150 tejkonyha, 14 anyaotthon, 61 bölcsőde és napközi

otthon, 26 szülőotthon és 4 csecsemőotthon működik, 610 orvossal és 763 védőnővel. Ez a hatalmas szervezet 744 városban és községben működik és több mint 5 millió lakosra terjeszti ki áldásos munkáját. A szervezet működésének eredményességét bizonyítja, hogy a megalakuláskor még 20% körül mozgó csecsemőhalandóságot 12,6%-ra sikerült leszorítani, ami középeurópai viszonylatban is kedvező eredmény. A védőintézetek védenői között a csecsemőhalalozási arányszám 7,8%-ra csökkent. A Szövetség ezen egészségvédelmi irányú munkája mellett nem kisebb jelentőségű szociális és *családvédelmi* munkássága sem. A védőintézetek közel 4 millió esetben nyújtottak védenőiknek segélyeket, a védőnők mintegy 1,800.000 családlátogatást végeztek, a tejkonyhák pedig 1,825.000 napi adag tej készítményt osztottak ki védenőik között. A Szövetség 1937-ben megkezdte az egyes vidéki fiókszövetségek mellett jog- és családvédő irodák létesítését. Ezeknek az irodáknak száma az azóta eltelt rövid idő alatt 297-re emelkedett és működésük eredményességére jellemző, hogy már is mintegy 5000 vadházasságot alakítottak át törvényes házassággá, 3630 házasságon kívüli gyermeket törvényesítették a szülők utólagos házasságkötése útján, a természetes apákkal több mint 2000 házasságon kívüli gyermeket fogadtattak örökbe és a tartásdíj biztosítása végett több mint 4000 pert tettek folyamatba a gyermekeikről nem gondoskodó természetes apák ellen.

Hepp-Baján Ernő miniszteri tanácsos, a Szövetség miniszteri biztosa tolmácsolta a közgyűlésnek a m. kir. belügyminiszter üdvözlését és nevében köszönetet mondott Ugrón Gábor elnöknek és Keller Lajos országos ügyvezető igazgatónak, akik a magyar anya- és csecsemővédelem országos szervezetét fáradhatatlan és példaadó munkájukkal felépítették. Görög Jenő belügyminiszteri számvevőszéki igazgató, a Szövetség számvizsgáló miniszteri biztosa, az 1939 évi zárszámadással kapcsolatosan különös elismeréssel emlékezett meg a Szövetség takarékos, reális és belterjes gazdálkodásáról. Keller Lajos, a Szövetségnek kiváló szervezőképességű és töretlen energiájú

igazgatója az 1941 évi munkaterv ismertetése terén bejelentette, hogy a Szövetség a védelmi munka korhatárát Budapest Székesfőváros területén az eddigi 3 évről a gyermek 6 éves – szóval iskolaköteles – koráig kiterjeszti.

E jubileumra megállapíthatjuk, hogy a nemzet széles rétegei ismerik a Szövetség áldásos munkáját, s mert ismerik – szeretetükbe is zárták ezt az igazi népi intézményt.

A Magyar Szövetkezeti Asszonyliga

A Szociális Szemle jelen számának Szociális Figyelő rovatában a magyar falusi asszony érdekében végzett népi munka kérdésével foglalkozunk. Ezzel kapcsolatosan itt tudósítást közlünk a Magyar Szövetkezeti Asszonyliga szervezkedésének céljáról. A Hangya Központ feladatául tüzte ki, hogy a szövetkezés szép, igazságos és hasznos gondolatát a magyar nőekkel megismerteti és megszeretteti. Ebből a célból hívta életre a Hangya Központban a Magyar Szövetkezeti Asszonyligát. A Magyar Szövetkezeti Asszonyliga a szövetkezeti népmozgalom központi szerve és irányítója. A szövetkezeti népmozgalom háziasszonyi szervezkedés. *Célja:* megjelölni az utat, megkeresni a korszerű eszközöket a háziasszonyi hivatás tökéletes betöltéséhez. Segíti a család jövedelmével gazdálkodó háziasszonyt, hogy munkáját elsősorban családja javára végezhesse. A Magyar Szövetkezeti Asszonyliga célkitűzésének megvalósításához szükséges, hogy minden Hangya szövetkezet mellett működjék a Szövetkezeti Asszonycsoport. Eddig vidéken 300 asszonycsoport működik. Az asszonycsoportok célja: 1. a szövetkezeti gondolatot minden rendelkezésre álló eszközzel, főleg előadásokkal terjeszteni. 2. A háziasszonyi hivatás betöltését megkönnyíteni: a) a háztartás vezetése körében: szabó-varró-, főzőtanfolyamokat rendeznek, ételleírásokkal a célszerű népelelmezést szolgálja; b) a kisgazdaság irányítása körében: időszerű szakelőadásokkal (baromfinevelés, tojástermelés, kertgazdaság stb.) növelik a kisgazdaság jövedelmét. 3. Az asszonycsoportok háziipari munkásságát megszervezik és értékesítését előmozdítják. 4. Szociális feladatuk betöltése körében: intézik a karácsonyi gyermekfelruházt, szegény családok megsegítését, nyári gyermekotthonok létesítését stb. 5. Segítőszerve a hivatalos intézményeknek: népművelési bizottságoknak, Zöld Kereszteknek, belügyi szociális megbízottaknak. Tagjai érdekeit szolgálja a Rákosszentmihályon négy holdas park közepén létesített Szövetkezeti Gazdaasszonyképző Otthon. Az Otthonba csak falusi kisgazdaleányokat és asszonyokat vesz fel. Feladatuknak és céljuknak megfelelően, a falusi viszonyokhoz mérten, de a fejlődő nemzeti és gazdasági élethez alkalmazkodva tanítják a résztvevőket a jobb magyar otthon megteremtésére. Életüket könnyebbé, munkájukat hasznosabbá kívánják tenni. A tanulmányi idő 8 hét.

Olasz ipari munkások Németországban

Az olasz ipari munkások konfederációja, valamint a német munkaügyi minisztérium és a német munkafront között kötött szerződés értelmében 20.000 olasz ipari munkás nyert legújabb elhelyezkedést a német gazdasági életben. Az olasz munkásokat szállító 30 különvonat első szerelvénye augusztus 7-én hajnalban haladt át a Brenneren, ahol a munkások hivatalos fogadtatásban részesültek. A német munkahelyeken az olasz munkások a német munkásokkal egyenlő fizetési és szociális gondozási feltételek mellett nyernek elhelyezést. Elelmezésükről a lehetőséghez képest olasz konyhaszemélyzettel maga az olasz ipari munkások országos szövetsége gondoskodik.

A katonai szolgálatra behívott ipari munkások helyzete Olaszországban

Az ipari munkaadók és munkások konfederációi 1940 május i-től kezdődő érvénnyel új kollektív szerződésben szabályozták a katonai szolgálatra behívott ipari munkások jogi helyzetét. Az új szerződés értelmében a hadba-

hívott ipari munkások katonai szolgálatuk megkezdésekor 14 napi munkabérnek megfelelő összeg kifizetésére tarthatnak igényt. Az összeg megállapításának alapja, ha a munkabér kifizetése hetenként történik, az utolsó két heti fizetés átlagos napi értéke, ha pedig havi fizetést kap a munkás, az utolsó havi fizetés napi átlaga. Abban az esetben, ha a katonai szolgálat 14 napnál rövidebb ideig tart, csupán a katonai szolgálatban töltött napok után járó összeget fizetik ki. A katonai szolgálat az üzemi munka szempontjából meghatározatlan időre szóló szabadságnak számít; a munkaadók minden körülmények között kötelesek behívott munkásaik munkahelyeit fenntartani. A 14 napi munkabér elnyerésére jogosultak a próbaidőre alkalmazott munkások és a rendes munkahelyükön megfelelő ok (betegség, szabadság, baleset, munkabeszüntetés stb.) miatt nem foglalkoztatott munkások, sőt a munkanélküliek is. Ez utóbbiak igényjogosultságának elismerése azonban feltételekhez kötött: legalább egy éve ipari munkával kell foglalkozniuk és munkanélküliségük 90 napnál hosszabb idő óta nem tarthat. A megállapított díjösszeget a Szociális Biztosítás Országos Fasiszta Intézete mellett működő „hadbáhívott ipari munkások pénztára” folyósítja. Az új pénztár bevételeit a munkaadók terhére a munkások fizetési után arányosan megállapított járulékok szolgáltatják. A kifizetések a munkás, családtagja vagy megbízottja kezéhez közvetlenül az üzemek részéről történnek a „hadbáhívott ipari munkások pénztára” terhére.

Kollektív szerződések és döntőbírói határozatok Bulgáriában

A munkaügyi és biztosításügyi igazgatóság jelentése beszámol az 1936 évi szept. 22 (a kollektív szerződések törvényének megjelenése) és 1939 szept. 1 között kötött kollektív egyezményekről. Az országos, helyi és üzemi érvényű kollektív szerződések összes száma a jelzett időben 78; 56 a nagyipar, 13 a kisipar és 9 a kereskedelem köréből. Az érdekelt munkások összes száma 110.020; közülük 86.500 nagyipari munkás, 15.520 kézműves és 8000 a kereskedelem körében foglalkoztatott. Az országos, helyi és üzemi érvényű döntőbírói határozatok száma 90; 19 a nagyipar (16.800 érdekelt munkás), 55 a kisipar (66.200) és 16 a kereskedelem (88.500) köréből. A döntőbírói határozatokban érdekelt munkások összes száma 171.500. Az országos érvényű kollektív szerződések és döntőbírói határozatok száma mindössze 21, de 217.500 személyt érint, a szerződésekben és határozatokban érintettek 77%-át. A 135 helyi érvényű szerződés és döntőbírói határozat 58.500 munkásra vonatkozik, míg a mindössze 12 üzemi szerződés hatálya 6.520 munkást érint. A kollektív egyezmények rendszerének bevezetése a nagyiparban 5.15%-os, a kézműiparban és a kereskedelemben 5.20%-os béremelkedést eredményezett.

Testületi titkárok tanfolyamai Romániában

A Monitorul Oficial f. é. márc. 15-i 64. számában közzölt rendelet értelmében a román munkaügyi minisztérium Bukarestben a hivatási testületek titkárai számára tanfolyamokat rendszeresít. A külön erre a célra felállított iskola 30 napos tanfolyamain egyszerre legfeljebb 30 hallgató vehet részt. A tanfolyamok anyaga: munkajog, alkotmányjog és közigazgatási jog. Minden a fővárosban székelő munkás-, vagy tisztviselői hivatási testület 5 harminc évesnél idősebb tagját bízza meg a tanfolyamon való részvétellel. A tanfolyamra a hallgatókat a munkaügyi minisztérium munkaügyi főigazgatósága veszi fel. Az első ilyen tanfolyam 1940 ápr. hó i-én kezdődött.

A katonai szolgálatra behívottak munkabérpótléka Svájcban

A Szövetségi Tanács 1939 dec. 20-i rendeletével 1940 jan. i-től kezdődően a háború tartamára átfogó módon szabályozta a behívottak munkabérpótlékának kérését.

Juttatások. Munkabérpótlékra joguk van a közjogi vagy magánjogi kötöttséggel szolgálatban állóknak és

ezenkívül mindazoknak a munkásoknak, vagy a katonai szolgálatba lépés idején munkanélkülieknek, akik az utolsó 12 hónapban – nem számítva a katonai szolgálatot – legalább 150 napon át munkát teljesítettek. A családos igényjogosultak munkabérpótlék fejében családi segélyt és gyermekek utáni segélyt kapnak. A családi segély összege falun 2.90 svájci frank, nagyobb községben 3.35 fr. és városban 3.75 fr. Ha a munkadíj napi értéke a 10 frankot meghaladja, minden 80 centimé után a családi segély összege 15 centime-mai emelkedik. Az első gyermek utáni segély összege 1.20, 1.45 és 1.80 fr., a második és a többi gyermekek utáni segélyé r-, 1.20 és 1.50 fr. falun, nagyobb községben és városban. Nem jár segély a 15-18 év közötti gyermek után, ha maga is keres és általában a 18 éven felüli gyermekek után. A kétféle (családi és gyermekek utáni) segély összege az elvesztett munkabérmegfelelő 90%-át érheti el, ha a munkabér összege a napi 6 frankot meg nem haladta. Az elérhető legnagyobb segélyösszeg napi 12 fr. Akiknek családi vagy gyermekek utáni segély nem jár, napi 50 centimé összegű segélyben részesülnek. A segélyt általában a munkaadó a munkabérfizetés szokott idejében fizeti ki a munkásnak vagy valamelyik családtagjának. *Fedezet.* A segélyek fedezetét a munkaadók és munkások hozzájárulása, felerészben az adóbevételekből elvont összegek szolgáltatják. A munkaadók és munkások hozzájárulását a munkaadók fizetik ki a foglalkoztatott tisztviselők és munkások összes fizetésének 4%-a értékében; 2%-ot a maguk, 2%-ot alkalmazottaik nevében. Ezeket a hozzájárulásokat arányosan mindaddig tartoznak fizetni, amíg összegük el nem éri a segély fejében teljesített összes kifizetések fele összegét.

A németalföldi és belgiumi szociális biztosítás.

Hollandia és Belgium szociális biztosítási viszonyainak vizsgálatánál, éppen úgy mint más államok azonos viszonyainak összehasonlítása esetében azt látjuk, hogy a rokon problémák hasonló megoldásokat váltanak ki. Mindkét állam az önkéntes biztosítás elvét fogadta el a munkanélküliség és betegség eseteire. Ezen épült fel még Belgiumban a betegség elleni biztosítással kapcsolatos rokkantsági biztosítás. A szociális biztosítás bevezetése előtt mindkét országban a viszonyosság alapján álló egyesületek működtek; ezek többek között betegségi biztosítással is foglalkoztak. A törvényhozás meghagyta ezeket az önkéntes egyesületeket, amelyek azonban bizonyos reformjavaslatok szükségét váltották ki. Mind Hollandiában, mind pedig Belgiumban törvényjavaslat készült a kötelező biztosítás tárgya legyen. A szociális biztosítás többi ágazatai, azaz Hollandiában a betegség esetére szóló pénzbeli segélyek, öregségi és rokkantsági biztosítás, Belgiumban az öregségi biztosítás, továbbá mindkét országban az üzemi balesetek és foglalkozási betegség elleni biztosítás, mind a kötelező biztosítás körébe tartoznak. A magánalkalmazottak biztosítása Hollandiában egyáltalán nincs államilag szabályozva, Belgiumban pedig csak az öregségi biztosítás tekintetében van államilag szabályozva.

A rokkantsági biztosítás kötelező rendszerének életbelépéséig az öregségi biztosítás támogatja a magánalkalmazottakat rokkantság esetében is. A különböző szociális biztosítási kategóriák felsorolását a tengerészek biztosításával fejezhetjük be. E tekintetben a belga tengerészekről kötelező betegségi, rokkantsági, öregségi és halálesetre szóló biztosítás gondoskodik, míg Hollandiában csak a tengerészek balesetbiztosítása van speciálisan szabályozva. Ha még ezekhez vesszük a belga és holland bányamunkások kötelező rokkantsági, öregségi és halálesetre szóló biztosítását, úgy látjuk, hogy a fejlődés a kötelező biztosítás általánosulásához vezet.

A biztosítási díjak előteremtésének vegyes rendszere a következőkben foglalható össze: mindkét ország öregségi, rokkantsági és munkanélküliség elleni biztosításának díjai a munkaadó és a munkás, illetve magánalkal-

mazott paritásos alapon megállapított hozzájárulásaiból* folynak be. Egy 1938. évi törvény ezenfelül kötelező hozzájárulást ró ki a németalföldi üzemek munkaadóira, amellyel ezek a munkanélküliség elleni biztosítás díjait egészítik ki. A munkaadó által fizetett foglalkozási balesetek és betegségek elleni biztosítás díjait az állami, megyei és községi hozzájárulások egészítik ki. Ez a hozzájárulási rendszer „Gent”-i rendszer neve alatt ismeretes. A munkanélküliség elleni biztosítás díjaihoz mindkét állam hozzájárulást fizet, továbbá hozzájárulással dotálja az állam Belgiumban a betegsegélyező pénztárakat és öregségi biztosító intézeteket, Hollandiában az öregségi és rokkantsági biztosító intézeteket.

A szociális biztosítás egész rendszere a biztosító-pénztárak sokfélesége ellenére egységes keretet nyert Hollandiában az országos biztosító bank és a munkatanácsokról szóló alaptörvény által. Ennek a törvénynek értelmében egy országos biztosítóbankszervezet létesül. Minden alsóbb közigazgatási hatóság mellett paritásos alapon munkatanácsot állítanak fel. Az említett bank és a munkatanácsok feladata a baleset-, rokkantsági, betegségi és öregségi biztosításról vidékenként gondoskodni. A munkatanácsok mellett betegsegélyező pénztárak működnek. A szociális, minisztérium keretébe tartozik az országos munkaközvetítés hivatalának és a munkanélküliség elleni biztosítás legfőbb igazgatásának ellátása. A szociális biztosítás hivatalos és nyilvános szervezete mellett, úgy amint az a munkatanácsok közbenjöttével kialakul, működnek magánbetegsegélyező pénztárak is. A kötelező betegsegélyező pénztárak egy részét az ipari egyesületek létesítik. Ezek az egyesületek ipari munkás és munkaadó tagokból állnak. A privát betegsegélyező pénztárakat az orvosok egyesületeinek betegségi pénztárai állítják fel. A munkanélküliség elleni biztosításról szóló törvényjavaslat tervbeveszi az egyes iparágakban létesítendő paritásos ipartanács által újabb segélyező pénztárak felállítását. Ugyanakkor a munkatanácsok is tervezik újabb munkanélküliségi segélyező pénztárak felállítását. A fejlődés világosan cda-irányul, hogy a szociális biztosítás gyakorlati keresztülvitele és igazgatása az érdekelt paritásos alapon alakult szervezeteinek kezébe tétessék le a létesítendő nyilvános pénztárak mellett. Balesetbiztosítás esetében a vállalkozók biztosíthatják magukat magánbiztosító vállalatoknál. A köz- és magánintézmények kevert képe megfelel Hollandia gazdaság- és társadalompolitikai felfogásának.

Belgiumban hasonló képet látunk azzal a különbséggel, hogy itt a központi irányítás szervezete mellett a szociális biztosítás különböző ágaiban a helyi szervezetek is erős tevékenységet fejtenek ki. A betegség elleni biztosítás terén – amely a rokkantsági biztosítást is felöleli – csak a viszonyosság alapján álló egyesületek vannak. A munkanélküliség elleni biztosítás terén bányapénztárakat találunk, ezek mellett munkaközvetítő hivatalok működnek. Ezek fölött állott a munkaközvetítés országos hivatala, ennek hatáskörét jelenleg a Minisztérium látja el.

Baleseti viszontbiztosítást magánbiztosító intézetek köthetnek. Ez utóbbiak mellett egy garancia-alap létesült. A magánalkalmazottak öregségi biztosítása terén a magánalkalmazottak országos nyugdíjpénztárán és az általános takaré- és nyugdíjpénztárakon kívül működnek még magánbiztosító pénztárak is. A szociális biztosítás többi ágazatait magánintézetek látják el.

A két ország szociális biztosítási rendszerének áttekintéséből szemünkbe tűnik az egyes biztosítási ágazatok speciális fejlődése és a törvényhozónak az egymásbaépítésre és egységesítésre való törekvése. A mai törvényhozási munkálatok feltétlenül a kép sokszínűségének leegyszerűsítésére törekveszenek.

Nemzeti munkaszolgálat Svédországban

Az 1939 november 30-i törvény felhatalmazza a svéd kormányt, hogy válságok idején a fontosabb munká-ágak munkaerőszükségletét a következő eszközök alkalmazásával biztosítsa: a) megtilthatja a hivatalos munkaközvetítés megkerülésével történő munkásfelvételt, b) elrendelheti, hogy meghatározott munkáágak munkaerővel való ellátását az összes egyéb munkásfelvételi igény meg-

előzésével teljesítsék, c) megtilthatja a 70 éven aluli munkásoknak, hogy munkahelyüket külön engedély nélkül elhagyhassák. Ezenkívül a kormány elrendelheti, hogy a 70 éven aluli nyugdíjasok vagy öregségi járadékot élvezők – ha egészségi állapotuk megengedi – a válság idejére ugyanazt a munkát teljesítsék, amelyet a nyugdíjbalépés előtt elláttak. A 16-19 év közötti fiatalok a kormány rendelete alapján a hatóságok által megszabott bármilyen munkára kötelezhetők – feltéve, hogy a végzendő munkára alkalmasak. A fiatalok munkábehívása nemenként és korosztályonként az egész országban egyszerre, vagy egyes vidékekre kiterjedően elrendelhető. De ezen túlmenően 16-19 év között mindenki kötelezhető képességeinek és testi alkalmasságának megfelelő munka elvégzésére. Ennek az általános munkaszolgálati kötelezettségnek alkalmazása a következő sorrend alapján történik: elsősorban hívják be a munkaszolgálatra önként jelentkezetteket; másodsorban jönnek számításba azok, akiknek jövedelme a munkaszolgálatbalépés által nem lesz kisebb, mint azelőtt volt; harmadsorban hívhatók be az összes többiek. A törvény végrehajtása külön szervezet, a tartományi hivatalokkal kiegészített országos munkahivatal feladata. A munkafeltételeket és a munkábehívottak díjazását elvben kollektív szerződések útján, vagy a fennálló helyi szokások alapulvételével kell megállapítani. Ez a rendelkezés a szerződési szabadság elvének lehetőség szerint való fenntartását célozza. A törvény gondoskodik az ellenszegülők megfelelő büntetéséről is. Érvénye 1940 március 31-ig terjed és csupán háború, háborús veszély vagy háború következtében előállott rendkívüli körülmények esetén alkalmazható.

A munkabérek mozgó skálája Norvégiában

1940 jan. 25-én a munkások és munkaadók országos szövetségei általános érvényű megállapodást kötöttek a drágulással kapcsolatos munkabéremelés megállapítása tárgyában. A megegyezés értelmében az 1940-ben lejárt összes kollektív szerződés érvényét egy évvel meghosszabbítják azzal a feltétellel, hogy a rendes munkabért az egyezményben megalapított drágulási pótlékkal növelik. A drágulási pótlék megállapítása a következőképpen történik: a számítás alapja felnőtt munkások esetében 1.72, felnőtt munkások esetében ro8 korona órabér. Az alapórabér az 1939 dec. 15-i létfenntartási indexszámhoz – 171 – viszonyított minden egyes többlet-egység számnak megfelelően drágulási pótlék gyanánt férfiak esetében 1 óre és nők esetében 0*63 óre órabérral növekedik. Ha a létfenntartási indexszám 1940 márc. 15-én és jún. 15-én legalább 5 egységgel növekedik vagy csökken, a kollektív szerződésekben megállapított összes munkabéret minden egyes megnövekedett indexszámszámegységnek megfelelően férfiak esetében 0-75, nők esetében 0-47 óre többletórabérral növelik vagy csökkentik. Ez azt jelenti, hogy a drágulással okozott kárt háromnegyed részben megtérítik. A tanoncokra és ifjú munkásokra külön speciális rendelkezések érvényesek. Ha a létfenntartási indexszám 1940 október 15-ig újabb öt egységgel vagy többlet növekedik, illetve csökken, a szerződő felek bármelyikének jogában áll a munkabéreknek az életviszonyokhoz alkalmazása érdekében tárgyalások megindítását kérni. Ha a tárgyaló felek megegyezni nem tudnak, a szóbanforgó kollektív szerződést bármelyikük egyhónapos határidővel felmondhatja. Ha a megegyezést az 1940 október 15-i létfenntartási indexszám alapulvételével kötötték meg, tárgyalásokat kell indítani új, általános rendezés érdekében. Ha a tárgyalások nem járnak sikerrel, a felek bármelyike a szerződést 1940 április 1-re felmondhatja.

Az érdekképviselési törvénye Spanyolországban

1940 jan. 26-án lépett életbe Spanyolországban az érdekképviselési egységről szóló törvény. Az új érdekképviselési rend alapelve: egység, teljesség, hierarchia. A törvény első paragrafusa értelmében érdekképviselési szerveknek az állam egyedül a Tradicionalista Spanyol

Falanx szindikális szervezeteit és a nemzeti szindikalista harci bizottságokat (I. O. N. S.) ismeri el. Azok a közjogi intézmények és hivatalos jellegű szervezetek azonban, amelyek törvényes alapon gazdasági természetű érdekvédelmet látnak el, munkájukat továbbfolytathatják mindaddig, amíg működésüket törvény vagy rendelet be nem tiltja. A törvény a minisztertanács hatáskörébe utalja a továbbiakban annak meghatározását, hogy a termelés szabályozásának munkáját végző bizottságok mikor adják át helyüket a nemzeti szindikális szerveknek. A törvény kihirdetésének idejétől kezdve a gazdasági vagy osztályérdekeket képviselő, vagy védő összes szervezetek, bármilyen néven szerepeljenek is (szindikátusok, munkás, munkaadó, hivatási stb. szervezetek), a falanx szindikális szervezeteibe olvadnak be. A beolvadás ténye által munkájukat a falanx hatáskörébe esik. Az egyes szervezetek beolvadásának részletes, pontos megállapítását és az ellenőrzés munkáját a szindikátusok országos képvisellete látja el.

Kiegyenlítő pénztárak. A be- és kifizetések szabályos és egyöntetű lebonyolításának biztosítása érdekében kiegyenlítő pénztárakat hívtak életre. Ezek a pénztárak jogi személyek és közjogi intézményeknek számítanak. Ilyen kiegyenlítő pénztárakat szervezhetnek mindenkéltől a munkaadók hivatási szervezetei tagjaik és azok alkalmazottai részére a közgazdasági ügyosztály engedélye alapján. Különös esetekben a közgazdasági ügyosztály kötelezheti is egy-egy hivatási ág munkaadóit kiegyenlítő pénztár alkotására. Hasonlóképpen a kantonok is létesíthetnek kiegyenlítő pénztárakat. Ez utóbbi pénztárakba tartoznak mindazok, akik nem esnek valamelyik hivatási alapon működő kiegyenlítő pénztár illetékességi körébe. A munkaadók havonként kötelesek a kiegyenlítő pénztáraknak előterjesztést tenni a sajátmaguk és munkásaik részéről befizetett hozzájárulások és a kifizetett segélyek összegéről, valamint a netán kapott előlegekről. A kiegyenlítő pénztárak az egyes munkaadóknak előlegeket bocsáthatnak rendelkezésre. A különböző pénztárak bevételei és kiadásai egyensúlybazoatalanak ellátására a pénzügyi igazgatás hatáskörében országos kiegyenlítő alap működik. Minden egyes kiegyenlítő pénztár mellett a munkaadók és munkások hozzájárulásai és a segélyösszegek végleges megállapítása céljából döntőbírói bizottság működik. A bizottság elnökből és egyenlő számú munkaadó- és munkáskiküldöttekből áll. Az esetleg jelentkező elvi ellentétek kiküszöbölése és a központi kiegyenlítő alap ellenőrzése a szövetségközi ellenőrző bizottság feladata.

A mezőgazdasági munkások családi segélye Spanyolországban

A Spanyolországban 1938-ban rendszeresített családi segély intézményét a mezőgazdaságban az 1939 szept. 1-i törvény s ennek 1939 okt. 6-án kelt végrehajtási rendelete léptette életbe. A végrehajtási utasítást egy későbbi, 1940 jan. 17-én kelt rendelet módosította. Családi segélyre jogosultak a törvény értelmében a mezőgazdasági munkások, valamint azok a kiscgazdák, telepesek, feles művelők, akik gazdaságukban cselédet, bérest nem alkalmaznak, tehát túlnyomóan saját erejükkel művelik a földet. Az igényjogosultakat a helyi családi-segélybizottságok helyi névjegyzékbe írják össze.

A segélyek fedezetéül túlnyomórészen a munkaadók hozzájárulása szolgál. A munkaadók részben földjeik kataszteri tiszta jövedelme, részben az általuk kifizetett munkabér alapján tartoznak hozzájárulást fizetni. A családi segélyeket megállapított tarifák alapján a teljesített munkanapok számától függetlenül havonta fizetik ki az igényjogosultaknak.

A törvény hatálybalépésének idejét a végrehajtási utasításban megjelölt 1940 jan. 1 helyett az említett módosító miniszteri rendelet 1940 jan. 17-ére halasztotta, mert a helyi bizottságok a kijelölt határidőre nem szállítottak pontos adatokat. A jan. 17-i rendelet értelmében a megállapított családi segélyeket csupán a munkaadók listáin szereplő munkások kapják meg, a többiekre az 1938. évi általános törvényhozási intéz-

kedések érvényesek. A hozzájárulások terhé a munkaadók az általuk kifizetett munkabér 6%-a erejéig viselik - ebből 1% a munkást illető hozzájárulási teher.

A munkaügyi békéltetés fejlődése az Egyesült Államokban

Az 1939 évet az Egyesült Államokban a munka és tőke viszonyának jelentős megjavulása jellemezte. A munkaadók és munkások ugyanis munkaviszályaikat a legtöbb esetben idejében a békéltető fórumok elé terjesztették, amelyek így a munkaviszályok elmergesedését kellő időben megelőzhatték. A szövetségi munkaügyi ügyosztály békéltető szolgálata a hozzá betervezett munkaviszályok 90%-a esetében a megegyezést a sztrájk hivatalos kimondása előtt megteremtette. 1939-ben 2772 sztrájkot tartottak nyilván 688.376 sztrájkoló munkással és 9.148.373 elvesztett munkanappal. 1938-ban ezzel szemben 4440 sztrájkban 1.860.621 munkás vett részt; az elvesztett munkanapok száma: 28.424.587.

Külföldi származású munkások alkalmazása és beolvasztásuk érdekében tett intézkedések Braziliában

A brazil kormány 1939. dec. 7-i 1843. sz. rendeletével mérsékelte a külföldi munkások alkalmazásának régebbi megszorításait. Az ipari és mezőgazdasági üzemek – ugyanúgy, mint azelőtt – munkahelyeiknek csak egyharmadát tölthetik be külföldinek számító munkásokkal, kivételesen olyan esetekben, amikor valamelyik munkaágban nincs elegendő számú brazil munkás, a közgazdasági hatóságok engedélyt adhatnak a megállapított számarányon felül külföldieknek alkalmazására. A rendelet megszüntette a született brazilok és a brazil állampolgárságot felvettek (naturalizáltak) között tett régebbi különbséget. Ugyanúgy, mint azelőtt, asszimiláltaknak számítanak azok a külföldiek, akik legalább tíz éve az országban tartózkodnak és akiknek felesége vagy gyermekei braziliai születésűek. Az alkalmaztatás szempontjából nem esnek korlátozás alá azok a külföldi szakmunkások, akiknek munkakörében nincs elegendő számú brazil munkás. A kétharmad számarányt a brazil munkások javára nem csupán a felvett munkások száma, hanem a kifizetett munkabérek tekintetében is alkalmazni kell.

Egy másik rendelet (1939. aug. 25, 1555. sz.) az összes hivatali szervek köteleességévé teszi a külföldi származásúak minél gyorsabb beolvasztásának előmoz-

dítását. Az asszimilálás meggyorsítását a rendelet értelmében a következők szolgálják: az állam nyelvének kötelező tanítása és használatának megkövetelése; a külföldi származásúaknak hazafias szervezetekbe való be szervezése; braziloknak a túlnyomóan külföldi származásúakkal lakott vidékekre való betelepítése; a külföldi származásúaknak a hadseregbe való nagyobb mértékű felvétele és a közoktatásügyi minisztérium iskolapolitikája. Abból a célból, hogy a bevándorlási és telepítési politikát az asszimilálás követelményével össze lehessen egyeztetni, a külügyminisztérium saját szervei útján adatokat gyűjt a bevándorlás szempontjából legszámottevőbb államokban a Brazília felé irányuló kivándorlás várható alakulásáról. A munkaügyi miniszter különös kötelessége a telepítési központokon a brazilok kétharmad arányban történő alkalmazásának szigorú ellenőrzése. A bevándorlási és telepítési tanács hasonló természetű feladata ellenőrzést gyakorolni abban az irányban: a) hogy külföldi vállalatok latifundiumokat ne szerezhessenek; b) hogy külföldi telepek telepítési központjaikon brazilok földjét fel ne vásárolhassák; c) hogy a telepesközpontokon idegen ügynökök meg nem engedett tevékenységet ne folytathassanak.

A családvédelem Braziliában

Az alkotmány 124. cikke a családvédelem feladatainak ellátását állami kötelességgé teszi. Ennek megfelelően 1939. nov. 10-én a köztársasági elnök rendeletet írt alá családvédelmi bizottság létesítéséről. A bizottság munkái egy éven át tartanak. Elnöke az igazságügy-miniszter, tagjai az igazságügy és belügy, a közoktatásügy és közegészségügy, a pénzügy és munkaügy, végül az ipar- és kereskedelemügyi minisztériumainak összesen 4 képviselője s ezenkívül még 3 megbízott. A bizottság feladata mindenekelőtt a családi segélyek bevezetésének tanulmányozása, de ezen túl a családvédelem egész intézményes rendjének kiépítése: a családalapításra való serkentés (családalapítási kölcsönök), az erkölcsvédelem (a család elleni vétségek megállapítása és büntetése), a gazdasági családvédelem (a családi tulajdon védelme, munkáhozjuttatásnál a családapák előnyökben részesítése), az egészségügyi és szociális védelem és gondozás (anya- és csecsemővédelem, törvénytelen gyermekek, sokgyermekes családok védelme) jogszabályokba foglalása és rendszerezése. A bizottság feladata végül a családvédelem pénzügyi megalapozásáról való gondoskodás különösképpen az agglagénok és a gyermektelen házaspárok megadóztatása útján.

K Ö N Y V S Z E M L E

Pór Ödön könyve a fasizmus gazdasági rendszeréről

Az „Istituto Editoriale Cisalpino” nevű milánói kiadóvállalatnál 1939 július havában „L'azienda nazionale economica” címmel a korporatív-autarkias gazdasági rendszert tárgyaló könyv jelent meg; ez a könyv azon az általános érdeklődésen kívül, amelyre a fasizmus gazdasági elméletével és annak gyakorlati megvalósításával foglalkozó munkák mindenképpen számot tarthatnak, írójának személye miatt, magyar részről még külön figyelmet is érdemel.

A címlap szerint a szerzőt Ódon Por-nak hívják, a valóságban azonban Pór Ödön a neve és magyar ember, minthogy azonban az olaszok sem az ő betűt, sem a hosszú ó-t nem ismerik, neve az ő írásmódjuk szerint felismerhetlenné változik.

Pór Ödön évtizedekkel ezelőtt került ki Olaszországba, ahol az évek folyamán egyike lett az új olasz gazdasági rendszer legtekintélyesebb szakértőinek.

Számos könyve jelent meg a különféle kiadóvállalatoknál, nem is szólva arról a nagyszámú cikkről és tanulmányról, amelyet ma is állandóan közölnek az olasz folyóiratok.

Legújabb könyve három nagyobb tanulmányt tartalmaz. Ezek 1937 és 1938 folyamán jelentek meg a Rivista del Lavoro, illetve a Bollettino dell'Osservatorio di Studi című folyóiratokban.

Az első két tanulmánynak – amelyeknek címe Alcuni aspetti dell'autarchia, illetve Garantita produzione, garantito consumo – nagyjában ugyanaz a tárgya és pedig az önellátás gazdasági rendszerének fogalma, céljai, megvalósításának lehetőségei, módszerei és a megvalósítás útjában álló, legyőzendő nehézségek.

Alapvető fontosságú például a külkereskedelem helyzetének megállapítása az autarkias államban. Erről a kérdéssel Olaszországban különösen sok és szenvedélyes vita zajlott le. Az önellátás rendszerére való törekvések kezdetén sokan azon a véleményen voltak, hogy az ország gazdasági függetlenségének érdekében egészen meg kell szüntetni a külfölddel való kereskedelmet.

Amióta azonban a kormányzat a külkereskedelem erőteljes fokozásának szükségességét hangoztatta, a közvélemény az ellenkező végletbe csapott és a kivitel minden áron való növelésének szükségességét hangoztatta. Az autarkia valódi céljait azonban sem az egyik, sem a másik irány nem képviseli. Az autarkias rendszerben az a szerep a döntő, amelyet a külkereskedelemnek a köz érdekében be kell töltenie. Mert amíg minden eddigi gazdasági rendszerben az egész gazdasági életet a külkereskedelem, az összehasonlítható árpolitika és az egyes exportőrök profitja uralkodott, az autarkiát a nemzet – a nemzet érdekében valósítja meg. Elveti az ortodox elméleteknek azt a tételét, hogy az árak alakulása a kereslet és a kínálat szabad játékának eredménye; ha ez a tétel helyes is lehetett a múltban, nem állja meg a helyét ma, amikor a termelést a nyereség színvonalának fenntartása, illetve emelése érdekében mindenfelé csökkenteni igyekeztek.

A külkereskedelemnek alkalmazkodnia kell a nemzet által irányított gazdasági élet általános alakulásához. Ez azonban nem jelenti a külkereskedelem terjedelmének már előre való meghatározását. A külkereskedelemnek csak általában kell követni az autarkia célkitűzéseinek irányát és nem lehet önmagáért létező, öncélú gazdasági komplexumnak tekinteni. Az autarkianak egyik első célja a belföldi árak függetlenítése a világpiacon és általában a külföldi áralakulástól. Liberális gazdasági rendszerben gyakori tünet, hogy ugyanannak az árunak az árát leszállíthatják kivitel esetén, de felemelik, ha az áru a belföldi piacon kerül eladásra. Sőt az ilyen, az export kedvéért történt árleszállításhoz járulhatnak még az állam nyújtotta különféle kiviteli kedvezmények, prémiumok,

stb. Természetes, hogy ezek a tények a belső vásárlóerőt gyengítik, hiszen a nemzeti összesség szubvencionálja illetékek és vámok formájában a kivitel és ugyan-csak az összesség téríti meg a kivitel tényleges vagy fiktív veszteségeit.

Ilyen körülmények között elkerülhetetlen, hogy a kivitel egyrészt aláássa az egészséges belföldi áralakulást, másrészt viszont óriási hasznot biztosít az exportőröknek.

A nemzet által irányított autarkias gazdasági rendszer nem tűrheti meg az ilyen visszásságokat.

A külkereskedelem irányításának egyik alapelve, hogy a külkereskedelem kedvéért semmi körülmények között sem szabad hozzányúlni az ország aranytartalékához. Az autarkia megvalósításához szükséges aranyat, vagy a vele egyenértékű valutát csak a kivitel, az idegenforgalom és a külfölddel kapcsolatban álló egyéb szervek, valamint a külföldön élő olaszok átutalásaiból szabad előteremteni.

Ennek következtében az autarkia megvalósításának foka függ természetesen a külfölddel lebonyolódó kereskedelem ütemétől is és az autarkiát csak a mindennapos szüntelen munkával létrehozott eszközökkel lehet fokozatosan és lassankint megvalósítani.

A külkereskedelem az állam szempontjából nem önmagáért van, hanem olyan célnak szolgálatában áll, amely saját érdekkörén kívül fekszik, vagyis azokat a valutákat kell megszereznie, amelyek – egyes rendkívüli vásárlások esetét kivéve – kizárólag az autarkia kiépítésére, a nemzet gazdasági függetlenségének megteremtésére használhatók fel. Ennek a célnak az elérése után pedig még azt is el lehetne képzelni, hogy az állam tényleg megszüntet mindenféle külkereskedelmet. A termelők és a kereskedők viszont, akiknek az exportálás a mindennapi megélhetéshez nélkülözhetetlen, el sem tudnák képzelni, hogy a külkereskedelem egyszer megszűnjön. A különféle érdekek között jelentkező – és éppen így minden más – érdekelletét is csak totálisan lehet megoldani.

Az autarkia ugyanis nem jelent gazdasági elszigetelődést, sőt az általa biztosított termelés és a rögzített árak olyan hosszú időtartamú és állandó külkereskedelmi összeköttetéseket tesznek lehetővé, amelyre a liberális gazdasági rend a magántermelés szervezetlensége miatt nem volt és nem lehet képes.

Az autarkia a korporációs rendszer nélkül pusztán iparosodást jelentene, amely még akkor is, ha azt az állam hajtaná végre, a liberalizmus minden szétforgácsoló elemét magában foglalná.

A korporációs rendszer pedig autarkia nélkül nem lenne más, mint a termelési ágak újjászervezése a közöttük fennálló érdekelletékek kiküszöbölése végett, tehát racionalizálást jelentene, nem pedig új gazdasági rendszert.

Ezzel ellentétben a korporációs autarkia: együttműködés egy magasabb, közös cél elérésére a nemzet gazdasági, politikai és szociális létkérdéseinek megoldása érdekében.

Az egységesen irányított, korporációs gazdálkodás rendszerét a dolog természetéből eredően legnehezebben a mezőgazdaság terén lehet megvalósítani, mert a mezőgazdasági termelés számtalan kis magángazdaságon keresztül folyik le, amelyek mindegyikének sajátos érdekei, lehetőségei és szükségletei vannak. De abban a pillanatban – amint most már Itáliában – mikor a korporációs rendszer már egészen átszötte a nemzet gazdasági életét, az őstermelés is fokozatosan beállítható nagyobb zökkenések nélkül az országnak egységesen, a korporációk által irányított gazdálkodásába.

A korporációk működése következtében a termelés fokozódott és nem csökkent, mint ahogy egyesek aggodva gondolták és nem lett igazuk a pesszimistáknak, akik attól féltek, hogy a korporációk a már meglévő monopóliumokat fogják erősíteni, új monopóliumokat teremteni.

Az autarkianak egy másik nem kevésbé fontos, megvalósítandó célja a termelés és a fogyasztás viszonyának

rendezése, vagyis egyrészt a termelés állandó fokozásával biztosítani a fogyasztás részére azokat az árukat, amelyeket azelőtt a behozatal útján kellett megszerezni, másrészt pedig biztosítékot szolgáltatni a termelésnek, hogy a felfokozott munkával termelt javakat a belső fogyasztás fel is fogja használni, tehát emelni kell a fogyasztók vásárlóerejét.

Az így meghatározott feladat elég egyszerűnek látszik, a valóságban azonban igen tekintélyes nehézségek állanak megoldásának útjában. A termelés fokozása ugyanis nagyrésztben technikai és szervezeti kérdés, amely elkerülhetetlenül összefügg a termelés mindig nagyobb-mérvű gépesítésével. Az emberi munkának gépi erővel való helyettesítése viszont a fogyasztók nagy tömegeinek vásárlóerejét öli meg.

Ezt a circulus vitiosus-t totális állami és gazdasági rendszer törheti szét az egész gazdasági életnek, az összes pénzforrásoknak és pénzügyi műveleteknek ellenőrzése és a termelés és fogyasztás közös szükségletei szerint történő egységes irányítása által.

A könyv harmadik tanulmányának címe: A munkabér a korporatív-autarkiai rendszerben.

Sem a liberális, sem a laburista rendszer nem tudja megoldani kielégítő módon a munkabér kérdését. Példa erre a hivatalos angol statisztikák alapján kiszámított az a tény, hogy Nagy-Britanniában 10 millió munkás kénytelen a létminimumon alul lévő, színvonalon megélni. Hasonló a helyzet az Egyesült Államokban, Roosevelt minden erőfeszítése ellenére. Mindaddig, amíg a gazdasági életet és a gazdaság egész működését magánügynek tekintik, ez nem is lehet másként, hiszen az egyedüli cél az egyesek vagy egyes csoportok minél nagyobb haszna, emellett a nemzet érkei teljesen háttérbe szorulnak.

A korporatív rendszerben viszont a munkabér kérdése nem önálló, nem elszigetelt probléma, hanem szerkesztése a nemzet egész politikai és gazdasági rendszerének. A munkabér kérdése tehát nem tárgyalható a régi osztályszempontból, mert az áthághatatlan falakat tételez fel az egyes osztályok között és ezért a munkabérnek is elválasztó és dezintegráló a hatása. A korporatív munkabérnek viszont egységesítenie és összeforrasztania kell a nemzet különféle hivatású és foglalkozású tagjait.

Korporatívoknak nevezik a munkabért nemcsak azért, mert a munkások és munkaadók szervezetei vagy a korporációk magasabb szervezetei állapítják meg, hanem azért is, mert a munkabér nagysága az egész korporációs gazdasági rend adottságaiból ered és mértéke ahhoz igazodik, amennyit a rendszer egyáltalán nyújtani tud, hogy mellette biztosítva legyen a rendszer állandósága és folytonos fejlődése.

A korporatív rendszerben a munkabér végső fokon sem a munkásnak és családjának a szükségletei, sem a vállalkozó nyeresége szerint nem igazodik. Természetes, hogy a munkás elemi szükségleteit a munkabér meghatározásánál széleskörűen tekintetbe kell venni, ez az egész rendszer egyik alapvető elve. De ezenfelül elsősorban a termelés lehetőségei és adottságai állapítják meg a mértékét.

Mintthogy a kapitalista rendszerben a termelés minden folyamata a vállalkozó nyereségének, mint egyetlen célnak az uralma alatt áll, a korporációs munkabér csak akkor tudja a szociális igazság megvalósítására irányuló célját maradéktalanul elérni, ha a nemzeti termelés függetlenül a külföldi – kapitalista rendszerben dolgozó – országok termelésétől, így a munkabér kérdése is a legszorosabban összefügg az autarkia összes problémáival.

Az államnak, amely a termelésben nemcsak irányelveinek érvényesítésével és nemcsak tőkéjével vesz részt, hanem a gazdasági és pénzügyi élet feletti hatalmával is és amely a termelés egészének középpontjában áll, a nemzet gazdasági függetlensége esetében már megvan az árak kompenzációjának képessége és a munkabér már nem az árak világgiazi ára szerint fog igazodni, hanem az áraknak kell azt a színvonalat betartaniuk, amely méltányos és igazságos munkabér fizetését teszi lehetővé.

Ezt a nagy célt körvonalazza Mussolininak Milánó munkásai előtt 1934 október 6-án mondott beszédéből az a híres mondat:

„Azt mondom nektek, hogy a tudománynak sikerült megsokszorozni a gazdagság lehetőségeit. Az állam által ellenőrzött és irányított tudománynak meg kell oldania a másik kérdést is, a gazdagság olyan elosztásának a kérdését, hogy ne létezhessék többé az a logikátlan, paradox és egyben kegyetlen ellentét, amelyet a nyomor nyújt a bőség szomszédságában. Erre a nagy alkotásra kell irányulnia minden energiának és minden akaratnak.”

Östör András.

Augusto de Marsanich: Tömegek civilizációja

A mai idöket a történelem a civilizáció új igazi formája kialakulási korának tekinti majd. Néhány év alatt a modern ember életét irányító eszmék és társadalmi berendezkedések nagy változáson mentek keresztül és ügylátszik, mintha a világ egy évszázad fejlődését ugrotta volna át egyszerre. A huszadik század történelmi jellegét és lendületét ez a változás határozza meg. Az emberiség életében keleten szociális kollektivisták és kasztársadalmak, nyugaton individualista és osztálytársadalmak korszakai váltakoztak. Ma ezzel szemben a tömeg lett a polgári élet főszereplője; életrehívja kormányrendszerét, életformáját, kultúráját.

A tömeg nem mint alakatlan számszerűség, hanem mint szervezett, tagolt, emberies érzékekkel telített szociális test a fasiszmissal lép be a történelembe. Mussolini a munka birodalmának, a tömeg által meghatározott civilizációnak a megalapítója. A következmények alapvető fontosságúak. Mindenekelőtt: nem állanak fenn többé a múlt politikai problémái, amelyek abból származtak, hogy az államot hatalmában tartó osztály uralkodott a népen, mert hiszen az osztályharc megszüntével maga a nép tölti ki az államot. A régi demoliberalis rendszer alapvető törekvése az egyéni szabadságnak az állami szuverenitás hatalmaival való elméleti és gyakorlati összeegyeztetése volt; az új társadalom központi problémája ezzel szemben a munka politikai szerepének érvényesítése, a munka jogának kiépítése, a nép számára anyagi és erkölcsi síkon egyaránt magasabbfokú élet-színvonal biztosítása. Ezek minden kor és minden ország néptömegeinek legigazabb és legnagyobb jelentőségű kívánságai. A tömegek rendszere érvényrejutásának másik nagyjelentőségű következménye a politikában és a nemzeti termelésben irányító osztályként szerepelt polgár-osztály túlhatalmának megszűnése. Az osztályirányítás helyébe szakmai és államigazgatási hierarchia lép.

A nagyvonalú nemzeti és nemzetközi politika alapja a tömeg hatalmi akaratának legteljesebb érvényre juttatása, a nép és nemzet sorsának vezetésében közbeékelődő parlamenti képviselő megszüntetése, a cselekvő felelőségek egyetlen legfőbb vezetőre ruházása.

Az anyagi szükségletek rendjében a nagy, közös érdekek nyomulnak előtérbe: a vállalkozások, tanulmányok nem az egyesek vagy kevesek javát, hanem mindig az összesség vagy legalább is igen sokak javát szolgálják, vagy hivatottak szolgálni. A közösségi szervezet a kollektív élet fokozatos jobbátételét szolgálja, a tegnapi még felsőbbrendűnek tartott osztályok helyzete pedig fokozatosan lesüllyed, így a korunk társadalmát alkotó nagyszámú társadalmi réteg között erkölcsi és anyagi téren egyaránt biztos és következetesen lefolyó közeledés jön létre. Ez az irányzat határozottan megfigyelhető mindenütt, Európában és Amerikában egyaránt. A szériában gyártás, a tömegkultúra és tömegsport, a színház, a tömegművészet korában élünk. Az összes szellemi behatások, az élet összes konkrét formái a népi rendszerbe torkollanak. A tömegek civilizációja új eszme, új életrend.

Ezeket az alapvető és rendkívül időszerű gondolatokat tárgyalja Augusto de Marsanich, olasz közlekedésügyi államtitkár, „Tömegek civilizációja” című, Itáliában most megjelent műve (A. de Marsanich: Civiltà di Masse. 1940. Ballecchi-Firenze). A tömegek előtérbenyomulása által jellemzett mai korszak elemzése után a szerző alapos vizsgálatban részesíti a fasiszmus előtti szociális és gazdasági elméleteket, a demoliberalis államok munkásügyi politikáját, végül a korporatív

rendszer céljait, rendszerét és eredményeit. A testületi, korporatív rendszer a szindikális, szakszervezeti egység nem csupán az osztályharc kiküszöbölését teszi lehetővé, hanem az úgynevezett társadalmi osztályoknak a megszüntetését is, elhatárolva így a fasiszta államrendet mind a liberális, mind a kommunista rendszerektől.

A korporatív rendszer a tömegek civilizációjának, annak a civilizációnak, amelynek végleges eljöveteleért küzd ma Európa, szilárd alapja. Az elbukott népszövetség elveivel ellentétben a fasizmus a modern állam belső rendjének új formáját alakította ki és új, eredeti, forradalmi olasz birodalmi törekvéseknek adott életet. Itália a terjeszkedés politikáját csak a politikai és gazdasági célokat a szociális követelményekkel tökéletesen összehangoló korporatív rend alapján vállalhatta. Fasiszta felfogás szerint a birodalom nem spekulánsok szűk körének kizsákmányolási tere, hanem népi birodalom, a munka birodalma. A birodalmi terjeszkedés útján valósul meg nemzetközi síkon az a magasabb szociális igazság, amelynek elérésére az egész olasz államrendszer törekszik.

N. Falchi

Valkó László: Az új magyar szociálpolitika.
Budapest, 1940. A „Magyar Társaság” kiadása

Az író könyvében a magyar szociális jogalkotás és kormánypolitika húsz esztendején madártávlatból fut végig. Ismerteti a vármegyei közjóléti előadók, a községi kiegészítő munkaerők (köznyelven szociális titkárok), valamint a vármegyei szociális tanácsadók intézményét és működését. E bevezetés után röviden ismerteti a szatmári közjóléti szövetkezet létesítésének előzményeit, alap gondolatait, eddigi eredményeit. A szatmári közjóléti szövetkezettel párhuzamosan, Csongrád vármegyében megindult és legnagyobb részét Valkó László vármegyei szociális tanácsadó, a könyv írója által elindított és vezetett szociális munkának bemutatása során egyszerű szavakkal vezet be minket a szerző a gyakorlati szociális munka érdekes és tanulságos területére. A szociálpolitikus

Csongrádban tág munkateret talál nemcsak a tanulmányozás, hanem a cselekvés szempontjából is. A cselekvés lehetőségéről és az első év eredményeiről kapunk Valkó könyvében érdekes beszámolót. Első helyen kell említenünk a zöldkeresztes kiskertakciót, amely a csecsemők észszerű és egészséges táplálását célozza. A kiskertakció lehetővé teszi, hogy a csecsemő táplálásához szükséges zöldségtermést a család maga termelje. A palántaszükséglet fedezését a vármegyei közjóléti alap biztosítja. A napocsibe kiosztással és keltetőgépek felállításával az egyszerű népnek olyan fontos baromfiellátását biztosítja, igen kedvező törlesztési feltételek mellett. A kecskeakció megszervezésével az állami tejakciót sikerült hathatósan kiegészíteni. A selyemhernyótenyésztés fejlesztésére a megye erőteljes eperfatelepitésbe kezdett. 1939 őszén 7450 eperfa került a megyében kiosztásra. A háziipar támogatása mellett nagy erőfeszítéseket tett a megye a háhozjuttatás terén. A háhozjuttatás feltételeiben teljes mértékben érvényesítették a családvédelmi szempontokat. A törlesztési feltételekbe az egyéb szociális szempontok figyelembevétele mellett felvették a gyermekekkel történő törlesztés lehetőségét. A harmadik gyermektől felfelé, ha a gyermek az első évet betöltötte, további gyermekként a kölcsön 25%-át törlesztettnek tekintik. A vármegye évenkénti nagy gyümölcsstermesének könnyebb értékesítésére a földművelési minisztérium 1940 folyamán három gyümölcsaszaló felállítását vette terembe. Az aszalt gyümölcs nagyszerűen lesz a megye napközi otthonában felhasználható.

Valkó László könyvének záró fejezetében röviden kitér arra is, hogy milyen megértést tapasztalt és milyen segítséget kapott a közigazgatás részéről. Könyvének címe „Az új magyar szociálpolitika”. A szerző tehát „az új magyar szociálpolitika” címén tulajdonképpen a mezőgazdasági szociálpolitika terén az elmúlt húsz év ideje alatt véghezvitt alkotásokat ismerteti. Hiszünk és reméljük, hogy nincs messze az idő, amikor az „új magyar szociálpolitika” falun és városán egyaránt a feladatok minden ágát meg fogja szervezni.

iff. Erődi-Harrach Béla

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi-Harrach Béla dr.

89219. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.
Nyomatott a könyvnyomtatás 500-ik évében

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

Prof. FÖLDES BÉLA dr., v. b. t. t., ny. miniszter,
a Magyar Szociálpolitikai Társaság elnöke * NINO
FALCHI dr., szociális tudósító, az oksz fasiszta mező-
gazdasági munkásszervezet (C. F. L. A.) tisztviselője *
KÁRPÁTI GÉZA, író * CSERGŐ KÁROLY dr., ny.
alispán * BODÓ JÓZSEF dr., az Ipartestületek Orsz.
Központjának tisztviselője * OROSZ DEZSŐNÉ dr.,
orvos * ILLÉS MÁRIA, a Magyar Szövetkezeti Asszony-
líga főtitkára * MELLY JÓZSEF dr., egyetemi m. tanár,
tiszti orvos * VIZY ANDRÁS dr., Zala vármegye szo-
ciális tanácsadója * ÖSTÖR ANDRÁS dr., kir. közjegyző-
helyettes * IFJ. ERŐDI-HARRACH BÉLA, Veszprém
vármegye szociális tanácsadója.

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

TÁRSADALOMPOLITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK MINDEN HÓNAP 1-ÉN, HAT ÍVBEN

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI U. 7

Telefon: 139-753
Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

*Előfizetési díj egy évre 6.- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek,
közhatóságnak évi 20.- P. Egyes szám ára \$0 fillér.*

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. u. 6-8-ig.